

BİR ZAMANLARIN İZMİR GAZİNOLARINA NOSTALJİK BİR YOLCULUK...

30 Ağustostan itibaren

Fuar Manolya Bahçesi

(MUHTEREM EĞE'LİLERE SUNMAKLA ŞEREF DUYAR)

Sanat güneşimiz

ZEKİ

MÜREN

Beyaz
Perdemizin
Prensesi

**AJDA
PEKKAN**

Sahnelerimizin
en renkli
sanatkâri

**SEVİM
TUNA**

AKTÜEL
KOMİKLER
ATEŞ
BÖCEKLERİ

HALK
TOKÜLERİ
YILDIZI

**ÜMIT
ŞENER**

1- Her yer numaralı olup, her günün biletleri Konak'da
KONAK Sineması gişesinde Tel: 32191, Basmahane'de
DOĞAN Eczanesince Tel: 35616, satışa arz edilmiştir

2 - Biletler **20 - 15 - 10 TL.** dir

... VE SÜRPRİZLER ...

Parajanov'un Namları:
Sergey Parajanov sineması
üzerine

Neriman Hanım'ın Pastası:
Neriman Köksal ile Anılar

Jean Renoir'dan
Sekiz Mücevher

Louis-Ferdinand Céline

Tarık Günersel'den
Cendere Köprüsü ve
"Kalan Sütun"

Sessiz Bir Tutku:
Emily Dickinson

Alamanya'da
Devrimci Bir Ruh:
Gül Ataseven Özen

Deniz Tütüncüoğlu ve "İnat"

Doktor Kurumlu'dan
Yeni Albümler

İsmet Işık'tan "Dağınık Hayat"

Bütün Kara Parçalarında
Cemal Süreya

Frankfurt Okulu ve Marcuse

ZeplinArt

Yayın Yönetimi

Zeynep Çiftçi

İçerik Tasarımı

Deniz Tütüncüoğlu
Doktor Kurumlu
Gülderen İşleker
İsmet Işık
Kayra B.
Ufuk Gülmez
Uğur Ün
Yasemin Demirel
Zeynep Çiftçi

Yazarlar

Ayşecan Ay
Fatma Ece Gödeoğlu
Güzin Çiftçi
Hasan Karcı Kordebes
Mehmet Atak
Ömür Özcan
Pınar Demireriden
Tarık Günersel
Tülip Karamanbey

Kapak ve Sosyal Medya Tasarım

Sertuğ Bezmez

Sayfa Tasarım

Kayra B.

Bu dijital yayın ücretsizdir ve gönüllülük esasına dayalı bir girişimdir; dergi ve yayınlandığı dijital platform herhangi bir ticari gelir elde etme amacı gütmemektedir.

Yazarlarımızın tüm hakları saklıdır. Metinlerin içeriğinden yazarlarımızın kendileri sorumludur.

Bize yazı, fikir ve önerilerinizi zeplin@zeplinart.com adresinden ulaştırabilir ve/veya www.zeplinart.com sitemizdeki takip ve abonelik formu aracılığıyla iletişim kurabilirsiniz.

Kapak fotoğrafları gazeteci-yazar Lütfü Dağtaş'ın arşivinden kullanılmıştır. Teşekkür ederiz.

İÇİNDEKİLER

Merhaba - Zeynep Çiftçi	<u>4</u>
Neriman Hanım'ın Pastası - Tülip Karamanbey	<u>5</u>
Parajanov'un Namları - Ayşecan Ay	<u>8</u>
İzmir Gazinoları - Mehmet Atak	<u>16</u>
Kalan Sütun - Tarık Günersel	<u>25</u>
hatmigül - Zeynep Çiftçi	<u>27</u>
Jean Renoir'dan Sekiz Adet Mücevher - Uğur Ün	<u>28</u>
Dağınık Hayat - İsmet Işık	<u>35</u>
Louis-Ferdinand Céline - Dr. Ufuk Gülmez	<u>40</u>
<i>Alamanya</i> 'da Devrimci Bir Ruh: Gül - Yasemin Demirel	<u>45</u>
Sessiz Bir Tutku - Gülderen İşleker	<u>56</u>
İnat - Deniz Tütüncüoğlu	<u>60</u>
Ben Gitmem, O Gelsin Özür Dilesin . . . - Pınar Demireriden	<u>62</u>
Bütün Kara Parçalarında Cemal Süreya - Güzin Çiftçi	<u>67</u>
Kordebese'in Not Defterinden - Hasan Karcı Kordebese	<u>72</u>
Frankfurt Okulu ve Marcuse - Fatma Ece Gödeoğlu	<u>75</u>
Saçmalıklar Üzerine - Ömür Özcan	<u>82</u>
2024'ün Yeni Albümler - Doktor Kurumlu	<u>85</u>

Doğanın bize belki de en cömert olduğu günler gibi gelir bana mayısın özellikle ilk yarısı. Mahallemin sokakları hanımeli, yasemin kokularıyla dolup taşar; begonviller balkonlara hızla tırmanır; güller, sardunyalar, papatyalar nasıl da tutkulu renklerle coşar; ve cânım mor salkımlı bahçeler *Hıdrellez* havasına bürünür. Denize girmesek de artık paçalarımızı kıvırır, ayaklarımızı suya sokarız. Tüm ağırlıklarımızdan kurtulacakmışız, kışın kabuklarını üzerimizden soyup atacakmışız gibi hissederiz.

Biraz öyle olur olmasına da, bir o kadar da hüzün, yenilmişlik hissi getirir beraberinde mayıs ayı. On yıllardır hesabı verilmemiş büyük adaletsizliklerin, trajedilerin yıldönümlerine de denk gelir. Kendi edimsizliği; buna isyanı, utancı ilk yaz sevincini kursağında bırakır insanın. Ruh gelgitlere boğulur.

Malum, bu gelgitlerle mücadele etmek için yazıp çiziyoruz bir yerde. Ne bahar sarhoşluğunun, ne de aralıksız iç karartan gündemin bizi tembelleştirmesine izin var. Durmak yok, yola devam. Bu nedenle yine özendik dergimizi hazırlarken.

Artık eğlence hayatının aktif bir ögesi olmayan, fakat bir zamanlara damgasını vurmuş İzmir gazinolarına nostaljik bir yolculuk yaptık bu sayıda. Sanatçı **Mehmet Atak**'ın derlediği yazının görsel unsurlarını, ***İzmir Gazinoları*** kitabının yazarı ve dergimizi de destekleyen sevgili gazeteci ağabeyimiz **Lütfü Dağtaş**'ın arşivinden kullandık.

Bu ay sadece bizim dergimizde değil; İstanbul'da da **Parajanov** rüzgârı esiyor. Sevgili **Ayşecan Ay** bir yandan İstanbul'da **7 Mayıs-30 Haziran 2024** tarihleri arasında Sinematek/Sinema Evi'nde düzenlenmekte olan "**Sergey Parajanov ve Ötesi**" programına hazırlanırken, bir yandan da Gürcistan'lı Ermeni ustayı bizlere tanıtan "**Parajanov'un Narları**"nı dergimiz için yazdı.

Sektör hikâyelerini dinlemeye bayıldığım sevgili yönetmen/yapımcı **Tülp Karamanbey**, **Neriman Köksal**'la yaşadığı sıcacık, lezzetli bir anısını paylaştı. **Fatma Ece Gödeoğlu**, ***Frankfurt Okulu ve Marcuse*** başlıklı yazısıyla katıldı bu sayımıza.

Yazarlarımız **Uğur Ün** Fransız sinema ustası **Jean Renoir**'ı, **Dr. Ufuk Gülmez** Fransız yazar **Louis-Ferdinand Céline**'i (27 Mayıs 1894 doğumlu yazarın 130.doğum günü vesilesiyle), **Gülderen İşleker** şair **Emily Dickinson**'ı ve yaşamından kesitler sunan ***Sessiz bir Tutku*** filmi anlattı.

Yazarımız **Yasemin Demirel** bu ay yine bir söyleşisiyle yer aldı ***ZeplinArt***'da. İlginizi çekecek bu söyleşinin kahramanı Almanya'da göçmen bir kadın işçi olarak verdiği mücadeleyle yıllardır Alman televizyon ve basınında da kendisinden övgüyle söz ettirmiş **Gül Ataseven Özen**.

Tüm yazarlarımıza tek tek teşekkür edecek yerim kalmadı gördüğünüz gibi; aflatına şığınıyorum. Bizimle yol alan herkese **ZeplinArt** adına teşekkür ediyorum. İyi ki varsınız.

NERİMAN HANIM'IN PASTASI

TÜLİP
KARAMANBEY

TRT'nin tek kanal olduğu yıllarda yayınlanan Bizim Mahalle dizisini çekiyorduk. Galiba 3. sezondur. Başlıca oyuncular Neriman Köksal, Üstün Asutay, Osman Yağmurdereli (aynı zamanda dizinin yapımcısı) Tuluğ Çizgen, Müge Akyamaç, İlhan Daner ve Bilge Zobu idi.

Dizi film düşüncesine yeni yeni alışılan, rating kaygısının olmadığı yıllardı. Sinema, televizyon ya da topluca sahne sanatları diyelim sonucu itibari ile modası hiç geçmeyen ama oyuncular ve teknik ekipleri bakımından dünyanın en istikrarsız işidir. Bu kadar istikrarsız bir ortamda bir dizinin bir sezon daha devam etmesi en aşağı altı ay çalışan herkesin para kazanması, evine ekmek götürmesi demektir.

Dizinin bir sezon daha süreceği haberini alan herkes memnun birer ikişer büroya geliyor, yeni sezonun sözleşmesini imzalıyor, avansını alıp gidiyordu.

O gün Neriman Hanım, Türk sinemasının en güzel, en cazibeli kadınlarından biri olan Neriman Köksal gelip sözleşmesini yenileyecekti.

Dizide Boğaz'da, Emirgan'da yaşayan orta halli bir ailenin annesi rolündeydi.. Yıllarca hep güzel hep bakımlı hep şık kadınları oynamaktan çok yorulduğu için başına kendi icadını bir eşarp bağlama şekli uydurmuş bu suretle de saçlarını yaptırmaktan kurtulmuş, zaten bir ev hanımını canlandırdığı için fazla makyaja da kılık kıyafete de gerek kalmamıştı. Fazla makyaj, saç baş, kıyafet de gerektirmeyen bu rolü gerçekten çok seviyordu.

O yıllar şimdiki gibi giysiler mağazalardan reklam karşılığı temin edilmiyordu. Oyuncular kendi gardroplarında ne varsa onu giyiyor ya da diktiriyorlardı. Basitçe dikilmiş birkaç etek bluzla kıyafet sorunu da çözülmüştü.

Ama yine de kendisine birşey diktireceği zaman kumaşçısı top top kumaşlarla sete gelir, beğendiği kumaşlara kameradan bakılır çok mu parlıyor,

Neriman Köksal (1928-1999)

tarama mı yapıyor onlar elenir, en iyi görüntü verenler dikilmek üzere seçilirdi.

Set için yaşar bütün yaşamını ona göre düzenlerdi. ertesi sabah seti varsa akşam dokuzdan sonra telefon edemezsiniz mesela.

Sofrayı sever, dostlarıyla bir iki kadeh içmekten zevk alırdı. Eğer bir akşam onu sofrada göremezseniz bilin ki ertesi sabah seti vardır.

Sinemanın gerektirdiği bütün adetlere uyar doğal olarak başkalarının da uymasını beklerdi.

Sabahları sete en erken gelenlerden biriydi. Biz ekiple onların evi olarak kullandığımız mekana geldiğimizde onu elinde sigarası, önünde kahvesi ev sahibi hanımla o günlerin ünlü dizisi Yalan Rüzgarı konusunda sohbet ederken bulurduk.

Dedikodu yapmazdı hiç ama seyrettiği diziler sözkonusuysa sanki hiç film çevirmemiş, set görmemiş , senaryo okumamış sıradan biri gibi karakterler hakkında konuşurdu.

Neyse, Neriman Hanım büroya geldi, ayakta karşılandı, baş köşeye buyur edildi. Biraz hoşbeşten sonra “Osmancığım bir pasta ısmarlamıştım ama daha hazırlamamışlar, birazdan buraya getirecekler, adamlarına tembih et, yanında bir de mektup var sakın kaybetmesinler” dedi.

“Ne mektubu abla?”

Hepimiz şaşırmiştık, yüreğimiz hop etmişti. Sinemada ve daha sonra televizyonda da sürdürülen hoş bir gelenek olan işe ilk başlanan gün, sözleşme imzalandığı zaman tatlı, pasta yeme adetini biliyorduk ama mektup nereden çıkmıştı? Yoksa dizinin demirbaşlarından Neriman Hanım sözleşme yenilemek yerine ayrıldığını mı bildirecekti bize.

“Sana yazdım”

“Hayırdır, ne yazdın?”

“Okuyunca görürsün”

Pastayı daha doğrusu mektubu beklemeye başladık. Osman abi arada konuyu sözleşmeye getiriyor

“Hele pastamızı yiyelim hallederiz” diyordu Neriman Hanım.

Ama onun da pastayı ya da mektubu aynı sabırsızlıkla beklediğini görebiliyorduk.

Bir süre sonra odanın kapısı çalındı ve pastanın geldiği müjdelendi.

“Hadi, hadi ne duruyorsunuz” dedi Osman abi “Getirin bir an önce”

“Mektubu unutmasınlar” dedi Neriman Hanım.

Kapı ardına kadar açıldı ve iki kişinin zorlukla taşıdığı neredeyse 1 metrekare büyüklüğünde bir pasta görüldü. Neriman Hanım davudi, çok severek içtiği sigaranın izlerini taşıyan o şahane sesiyle

“A-a-a” dedi. Neden şaşırdığını anlayamamıştık.

Pasta getirilip güçlükle masaya kondu. Beyaz bir pastaydı. Üzerine çikolatalı kremayla harf harf işlenmiş uzun bir mektup yazılmıştı.

Odadaki herkes, Neriman Hanım da dahil pastaya bakakalmıştık.

“Sevgili Osman” diye başlayan mektupta bu çalışmadan ne kadar memnun olduğunu, Osman abi'yi ne kadar sevdiğini ve dizinin daha uzun yıllar sürmesini dilediğini anlatıyordu Neriman Hanım.

Bu sözleri söylemek yerine kendini daha iyi ifade edebilmek için mektup yazmış onu da pasta ile birlikte gelmesi için pastaneye bırakmıştı. Ancak pastane siparişi biraz yanlış anlamış mektubun pasta üzerine yazılacağını sanmıştı. O yüzden pasta bir türlü gelememiş, usta mektubu sığdıracam diye pastayı büyüdükçe büyütmişti.

Pasta büyük bir neşeyle, coşkun kahkahalar arasında kesildi, özel bir mektup olmasına rağmen ister istemez hepimiz tarafından okundu ve afiyetle yendi Hatta takibeden birkaç gün boyunca gelenlere de ikram edildi.

Elbette sözleşme yenilendi ve Neriman Hanım vefatına kadar diziyi hiç bırakmadı.

PARAJANOV'UN NARLARI

AYŞECAN AY

“Resme her zaman meylim vardı ve kadraji bağımsız bir tuval gibi görmeye nicedir alışkınım. Yönetmenliğimin resimde erimeye meyilli olduğunu biliyorum ve bu muhtemelen yönetmenliğimin ilk zayıf yönü ve ilk güçlü yönü. Uygulama aşamasında tretmanı çoğunlukla edebiyattan ziyade resimden elde ediyorum. En yakın hissettiğim edebiyat ise esasen kendini resimden dönüştürmüş edebiyat.” (1968: 6)

Parajanov 100

Bu sene, doğumunun yüzüncü yılını kutladığımız Sergey Parajanov'un ismi, birçoğumuz için en iyi ihtimalle, en az izlenen başyapıtlardan biri olduğunu düşündüğüm *Narın Rengi* filmiyle özdeş. Parajanov'un filmleri bir sihirbazın elinden çıkmış gibi büyülü ve büyüleyici filmler, dolayısıyla yönetmenin maharetli elleriyle ince ince kurduğu tablo estetiğine kapılıp gitmek işten değil. Ne var ki insan düşünmeden edemiyor: Mecrada yepyeni bir sayfa açmayı başaran ve Godard, Fellini, Tarkovski gibi çağdaşlarının hayranlığını kazanan yönetmen hangi koşullar altında üretti? Bilmemeyi tercih etmek her zaman bir seçenek fakat merakımı az da olsa gidermezsem, hiçbir şeye olmasa hapiste geçirdiği yıllara haksızlık edecekmişim gibi hissettim. Hem, daha önce hiçbir yönetmen bana bu denli Yaşar Kemal okuyormuşum duygusu vermemişti.

İstanbuluların veya yolu İstanbul'a düşecek olanların, **7 Mayıs-30 Haziran 2024** tarihleri arasında **Sinematek/Sinema Evi**'nde, **“Sergey Parajanov ve Ötesi”** programı kapsamında izleyebileceği bazı filmlere kısaca değinmek istedim. Daha ziyade siyasal ve tarihsel bağlamından kısaca dem vururken es geçeceğim sinopsisleri merak edenler, Sinematek'in sitesini ziyaret edebilirler. Programın “Ötesi” kapsamında ise *Pirosmani* (1969, Giorgi Shengelaia) ve *Pişmanlık* (1984, Tengiz Abuladze) filmlerini izlemek mümkün, hatta naçizane tavsiye ederim.

Abbas Bozkurt, program için kaleme aldığı harikulade yazıda, Parajanov'un filmlerini şöyle tanımlıyor: "Kafkasya'nın iç içe geçmiş hikâyeleri, acıları, âdetleriyle bezeli tablolar bunlar. Ermenistan'ın, Gürcistan'ın, Rusya'nın, Ukrayna'nın, Azerilerin ve Perslerin tarihiyle birlikte yeşeren, halk kültürüne, mitlere, efsanelere somutlaşabilecekleri bir tuval bahşeden..." (2024: 4)

Kırk yaşında gelen şöhret

Sergey Parajanov, 1951'de üniversiteden mezun olurken çektiği kısa filmin ardından yönetmen yardımcılığı yapar, üç yıl sonra da uzun metraj çekmeye başlar. Ses getiren ilk filmi *Unutulmuş Ataların Gölgeleleri*'ni 1964'te, kırk yaşındayken çeker. Film, Ukraynalı yazar Mihailo Kotsiyubinskiy'nin 1912 tarihli romanının bir uyarlamasıdır. Yazarın kızı, babasının yüzüncü doğum yılı vesilesiyle romanın sinemaya uyarlanması için Dovzhenko Film Stüdyosu'yla anlaşır, proje Parajanov'a verilir. Böylece yönetmen, sanatsal duyarlılığına uygun bir edebî kaynak bulmuş, halk kültürüne ilgisini perdeye yansıtma fırsatı yakalamış olur.

Çarlık karşıtı Kotsiyubinskiy'nin Ukrayna dili ve kültürünü geliştirme ülküsü, 1960ların aydın kesimlerinde hâlihazırda yankı bulmuştur. Renklere "bir ressamı

andıran” ilgisi ve dilinin “müzikal” niteliği de yazar ile yönetmeni birbirine bağlayan diğer özellikler olur.

Bu film projesinden yıllar önce dahi “halk ‘bakış açısı’ni bir müzenin makyaj kaplaması olmadan vermek” (1968: 8) istediğini dile getiren yönetmen, *Unutulmuş Ataların Gölgeleeri*'ni çekerek Ukrayna büyülü gerçekçi sinemasının en iyi örneklerinden birine imza atar.

Başkarakteri Ivan'ın “Romeo gibi, Tristan gibi, Ferhat gibi” olması, uluslararası sinema seyircisinde de yankı bulmuştur. Ne var ki Sovyet yönetimi o kadar etkilenmemiş gibi görünmektedir...

Parajanov yıllar sonra, 1988'de Ron Holloway'e verdiği röportajda şunları söyler: “Bakanlık, benden, filmin Rusça dublajlı bir versiyonunu yapmamı istedi. Oysa film yalnızca Ukraynaca değil, aynı zamanda Hutsul lehçesiyle çekildi. Filmin Rusça dublajını yapmamı istediler ama ben kesin bir dille reddettim.”

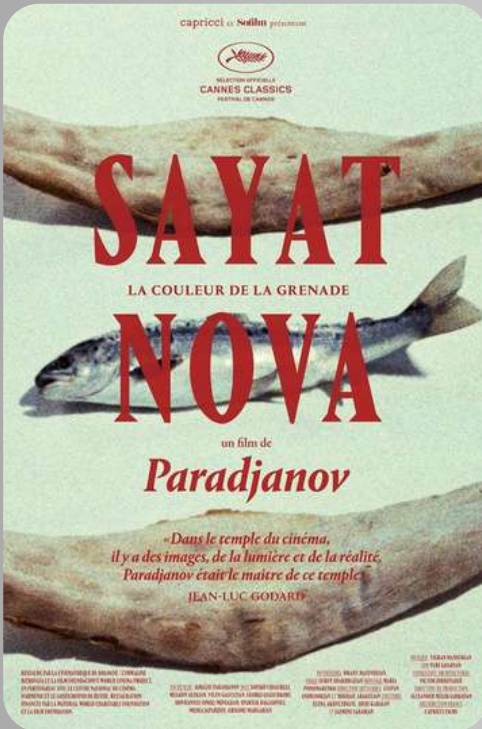
Acem işi mücevher kutusu

Sayat Nova lakaplı ozan Harutyun Sayatyan, Parajanov gibi Ermeni bir ailenin çocuğu olarak Tiflis'te, yönetmenden iki asır evvel dünyaya gelmiştir. Onun ağırlıklı iç yaşamını konu alan *Narın Rengi*'nde (1968), yönetmenin, minyatürlerle süslenmiş el yazmalarını esas aldığı tablo estetiği tarzının olgunluğa eriştiğini görürüz. Film, ozanın kendi el yazısıyla dizelerini yazdığı *Davtar*'ın görüntüsüyle açılır.

Parajanov, ozanı Acem işi mücevher kutularına benzetiyor: “Dış güzelliği göz doldurur; incecik minyatürleri görürsünüz. İçini açtığınızda ise daha da çok Acem işiyle karşılaşsınız.” (2006: 309). Öte yandan, bildiğimiz anlamda bir

biyografi filmi değildir bu. 1 Aralık 1971'de Minsk'te yaptığı ve KGB tarafından kaydedilen konuşmasında şöyle açıklar filmdeki derdini: “Ozanın yazgısına dair alışlageldik kanonlar; çarla çatışması, saraydaki çatışması, ozanın saraydan sürülmesi, dünyevi hayatı, manastır... senaryomun amacı bunlar değildi; renkleri, şiire eşlik eden gündelik yaşamın ayrıntıları [...] yaşamın içindeki sanat [...] ozana eşlik eden dünyaydı.” (2006: 311)

SSCB yönetimi “hermetik ve dekadant bir estetik” (1995-1996: 19) benimsemekle itham ettiği yönetmenin filmi, “genel izleyici” için daha anlaşılır kılma gerekçesiyle ağır bir sansür ve yeniden kurguya maruz bırakır. Uzun yıllar boyunca yönetmenin kurgusu yerine bu “Sovyet kurgusu” gösterilir. Filmin *Sayat Nova* olan adı da *Narın Rengi* olmuştur, ancak yönetmenin bu yeni isimden çok şikâyetçi olmadığı düşünülüyor.

Filmde, milliyetçi göndermeler “yakalamak” mümkünse de burada kaybolmak, filmin farklı kültürleri yan yana getirerek tek bir ulusal kimlik fikrini sorunsallaştırmasının önemini gözden kaçırma riski taşır (1995-1996: 20). “Fazladan harcamalardan dolayı stüdyo beni ve daha pek çok kişiyi sürekli affediyordu... Niçin? Filmlerimin ‘milli tonu’, milli dokusu, milli mizahı uğruna. Oysa bana göre tüm bu niteliklerin düzmeceliği çok zaman önce aşikâr olmuştu.” (1968: 11)

Sanat, iktidar için mi?

Sergey Parajanov, *Narın Rengi*'nin ardından 15 yıl boyunca bir daha uzun metraj çekemeyecek, 1973'te tutuklanıp 1977'ye dek hapiste kalacaktır. Gerekçeler bir yana, cezalandırılmasının sebebi hâlâ biraz tartışmalı olmayı sürdürüyor: Cinsel yönelimi veya filmlerindeki milliyetçi, dinsel göndermeler ve homoerotik imgeler, senaryo ile ortaya çıkan film arasındaki farklılıklar, Ukraynalı muhalif entelektüellerle yakınlığı, sosyalist gerçekçiliğe karşı

“gerçeküstücü” sanat propagandası yürütmesi, daha doğrusu Sovyet sanat politikasını açıktan eleştirmesi... Hepsi öyle veya böyle akla yatkın olmakla birlikte makbul tarzda film çekmeyi reddetmesi, en güçlü olasılıklardan biri gibi görünüyor.

Parajanov'un Yuri Mechitov tarafından Ekim 1984'te çekilmiş bir portresi, Tiflis

Yönetmenin hapisten çıktıktan sonra da iş bulması kolay olmaz, film çekmesi yasaktır. 15 yılın ardından çektiği ilk film *Suram Kalesi Destanı* (1984) olur. *Narın Rengi*'nden bu yana çok şey değişmiştir. Gorbaçov döneminde Glasnost ve Perestroyka adı altında bir dizi şeffaflık politikası benimsenerek sistemi tıkayan sorunların çözümü amaçlanmıştır. *Suram Kalesi Destanı*, Tengiz Abuladze'nin *Pişmanlık* filmi ile birlikte, bu görece özgürlük döneminin ürünüdür. Yine de filmin sorun yaşamaması amacıyla, dostu Dodo Abashidze'nin adı yönetmen olarak tedbiren eklenir.

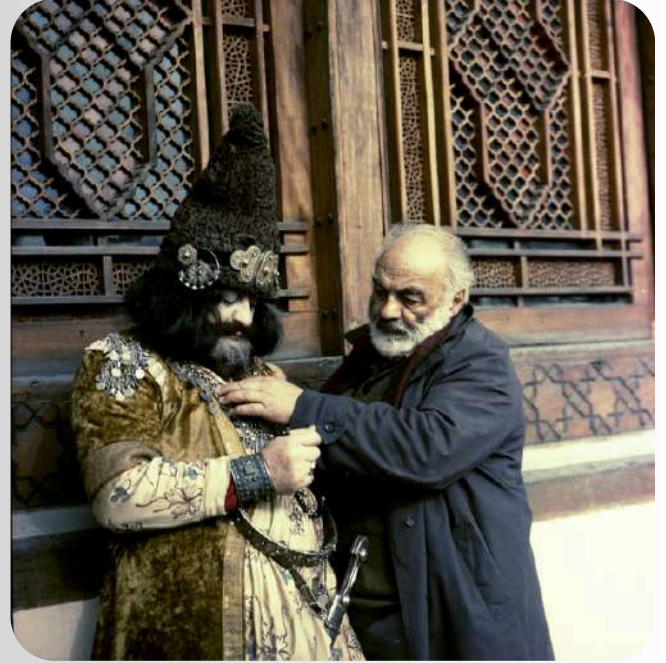
Filmde ulusal kimlik ve tarih temsili, çok uluslu Sovyet devletininkinden farklıdır; kültürün zenginliği özcülükten kaçınan, incelikli bir üslupla ele alınır. Ortodoks, Müslüman ve pagan ritüellerin hep birlikte görüldüğü, İran ve Türk etkilerinin seçilebildiği filmde Gürcistan'ın görsel motiflerinin ağırlığı göze çarpar. Yönetmen âdeta Tiflis'in ruhunu yakalamıştır.

“Gerçekçilikten özgürleşmiş...”

Âşık Garip, Parajanov'un çocukluğunda dinlediği bir Türk masalıdır. Mihail Lermontov'un 1837 tarihli, aynı adlı hikâyesi dolayısıyla bilinmekle birlikte, halkbilimci İlhan Başgöz'e göre, hayat hikâyesi kuşaktan kuşağa çok az değişiklik göstererek aktarılmış gerçek bir halk ozanıdır. Sevdiğinden ayrı düşen epik gezgin karakteri, *Unutulmuş Ataların Gölgeleleri* ve *Narın Rengi*'nden sonra en son, *Âşık Garip*'te (1988) karşımıza çıkar. Film, Parajanov'un 1990'daki ölümünden önce tamamladığı son film olur. İki yıl önce kaybettiği dostu Tarkovski'ye ithaf ettiği filmdeki görüntüler, Frank Curot'nun deyişiyle artık “gerçekçilikten özgürleşmiş... birbirine bağlı olmaktan ziyade yan yana durmaktadır.” (2006: 305)

Taşla, boncukla, siniyle...

Parajanov da Âşık gibi otoriteye boyun eğmez ve bunun sonuçlarına göğüs germeyi yeğler. Ukraynalı sinemacı Leonid Alekseychuk'un ifadesiyle “Yetkililer, çok uluslu ülkelere ‘homojen Sovyet halkı’, ‘tarihsel olarak yeni bir ulus topluluğu’ gibi yapay kavramlar dayatırken, Parajanov bu ulusların çeşitliliğini ve benzersizliğini tutkuyla savunmuştur.” Yönetmen bu düzlenmeye, eritilerek yok edilmeye karşı, peliküle işlediği her bir boncuk tanesiyle, taş parçası ve sini kulpuyla direnir sanki.

Parajanov film setinde

Sovyet sinemasının sosyalist gerçekçi üslubunu reddeden Parajanov'un filmlerinde “otantik mitoloji ile propagandacı masallar çarpışır”. (2006: 306)

Gürcü eleştirmen Giorgi Gvakharia, hem Sayat Nova hem Parajanov'un memleketi olan Tiflis için “kültürlerin birlikte var olduğu, eklektik bir deseni sanatsal bir imgeye dönüştüren bir halı” benzetmesi yapar. (2006: 303) Öte yandan, söz konusu kültürleri bir araya getiren yalnızca coğrafi yakınlık değil,

Sovyetler yönetiminin bölgedeki hegemonik varlığıdır da. Rusya dışı Sovyet cumhuriyetlerinde kültürel üretimin belirleyici ilkesi “biçimde ulusal, içerikte sosyalist” iken, daha sonra şüphesiz glasnostun da etkisiyle yükselen bölgecilik ve manevi sömürgeleşme döneminde üretilen filmlerde, Rusya dışı cumhuriyetlerin ulusal kültürleri, Sovyet öncesi uzak bir geçmiş olarak âdeta idealleştirilir. Parajanov eşsiz dünyasını her halükârda burada kuracaktır.

Bizi onun nakış gibi işlediği dünya ile birbirimize bağlayan, kemeç veya lavaş gibi ortak kültürel öğeler görmemizin yarattığı etkiden ibaret değil. Elbette Parajanov'un Kafkaslarına, batılı seyirciye göre daha yakın ve daha aşina olduğum için şanslı hissediyorum. Yerli değilim ama yabancı da sayılmam. Bununla birlikte daha önce bilmediğim bir efsun çıkarıyor bu topraklardan, büyüsünü damıtıyor sanki. Ağaların gölgeleri altında, âşıkların ve kâhin kadınların unuttuğum duruşlarını hatırlatıyor...

Fotoğraf: Yuri Mechitov

Mechitov ünlü fotoğrafı çektiği günü hatırlıyor:

“Sergey’i ziyaret ettiğimde sabah saat 11’di. Konukları vardı; Parajanov’un ikinci başyapıtı *Narın Rengi*’nin kopyalarını basmakta olan koloristler. Ben, Parajanov ve koloristler Arsena Sokağı’ndan indik, sonra Tkhinvali Sokağı’na döndük... Sanırım Parajanov’un bir müddettir aklında dolaşan bir fikirdi. “Mtatsminda Dağı’nın en güzel görüldüğü yere geldik işte, burada nefes kesici bir kare alabiliriz” dedi maestro ve ileride şaheser olacak bu fotoğrafı çekebileceğim noktayı gösterdi... Sonra aniden rahatça havaya sıçradı, sonra bir kere daha, bir kere daha...” (2021)

Kaynakça

“Street in old Tbilisi to be named after film director Sergei Parajanov”. 10 Eylül 2021. <https://old.agenda.ge/en/news/2021/2607#gsc.tab=0>

Bozkurt, Abbas. Sinematek program kitapçığı. 02.05.2024-30.06.2024.

Holloway, Ron. Sergei Parajanov Speaks Up. KINEMA. Bahar 1996. <https://openjournals.uwaterloo.ca/index.php/kinema/article/view/834/758>
<https://parajanov.com/>

Papazian, Elizabeth A.. “Ethnography, Fairytale, and ‘Perpetual Motion’ in Sergei Parajanov's ‘Ashik-Kerib’”. *Literature/Film Quarterly*. 2006. Cilt 34, Sayı 4 (2006): s. 303-312.

Parajanov, Sergey. “Notes on Shadows of Our Forgotten Ancestors The master filmmaker on the making of his 1965 breakthrough”. Güz 1968. <https://www.filmcomment.com/article/notes-on-shadows-of-our-forgotten-ancestors-sergei-parajanov/>

Steffen, James. “Parajanov's Playful Poetics: On The ‘Director’s Cut’ of the Color of Pomegranates”. *Journal of Film and Video*. Cilt 47, Sayı 4. International Film and Television (Kış 1995-96), s. 17-32

Steffen, James. *The Cinema of Sergei Parajanov*. Wisconsin: The University of Wisconsin Press, 2013.

İZMİR GAZİNOLARI

*Bu metin yazar tarafından sosyal medyada kullanılmaya yönelik hazırlanmıştır.

Otuzlu yılların sonlarında, İzmir Belediye Başkanı Behçet Uz, Fuar alanı dışında, Kadifekale'de Kadifekale Gazinosu'nu inşa ettirmişti. Kadifekale Gazinosu'nun, Fuar gazinoları gibi yıldız yağmuru kadroları olmazdı. Senede bir ay program yapan Fuar gazinolarından farklı olarak tüm sene boyunca açık kalırdı.

Kadifekale, henüz altmışların birinci iç göç dalgası başlayıp da Güneydoğu ve Doğu Anadolu'dan göç edenlerin yerleştiği bir varoş gettoya dönüşmeden önce (ağırlıklı olarak Mardinli bir nüfusa sahip olmuştur), etekleri bakla tarlalarıyla kaplıyken, tepedeki bu gazino denizden 186 metre yukarıda İzmir'in en güzel panoramik manzarasına sahip, şehrin en nezih mekanlarından biriydi. Ekalliyet ve turistler de "Casino the Castle" dedikleri mekâna bolca rağbet ederdi.

Yetmişlerde Kadifekale Gazinosu'nun asları dönemin İstanbul büyük gazino assolistleri değildi. Assolistleri arasında, altmışlarda Ankara Radyosu'ndan Aksaray ve Yenikapı'nın büyük gazinolarına as olarak transfer edilen ama İstanbul'da tutmayan Neşe Can; İstanbul'da da Maksim'ler hariç büyük gazinolarda ve orta ölçekli gazinolarda as çıkan, "Yedi büyükler" arasında anılmasa da yetmişlerde pek çok senelik ankette ilk beşe giren ve plakları iyi satan Mediha Şen; çok iyi bir ses ve icracı olduğu halde, kendisine büyük gazinolarda yer bulamayan, daha ziyade otellerde sahne alan İstanbul Radyosu'ndan Tûlin Korman; Ankara

MEHMET ATAK

Fotoğraf Facebook'ta Eski İzmir sayfasından alınmıştır. **Muzaffer Ceyhan Yerlikaya** arşivinden

alaturkaya geçen Gönül Akkor'un kız kardeşi Kamuran Akkor; yine alafrangadan alaturkaya intisab eden Nilgün Atılğan; Mehlika Kenter; Emel Sayın repertuarlarını taklit eden Türkan Tunca; Ayşe Tunalı ve Hüner Coşkuner'i sayabiliriz.

İlanlarda şaşırtacak fazlalıkta erkek as görüyoruz, Ankara Radyosu'ndan Yaşar Özel, Ziya Taşkent, Yıldırım Gürses, Güneri Tecer, Vedat Çetinkaya, Taner Şener; altmışların başında Zeki Müren'in önünü kestiği Adnan Pekak, çoğu İstanbul gazinolarında solist altı çalışan Alaeddin Şensoy, Adnan Şenses, Eyüp Uyanıkoğu, Orhan Şener, Zeki Çetin gibi.

Kadifekale Gazinosu'nun alt kadroları da dönemin en popüler isimleri değil. Alafrangacılardan sadece İstanbul gazinolarında da solist altı çıktığı dönem Nil Burak var, ama Burak kadroda değil, "as" çıkmış Kadifekale'de. Alafrangacılar arasında popülerliğini kaybeden Ayla Algan, Erkut Taçkın, Metin Ersoy, Saadet Sun, Işıl Yücesoy, Serpil Örumcer var. Kadifekale'nin Yeşilçam transferleri de İstanbul gazinolarında solist altı çıkan Yeşilçam'ın büyük yıldızları değil, Selma Güneri, Nebahat Çehre, Sevda Ferdağ, Feri Cansel, Zerrin Egeliler, Parla Şenol, Seden Kızıltunç gibi isimler.

Göl Gazinosu Fuar dönemleri haricinde de program yapmıştı bazı zamanlar. O günlerde İzmir'e, Fuar dönemi kadar kalabalık kadrolu olmasa da A sınıfı denen assolistlerle, büyük gazinolarda çalışan alafrangacılar, türkücüler, Yeşilçam transferleri olan kadrolar da gelirdi.

Devamlılığı olmasa da Büyük Efes Otelı gece kulübü Zeki Müren'li, Ajda Pekkan'lı kadrolar da kurmuştu. Bu gece kulübünün tarihi, otelin tarihinden eskidir, daha önce de bu arsadaki binada Montpagus Pavyon ve daha sonra Sibel Gazinosu isimleriyle varmış.

Fotoğraflar gazeteci Lütfü Dağtaş'ın arşivinden

Fuar alanı dışında, Basın Kulübü'nün yerine açılmış, döneminde değişik mimarisiyle dikkat çekmiş, Atalay Noyener'in işlettiği Konak Maksim ya da Konak Mini Maksim de açılıp kapanıp, boy göstermişti. Muazzez Abacı gibi büyük aslar da program yapmış olsalar da, onun bariz bir farkı, sık sık gece kulüpleri gibi ası alaturkacı olmayan kadrolar da kurmasıydı: alafrangacılar Dario Moreno, Sevda Aydan, Nevin Pere, Ayferi, Ayla Dikmen, Ayten Alpman, Esin Afşar, Hümeysra, Ayla Algan, Füsün Önal, Selda, Şenay da as çıkmıştı. Arada molalar da olsa Konak Maksim, İzmir'in doksanlara kadar direnen tek gazinosu oldu. Ama belediye mekanı yıkınca, artık kapanmış gazino devrinden sonra o da direnmedi.

Karşıyaka Şükran da zaman zaman gazino programları yaptı, en büyükler olmasa da Mediha Şen, Müşerref Akay, Nesrin Sipahi, Sevim Tanürek gibi gözde asları çıkardı.

Epey uzun seneler program yapan bir diğer gazino da, Ali Çangar'ın işlettiği Güzelyalı Canlıbalık'tı. Orada dönemin popüler isimleri çıkmazdı, kadro gözden düşmüş eski meşhurlardan kurulurdu ekseriyetle. İleri yaşlarında Nevzat Güyer bile as çıkmıştı Canlıbalık'ta. Kadrolarda da Berkant gibi gözden düşmüş eski şöhretler ve bir türlü çıkış yapamadan eskimeye başlamış Beyza Başar, Banu Kırbağ gibi isimler olurdu. Ama Canlıbalık'ın gedikli bir dönemin tiyatro yıldızı Altan Karındaş'tı. Karındaş uzun seneler İstanbul Urcan ve İzmir Canlıbalık kadrolarının demirbaş ismi olarak, kantonun ön planda olduğu ama farklı türlerden de şarkılar söylediği, taklitler ve bir tarz pre-stand up yaptığı bir şov sergilemişti. Merhum Huysuz Virjin'in (Seyfi Dursunoğlu) başlarda, şovundaki seyirci sataşmalarını Karındaş'tan esinlendiği söylenir.

Yeşilçam öncesi iki defa "ses kraliçesi" seçilse de, Perde mecmuası müsabakasını kazanıp Yeşilçam'a girince tanınan ve gazino sahnelerine ilk defa Yeşilçam transferi olarak çıkan, bir dönem gazinocu Hasan Ekici'yle evlenen Semra Sar'ın ender as çıktığı mekânlardan biriydi Güzelyalı Şule gazinosu.

Facebook Eski İzmir sayfasından alınmıştır.

Adnan Şenses yine Güzelyalı'daki Gaskonyalı'nın ası olmuştu. Müzikli programlar yapılmıştı orada da.

Türkiye'nin ilk viyadükünün yapıldığı Varyant'ta, daha sonra Orduevi olacak yerde, İsmet Bey'in açtığı İsmet Gazinosu vardı. İsmet Gazinosu'nu daha sonra meşhur Çamlık Senar Gazinosu'nun sahibi, muharip gazi kıyafetiyle dolaşan

ilginç bir adam olan Kürt Beşir devralmıştı. Kırklı yılların en revaçtaki müessesesini Ayhan Çıvgınoğlu işletmeye başlayınca ismi Sahil Park Gazinosu olarak değiştirilmişti. Arsasının istimlak edileceği kesinleşince, ellilerde mekâna alâka düşmüştü.

Ayrıca Alsancak Orduevi'nin yerinde Şehir Gazinosu, Bayraklı'da İskele Gazinosu, Yeni Nino Gazinosu, Zühre Gazinosu ve Basmane'de Ali Ulvi Gazinosu vardı ki ailece gidilen bu bahçede Safiye Ayla, Müzeyyen Senar as olarak sahne alır, kadrolarında meşhur dansöz Nana, Gönül Yazar, Şükran Ay gibi isimler olurmuş. 1960'da tadilat geçirip, tüm dekorunu değiştiren bu mekan, Işık Gazinosu ismini aldıktan sonra bir daha kırklar ve ellilerde muhatap olduğu alâkayı görmemiş. Ama bu gazinolar yetmişli yıllara ulaşamamış, çoğu çok daha erken tarihe karışmıştı.

1951'de Avare filminin İstanbul'dan önce vizyona girip Türkiye'de meşhur olduğu, Konak Gaziler Caddesi'ndeki, Türkiye'nin ilk çatısı açılıp kapanan sineması, dönemin meşhur Yıldız sineması da, sinema faaliyetinin yanı sıra o dönem en büyük solistlerinin konserler verdiği bir mekan olarak açılmıştı. El değiştirip, açılıp kapanan çatılı binası yaptırılmadan önce yazlık Güneş Açık hava Sineması olan Yıldız Sineması, daha önce de bir bölümü cambazhane olan, müzik programları yapılan bir aile bahçesiymiş. En son halı saha olduğunu biliyorum.

Şato Restoran 2000'lerde İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından restore ettirildi ve belediyenin bir hizmet binasına dönüştürüldü/fotoğraf basından

İzmir gazinolarının kadroları, Fuar, hatta sezon içi İstanbul gazinoları gibi kalabalık olmadığı, dört-beş, bilemedin altı isimden müteşekkil olduğu için, gerçek şarkıcılar, kadrolar iyice kalabalıklaştığında çıktı-indi kadar kalan sahne süreleri yerine, doğru dürüst sahne süresi olduğu için Fuar harici İzmir gazinolarını yeğlerlerdi.

Kadifekale haricinde, İzmir'de sene içinde uzun dönem programlar yapmış diğer ön plana çıkan gazino Dalyan'dı. Şehir merkezinde, Liman İdaresi'nin üstündeki, Fuar Lunapark'ın da işletmecisi olan Nuri Yalçuk'un, yani namı diğer Bornovalı Nuri'nin 1975'de açtığı Dalyan'ın asları Behiye Aksoy, Gönül Yazar, Nesrin Sipahi, Sevim Tuna,

Facebook Eski İzmir sayfasından alınmıştır.

Emel Sayın, Seçil Heper, Bülent Ersoy gibi büyük gazino solistleri olurdu. Kadroları İstanbul programları kadar kalabalık değil, dört-beş kişilik olsa da, en azından birkaçı dönemin popüler isimleri olurdu. Yalçuk Dalyan'da Gazinocular Kralı Fahrettin Aslan'la program ortaklığı yapmıştı.

Beşir Öge'nin (Kürt Beşir) Çamlık Beşir Gazinosu'nun ismi sonra Çamlık, sonra da Öge'nin hayran olduğu Müzeyyen Senar'a ithafen Çamlık Senar olmuştu. Senar sefire olup müziği bırakıncaya kadar sadece "o" as çıkmıştı.

Gazeteci **Lütfü Dağtaş**'ın arşivinden

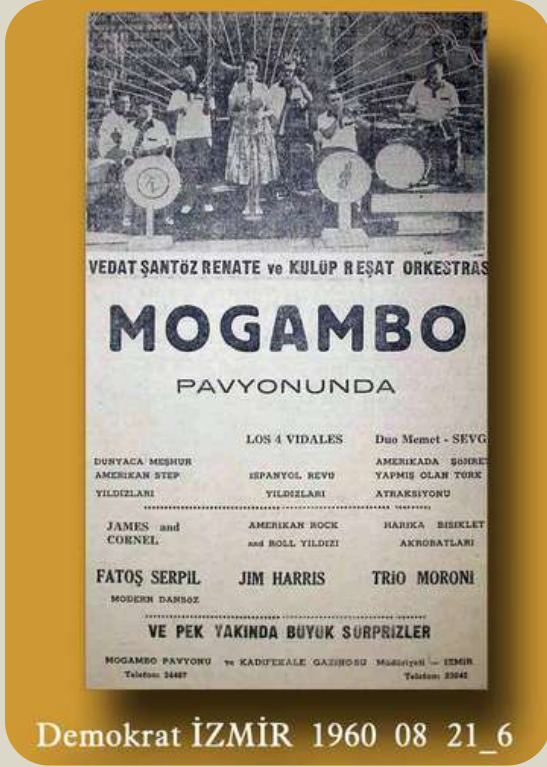
Aynı dönem Safiye Ayla'nın ekseriyetle Fuar'da sahne aldığı Mehtap Bahçesi de "Ayla Gazinosu" olarak anılırdı. Belediye Başkanı Uz, Fuar'daki Kültürpark içindeki Ada Gazinosu'na da el atmış, ortasına dönemi için çok büyük bir dans pisti yaptırmıştı. Açık hava mekanı başta çok alâka görmüş ama dans edenlerin dışarıda toplanan erkek kalabalık tarafından seyredilmesinden rahatsız olan aileler, bir süre sonra mekândan ayaklarını kesmiş ve Ada Gazinosu tarihe gömülmüştü.

Ellili senelerde Kadifekale'de, Kadifekale gazinosu haricinde üç gazino daha var, ama onların Kadifekale Gazinosu gibi kapalı yok, sadece yazlık bahçeler bunlar.

Ellili seneler İzmir'de Buca, Karşıyaka, Göztepe gibi farklı semtlere yayılmış birkaç pavyon ve gazino olsa da, gece mekanları ekseriyetle Fuar Kültürpark, Kordon/Alsancak ve Konak'ta toplamış durumdaydı. Bayraklı'da da birkaç yazlık sahil gazinosu vardı. Sadece Basmahane'de 200 metrelik bir alanda müdavimleri daha alt sınıf erkekler olan 16 tane pavyon ve meyhaneden bozma pavyon bulunuyordu. Ailelerin yiyeceklerini kendileri götürüp, içeceklerini satın aldıkları az sayıda gazino ve bahçe de. Limana gelen gemilerden inen yabancı denizcilere de hizmet veren Kordon pavyonlarının çoğu sadece erkek müşteriye mahsustu.

İzmir en Batılı şehir olarak tanınsa, hatta "Gavur İzmir" dense de, dönemin İzmir pavyonları, pek çok İstanbul pavyonu gibi kadınlı-erkekli beraber gidilip eğlenilen mekânlar değil, sadece erkek müşterilere mahsus mekânlardı. Ben bu sebeple zamanında İstanbul'da pavyon denen pek çok mekânın bugünün

gece kulüplerine tekabül ettiğini düşünüyorum, aslında. Ama İzmir pavyonları, harbiden pavyondu ekseriyetle. Adana ve Antep pavyonlarının da harbi pavyonlar olduğunu dinledim.

Demokrat İZMİR 1960 08 21_6

Demokrat İZMİR 1958 08 16

Gazeteci Lütfü Dağtaş'ın arşivinden

Ama yine de, az sayıda olsa da ellilerde İzmir'de de dönemin İstanbul pavyonları gibi gece kulübü benzeri pavyonlar da varmış. Bunların en meşhuru Kamil Esen'in işlettiği Kordon'daki Kapri pavyon. Avrupa'dan gelen ecnebi orkestraların çaldığı, kadın-erkek beraber gidilebilen, dans edilen bir mekânmiş. 1955'de en büyük rakibi Montpagus pavyon, yine Alsancak'ta Gazeteciler Cemiyeti lokalinin alt katında açılmış. Dönemin büyük bürokratlarının, konsolosların, seçkin bir çevrenin müdavimi olduğu mekanmış. Ne yazık ki Yunanistan'a karşı pompalanmış milliyetçi eğilim, Montpagus pavyonunun ismini de hedef haline getirmiş ve ismi Sibel Gazinosu olarak değiştirilmiş. Sibel Gazinosu'nda 1967'den itibaren devamlı solist olarak haftanın beş günü Ayla Dikmen sahne almış. Sibel Gazinosu'nun olduğu arsaya Büyük Efes Oteli açılınca, bir süre otelin gece kulübü olarak faaliyetine devam etmiş.

Yine 1955'de İzmirli levanten Acilla Kaporolini ile eski sporculardan Turhan Ertopçu'nun ortak açtıkları, Kordon'daki deniz manzaralı Kovadis pavyon az sayıdaki bu tarz mekanlar arasındaymış.

Ellilerden itibaren Numune, Kapris, Marmara, Sayanora, Şan, Nevyork, Parizyen, Ege Bar (sonra Mullen Ruj ismini aldı, ama İstanbul İstiklâl'deki kırmızı değirmen neonlu Mullen Ruj'la bir alâkası yok), Londra gibi konsomatrisli, dansözlerinin mutlaka "Azize"yle dans ettiği harbi erkek pavyonlarıydı. Bu pavyonların sahipleri de, dönemin İzmir'inin namı kabadayıları arasında da anılan Mehmet Ali-Halit Alpman kardeşler, Necdet Özateşman (Tepegöz), Hüseyin Çankaya (Enişte), Beşir Üge (Kürt Beşir), Şaban Kat gibi isimlerdi. Bu pavyonların hasat dönemi has müşterileri, "hacıağa" denen Sökeli ve Aydınli çiftçilerdi.

Kadifekale Gazinosu'nu bir dönem de Kemeraltı'nda börekçi olarak tanıdıktan sonra, gece hayatı işletmeciliğine geçen Atif Ömürgönülşen işletmişti. Yine Ömürgönülşen'in devraldığı Fuar Kültürpark'taki Kübana'da Celâl İnce'den sonra alafrangadaki ikinci süperstar olan Erol Büyükburç'lu programlar izdiham yaratmış, çok başarılı olmuştu. Kültürpark'taki Mogambo gece kulübü (Mogambo'yu daha sonra Saffet Kuyaş devralmıştı), Kordon'daki Parizyen Cafe ve Küçük Göl Gazinosu da aynı işletmecinindi.

Bu hususta, dönemin arşiv matbuatı harici, gazeteci Lütfü Dağtaş'ın "İzmir Gazinoları" kitabı mevcut en önemli kaynaktır. Hülya Gölgesiz Gedikler'in "1950li Yıllarda İzmir" ve İzmir Türk Musikisi Cemiyeti hocalarından icracı ve koro şefi Güven Yağtu'nun "Güven Yağtu'dan Kemeraltı 839. Sokak" kitapları ile Şenay Savur'un "60'lı Yıllarda İzmir'de Eğlence Hayatı ve Gezinti Yerleri" tezi de önemli kaynaklar. Ayrıca maalesef henüz kitaplaşmamış, 1954'de Demokrat İzmir gazetesinde yayınlanmış, gazeteci Nuran Yuluğ'un yazı dizisi "İzmir'de Gece Hayatı" da önemli bir kaynak.

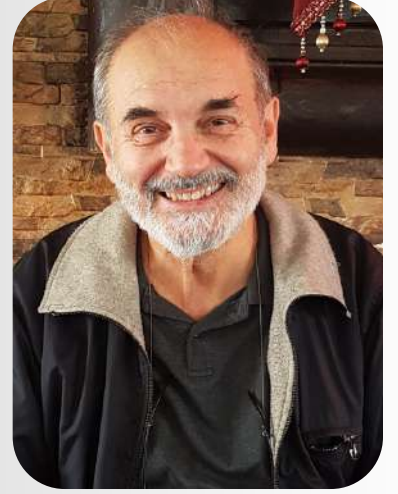
KALAN SÜTUN

Cendere Köprüsü.
120 metre. En ise7.
Kaç kaya? 92.
Her biri 10 ton.
Severus yaptırmış.Hoş ad:
Sever Us.Kendini
hoş duygulara kaptırmış,
bir ucunda iki sütun:
Eşi ve kendisi için.
Öbür uçta da iki:
Oğullara.

Fotoğraf: Selman Vefa Yıldırım

TARİK GÜNERSEL

Küçük oğulunki
yerli yerinde.
Ya öbürü?
Yeller esiyor yerinde
fırtınadan beri.
İktidar çatışması
fırtınanın hası:

İmparator ölmüş
211 yılında.
Roma tahtı kime kalsa?

Geta demiş ki:
 “Bana.
 Büyük oğul benim zira.”

Kardeşinde öfke:
 “Yok öyle yağma!
 Sırf önce doğdu diye!
 Üstün olan benim.”

Alçaklıkta üstünmüş:
 Öldürtmüş,nitekim.

“Gebermesi yetmez.
 Sütun da yerin dibine!”

Ne öfke! Yok etmiş
 abisi için dikilen
 sütunu bile!

Geride kalan?
 Köprü, üç sütun ile.

Öneri: Katile inat,
 kalan sütun
 öldürülen için olsun.
 Anılsın kurban: Geta.
 Katilin adı ise
 burada geçmese?

Onca rezalet,
 birazcık adalet.
 Simgesel bir iz.
 Ne dersiniz?

*

20 Nisan 2024
 Adıyaman, Urfa.
 Uğur Ün'e şükranla:
 Benden yazı istemese
 bu öneri doğmazdı.

Ama

Bugün Türkiye-Adıyaman'da.
 Sever Us. Hoş rastlantı.

Fotoğraf: Selman Vefa Yıldırım

HATMİGÜL

ZEYNEP ÇİFTÇİ

Babam için. . .

biricik olmak ve anımsanmaktı derdi, herkes gibi
şair olmak isterdi ya da şiir yazmak, hiç olmazsa
ölmeden birkaç dize bırakmak
küçük not kağıtlarına ya da
sakladığı ajandalara – çekmecede boy boy, renk renk, tertemiz
buzdolabına magnetle tutuşturulmuş bir defter yaprağına
ve hemen yanına yüz yaşına dek yaşama sırrının
– neymiş: soğan, sarımsak, yoğurt, yumurta –
ve ölümünden sonra küçük iskender hakkında çıkmış bir yazının
köpüren denize değil de,
hatmigül çiçeğine bakarak yazmak isterdi
çünkü o kuzey rüzgarında kırılğan
ve nazlı nazlı salınan
ağustos gecelerinde buluta takılmış son yıldız dokunan
hatmigül, Donkişot'un naif kılıcı
ya da anlatmak isterdi yaban kekiğini
ballık vurmuş eriği
ıtırı, katırı, belki de ağlayan kayayı

yazamasa da okurdu şiir, fevkalade güzel, kendini de şaşkırtarak
ezberi kuvvetli, sesi gür
ve akan su gibi pürüzsüz, pür
ne günlerdi, ne geceler
ne düşler, ne söylenler
biricik olmak ve anımsanmaktı derdi: unutulmamak
bu yüzden mi geziyor perili bahçede? şimdi bedensiz ve özgür
belki bilmiyor aradığı ne, seneler geçmiş üzerinden
uğruyor hatmigüle, ruh kılıç sarmaş dolaş, ne hoş
yıldızlar yağıyor üstlerine
çok zaman sonra bile göçüp gittikten
bazen üzgün bazen şen...

JEAN RENOIR'DAN SEKİZ ADET MÜCEVHER

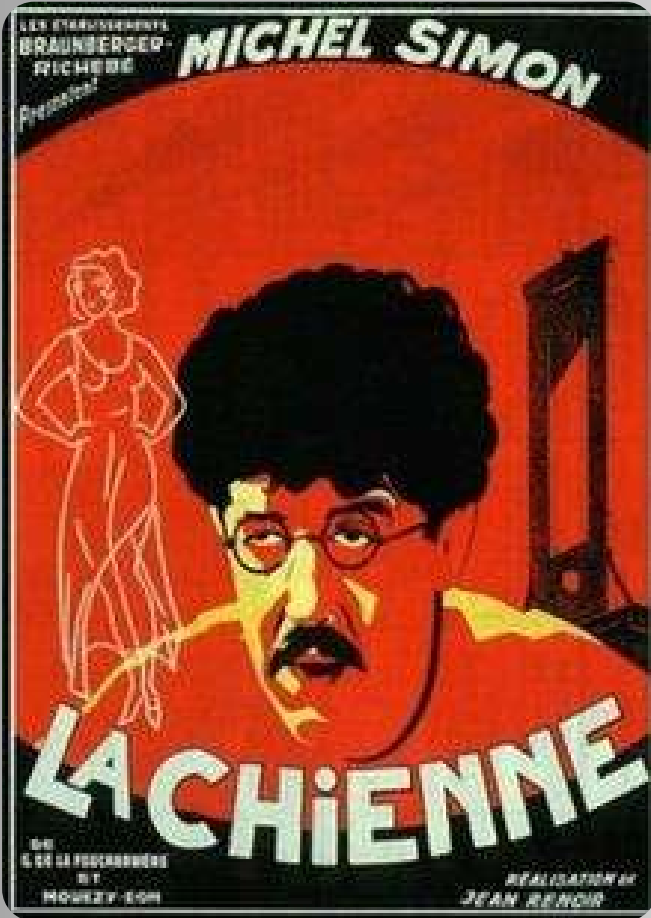
UĞUR ÜN

Charlie Chaplin'in "dünyanın en büyük yönetmeni" şeklinde tanımladığı, Orson Welles'in, hakkında "böylesi bir yönetmen bir daha yetişmez" dediği, Fransızların izlenimci dev ressamı Auguste Renoir'ın (25 Şubat 1841, Limoges- 3 Aralık 1919, Cagnes-sur-mer) değerli oğlu Jean 15 Eylül 1894 Paris doğumlu, 12 Şubat 1979'da Beverly Hills, Los Angeles, CA'da öldüğünde IMDB kayıtlarına bakılırsa geride senarist olarak 40, yapımcı olarak 11, oyuncu olarak 12, yönetmen olarak 42 adet film bırakmış.

LA CHIENNE, 1931

Ustanın otuzlu yıllarda yaptığı bu ikinci sesli filmini kolayca ilk başyapıtı olarak tanımlayabiliriz. Renoir bir roman uyarlaması yapmış, Georges de la Fouchardiere'in (1 Şubat 1874- 10 Şubat 1946) aynı adlı yapıtından beyaz perdeye aktarmış bizde *Sürtük* diye bilinen filmi.

Hikayenin kahramanı Lulu oynak bir kadın; bir yanda kendisine tutkun kentsoylu, saygın sevgilisi Legrand var, öte yanda işe yaramazın biri olan Dede. Legrand'ın kadını yatakta Dede ile yakalaması ve cezalandırması (ölüm ile taçlandırıyor) ise ilginç bir finale sürüklüyor filmi. Toplumun değer yargılarının ayrıcalık sunduğu Legrand tereyağından kıl çekercesine sıyırıyor kendisini cinayetten; ipsiz sapsız Dede oturuyor suçlu sandalyesine!

Renoir'in toplumun ikiyüzlülüğüne, adaletsizliğine tokat savurduğu sert bir çalışma *Sürtük*, günümüze dipdiri kalmış bir klasik.

Lulu'yu başarıyla canlandıran Janie Marese'in (23 Mayıs 1908- 14 Ağustos 1931) çekimlerden hemen sonra bir trafik kazasında gencecik yaşta hayatını kaybetmesi ise büyük talihsizlik.

BOUDU SAUVÉ DES EAUX, 1932

Ustanın 1932 senesine sunduğu iki filminden *La nuit du Carrefour* ne kadar tatsız tuzsuzsa, *Boudu Sauvé des Eaux* ise o kadar başarılı bir çalışma. Renoir filmi, 14 yapıtı sinema ve televizyona uyarlanan Rene Fauchois'nin (31 Ağustos 1882- 10 Şubat 1962) aynı adlı yapıtından uyarlamış.

Hikayenin kahramanı Boudu düşkün bir evsiz. Bir gün Seine nehrine atlayıp da canına kıymak istediğinde Lestingois hayatını kurtarıyor. Lestingois iyi huylu bir kitapçı. Boudu'yu alıp evine götürüyor, barınmasını sağlıyor sıcak bir yuvada. Ama Boudu iyilik bilecek cinsten biri değil; tembel, pis pasaklının teki. Üstelik Lestingois'nin karısına da sarkıntılık ediyor. Ev sakinlerinin (kitapçının karısı, hizmetçi Anne-Marie filan) şikayetçi olduklarını görüyoruz sonrasında.

Renoir sık sık kullanacağı izleklerden sınıfsal farklar üstüne kurmuş bu çok sivri bir gülmece duygusuyla yüklü çalışmasını. Başoyuncusu Michel Simon'dan da iyi yararlanmış.

Boudu içerdiği yırtıcı hiciv nedeniyle ABD'de 1967'ye, İngiltere'de 1965'e kadar gösterim yasaklıymış. Dahası Fransa'da gösterime girdiğinde bayağı olaylar

çıkılmış karşı-kahramanın abartılı edimleri yüzünden!

Boudu Steven Schneider'in Ölmeden Önce Mutlaka Görmeniz Gereken 1001 Film başlıklı kitabına da girmiş.

Renoir'in filmdeki asistanı Jacques Becker'i filmin başında bir bankta oturan şair rolünde görmek ise eğlenceliydi.

MADAME BOVARY, 1934

Kozanlı Tuği Baba 2011 güzünde Karanfiledereli sinemaseverlerle yaptığı söyleşide, çağcıl romanın öncüsü olarak işaret ettiği dev yazar Gustave Flaubert'in (12 Aralık 1821- 8 Mayıs 1880) 1857 senesinde yayınlanan ölümsüz romanı *Madame Bovary* için "Ne kadar olumlu söz söylene azdır", demişti bembeyaz pırıl pırıl dişlerini müminlere göstererek.

Yaşadığı sıkıcı ve sıradan taşra hayatından kurtulabilmek için sınırlarını umutsuzca zorlayan Emma'nın öyküsü sayısız yönetmen tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak beyazperdeye aktarıldı kuşkusuz ama bazıları feciydi (en kötüsü kuşkusuz Chabrol ustanın yaptığıydı), bazıları orta karar (örneğin mahallemizde çok sevilen Edwige Fenech'in dolgun vücuduyla şenlendirdiği, Hans Schott-Schobinger'in beceriksiz ellerinden çıkan *Die Nackte Bovary*).

Renoir'in Emma destanı mahallemizde bilinen en başarılı Flaubert uyarlaması. Belki hikayenin kahramanı Valentine Tessier (5 Ağustos 1892- 11 Ağustos 1981) tanrıça Edwige (24 Aralık 1948) kadar fıstık değil ama kifayetsiz muhteris Emma kişiliği için daha kusursuz bir model oluşturuyor.

Madame Bovary yönetmene 1934 ABD eleştirmenler derneğinin en iyi yönetmen ödülünü getirerek ilk uluslararası utkusunu kazandırmıştı.

LE CRIME DE MONSIEUR LANGE, 1936

Bizde *Bay Lange'in Suçu* adıyla bilinen film Renoir'in elbette düzgün işlerinden biri; ama içerdiği toplumcu iletiyle yönetmeni sol cepheye yanaştırmış ve sevdirmiş olmasıyla da tarihi bir önem taşıyor.

Özgün hikaye Katalan ressam Jean Castanier'ye ait. Renoir senaryo için Fransızların baba şairlerinden Jacques Prévert (4 Şubat 1900- 11 Nisan 1977) ile birlikte çalışmış.

Ancak şöyle de bir söylentiden söz etmişti mahallemizin sinema tutkunlarından Levent Şahin: Castanier çamaşırhanede çalışan emekçilerin bir araya gelip birlik oluşturdukları bir öykü kuruyor ve bunu otuzlarda Renoir'in asistanlığını yapan Jacques Becker ile paylaşıyor. Becker de bundan Renoir'a söz edince ustası sahip çıkıyor tasarıya!

Dev Adam Levent şöyle devam etmişti: Becker öfkeleniyor ustasının yaptığına, bu nedenle bir süre çalışmıyor Renoir ile!

Gelelim filme: Bataala rezil biri, baskı işleriyle uğraşiyor, kötü davranıyor işçilerine, kadınlara sarkıntılık ediyor. Lange onun işçilerinden biri. Üstelik de Bataala'nın uçan kuşa bile borcu var.

Bataala alacaklılarından kurtulmak için bir numara düşünüyor; böylece ortadan kayboluyor. İşçiler de matbaaya sahip çıkıp sosyalist bir işletim modeli yaratıyor.

Renoir öyküsünü ustaca anlatmış, oyuncularını iyi yönetmiş; *Bay Lange'in Suçu* belki bir başyapıt değil ama günümüze sağlam gelmeyi başarmış otuzlu yılların ürünlerinden biri.

LES BAS-FONDS, 1936

Renoir 1936 senesini çok yoğun geçirdi; yönetmenin hızlı sosyalist günleriydi bunlar. *Le Crime de Monsieur Lange* işçilerin bir işletmeye el koyuş öyküsüydü, 8 yönetmenli *La Vie Est a Nous* ise Fransız Komünist Partisi'nin propaganda filmiydi (Jacques Becker, Henri Cartier-Bresson, André Zwoboda, Pierre Unik gibi yönetmenler yer alıyordu toplamda).

Les Bas-Fonds büyük Rus yazarı Maksim Gorki'nin (28 Mart 1868 - 14 Haziran 1936) bizde *Ayak Takımı Arasında* başlığıyla bilinen (Rusça özgün adı *Na Dne*) 1901 senesinde yazdığı oyundan bir uyarlama. Türkçesi Vala Nurettin'e ait olan oyun bizde ilk kez Şehir Tiyatroları'nda oynanmış, sonra Ankara Devlet Tiyatrosu ve birçok topluluk tarafından sahnelenmiş.

Oyun yeraltında izbe bir barınakta hayata tutunmaya çalışan ayak takımının arasında geçiyor.

Devlet düzeninin çöktüğü bin dokuz yüzlerin başında Rusya'da yaşayan kaybedenlerin, tüm umutlarını yitirmiş insanların yaşam hikayelerini dillendiriyor. Senaryoyu Renoir, Charles Spaak, Yevgeni Zamyatin ve Jacques Companez ekip çalışması içinde yazmış.

Renoir iki baş kişiye yoğunlaşmış hikayesinde. Pepel hayatın içinde pişmiş kavrulmuş, özgüven dolu bir hırsız; Baron ise varlıktan yokluğa balıklama iniş yapmış, çaptan düşmüş bir soylu eskisi.

Renoir öyküyü sayısız ayrıntıyla bezemiş, toplumsal artalanı da başarıyla verip düzgün bir işe imza basmış. *Ayak Takımı Arasında* 1936 Louis Delluc ve 1937 ABD sinema yazarları ödülleriyle alkış almış bir çalışma.

LA GRANDE ILLUSION, 1937

1939 ABD Akademi ödülleri en iyi film dalında oskara aday gösterilen, netice alamasa da 1937 Venedik'te sanata katkı dalında ödüllendirilen, ayrıca 1939 ABD sinema eleştirmenleri ve 1939 New York film eleştirmenlerinin bol alkışlarıyla onurlandırılan, bizde *Harp Esirleri* başlığıyla gösterime giren *La Grande Illusion* (çevirmen Hüseyin Ünlü

“Büyük Yanılgı” ismini önermişti) ustanın yapıtları arasında önemli bir yere sahip kuşkusuz. Kozanlı Tugi Baba da bunu onaylamıştı.

Senaryo Charles Spaak ve Renoir'in kalemlerinden çıkma. Olaylar Birinci Dünya Savaşı sırasında geçiyor. Sene 1916. Almanların havacı komutanı Von Rauffenstein bir Fransız uçağını indiriyor ve içindeki iki subayı esir alıyor.

Esirlerden yüzbası Boeldieu soylu biri, yardımcısı teğmen mareşal ise işçi sınıfından bir mekanisyen. İkiliyi Alman komutan son derece saygılı karşılıyor. İlerleyen sahnelerde iki esirin bir kampa götürüldüğünü, burada Yahudi bankerin teğmen Rosenthal ile dostluk kurduğunu izliyoruz. Ve ikilinin firara kalkıştıklarını ve başardıklarını.

Harp Esirleri canlı anlatımı, parıltılı görüntüleri, kişiliklerin derinlikli verilişi, merak ögesinin son sahneye kadar diri tutuluşuyla ustanın bugüne kalmış yapıtlarından.

Ancak yine de hapishane sahnelerinde, mahkumların kadın giysili eğlence sekansları, fazla Fransız bulduğum muhabbetler tempoyu ağırlaştırıyor ve gereksizce uzatıyor anlatıyı.

Harp Esirleri filmin asistanı Jacques Becker'e başyapıtı *Tünel* için de esin vermiş olmalı.

LA BÊTE HUMAINE, 1938

Ustanın Fransız romancı Emile Zola'nın (2 Nisan 1840- 28 Eylül 1902) bizde *Hayvanlaşan İnsan* başlığıyla bilinen okkalı romanından uyarladığı *La Bête Humaine* için günümüze de dipdiri gelmiş, taş gibi bir film diyebiliriz kolayca. Senaryoyu yönetmen yazmış.

Kahraman Jacques Lantier Paris ile Le Havre arasında gidip gelen ekspreste makinistlik

yapan bir emekçi. Lantier'nin ataları bayağı içkiciymiş, bunun ceremesini çekiyor genç adam. Zaman zaman nöbetler geçiriyor, beraber olduğu, sevdiği kadınların boğazını sıkmaya neden oluyor bu nöbetler.

Lantier bir gün trende istasyon şefi Roubaud'nun kıskançlık nedeniyle karısının aşığı ihtiyar Grandmorin'i öldürdüğünü görüyor. Kadının adı

Séverine, doyumsuz biri. Lantier'yi de ayartıyor, hatta kocasını da öldürmesi için kışkırtıyor ama makinist beceremiyor bunu.

Final oldukça sert, Lantier'nin kadını öldürmesi ve kendi canına kıymasıyla sona eriyor film.

Hayvanlaşan İnsan ayrıntılı çizilmiş tipleriyle, akışlı anlatımıyla, kameraman Curt Courant'ın görkemli görüntüleriyle, Joseph Kosma'nın sahneleri yükselten müzikleriyle, etkili oyunculuklarla (Jean Gabin, Simone Simon, Fernand Ledoux filan) çok başarılı bir film.

Hayvanlaşan İnsan 1939 Venedik'te Mussolini kupasına adaymış ama neticeye gidememiş.

LA REGLE DU JEU, 1939

Renoir'ın bizde *Kocası ve Aşığı* başlığıyla gösterime giren (usta çevirmen Hüseyin Ünlü başlığın “Oyunun Kuralı” şeklinde çevrilmesi gerektiğini buyurmuştu) ve otuzlu yıllardaki son ürünü olan çalışması mahallemizde keskin bir mücadeleye (a olabildiğince kısa okunmalı) neden olmuş; Gökhan Koçak yönetmenin en okkalı filminin *Hayvanlaşan İnsan* olduğunu haykırırken, diklenmeleriyle Uranüs'te bile korku yaratan Gökhan Diker *Oyunun Kuralı*'nın üstüne film tanımam, diye falçatasını çekerek ürkütücü bir nara atmıştı.

Senaryo Renoir ile Carl Koch'un kalemlerinden çıkma. Olaylar İkinci Dünya Savaşı'nın öncesinde geçiyor. Renoir o çok iyi bildiğimiz, kentsoylulara duyduğu nefreti filmine şırınga etmekte nice mahir gözüküyor, kendisinin de oyuncu olarak yer aldığı anlatıda.

Renoir 110 dakika boyunca Fransız kentsoylularının yaşam tarzını, çarpık tavır ve ilişkilerini alaycı bir bakış açısıyla sergilemiş; kaba güldürüyle başlamış, oldukça acıklı noktalamış. Yani ahlak yoksunu mahluklar hakkında ahlaki bir film üretmiş.

Oyunun Kuralı 2006 On Line Film & Television Association ve 1966 Bodil ödüllerinden birkaçını topladığı gibi, 1939 Faro Adaları festivalinin de yıldızı olmuştu.

DAĞINIK HAYAT

İSMET IŞIK

Kıyı boyunca yürürken bakışlarım körfez sularındaydı. Caddeden geçen taşıtların gürültüsü Kordon Boyu'nda yürümeyi güçleştiriyordu. Kalabalık, itiş kakış da bir başka sorun. Alsancak İskelesi'nden bir vapura binip Karşıyaka'ya dönmeyi düşünüyordum. Tam o sırada ardımdan tanıdık birinin seslendiğini duydum.

“Oooo, sen buralara gelir miydin ya? Karşıyaka sana küsmeyecek mi?”

Arkadaşıma baktım. Onu uzun zamandır görmüyordum. Burnunun dibinden başlayıp, üst dudağında biten bıyığını görünce kendimi tutamayıp bir kahkaha attım. Niye güldüğümü anlayamadığı için yüzü bozulur gibi oldu arkadaşımın.

“Bıyığınla bir idol olmaya çalışıyor olmalısın,” dedim.

“Yok yahu, sabah tıraş olurken kaçırdım, böyle oldu,” dedi.

“Zamanında Hitler amcama pek yaramadı bu tür bıyık. Dünya onu hâlâ unutmadı...”

“Gerçekten kötü mü görünüyor ?” dedi.

“Buna kendin karar vereceksin,” dedim.

Ne yaptım kurtulamadım arkadaşımdan. Beni alıp mahzen gibi izbe bir bara soktu. Soluk alınmıyordu içerde. Yoğun küfle karışık içki, izmarit kokuyordu. Işıksız iğrenç bir yerdin burası. Bir masaya oturmamızla birlikte yaşları oldukça genç - sanırım öğrenciydiler- iki kız, arkadaşımı selamlayıp masamıza oturdular. Birinin uzun, gür siyah saçları vardı. Diğerinin, bir oğlan çocuğunun saçları kadar kısa kesilmişti. Onlar arkadaşımın konuşmaya başladıklarında, kalkıp gitmeyi düşündüm. Arkadaşım beni anımsadı, kızlarla tanıştırdı; kaçamadım oradan. Uzun gür saçlı kız benimle konuşmaya istekli görünüyordu. Nedenini bilmiyordum, hoşlanmadım ondan. Nerede okuyorsun, dersler nasıl gidiyor türünden tatsız sorularım ona pek ilgi çekici gelmedi. Ona yetişkin bir genç kız gibi davranmamı istercesine daha ciddi konular açtı. İçimden onunla konuşmak gelmiyordu hiç. Diğer kısa saçlısı,

kahkahalarla gülüyor, arkadaşşıma neşeli bir şeyler anlatıyordu. Tek tük isteksiz verdiğim yanıtlar benimle ilgilenen kıızı sıkımsı olmalı ki kalkıp arka masalara gitti.

O sıra gördüm onu. Güzel, ufak tefek, uzun kıızıl saçlı bir kıızdı. Çilliydi. Burnunda ve alt dudağında ‘piercing’ler vardı. Barmenle yüksek sesle konuşup, dün gece nasıl içtiğini, içtiğinin yetmediğini, tribe girdiğini, birayla kafayı bulmaya çalıştığını anlatıyordu. Barmen yüzünde yılışik bir gülümsemeyle onu dinliyor; ikide bir onun sözünü kesip bu gece ne yapacağından, bir işinin olup olmadığını öğrenmeye çalışıyordu. “Of,” dedi kıız, “Beni kimse dinlemiyor artık,” deyip barmeni o yılışik gülümsemesiyle bırakıp, masamıza geldi, az önce giden kıızın yerine oturdu.

“Merhaba” dedi.

“Merhaba” dedim.

“Bir sigaran var mı ?”

Uzattım. Yaktı. Bira içiyordum.

“Bana bir bira ısmarlar mısın ?”

Ona bira söyledim.

Sigarasını içip birasını yudumlarken, arka masalardan birine laf yetiştiriyordu. Arkadaşıım kulağıma eğildi, kııza bakıp bir şeyler söyledi.

Müziđin sesi konuşmaları bastırıyordu. Yüksek sesle konuşmak gerekiyordu bu yüzden. Arkadaşıımın ne söylediğini önce anlayamadım. İkinci kez kulağıma eğildi,

“Hadi iyisin, seni seçti bu kaltak. Acayip muamelesi vardır. Suyuna git.”

Aslında güzel bakan iri bal rengi gözleri vardı kıızın. Ama o gözlerde pırıltı yoktu. Donuk, cam gibiydi. Pürüzsüz beyaz bir boynu, biçimli ellerinin ince parmaklarının hepsinde gümüş yüzükler vardı. Kulak memesinden başlayıp, yukarı doğru sırayla dizili küpeler ona yakışıyordu.

Masa üzerinde duran sigara paketine, çakmağa uzanıp, sigara yaktı. Bakan ama görmeyen bir bakışla yüzüme dikti gözlerini. (O an uyuşturuocu kullandığından emin oldum.)

Arkadaşıımı gösterip,

“Senin arkadaşın mı bu?” dedi.

“Öyle,” dedim.

“Sen de onun gibi çıtır kızlarla oynaşmayı sever misin? Ben iyi saksofon çalarım...”

Cevapsız bıraktım onu.

“Seni daha önce hiç görmedim buralarda,” dedi.

Arkadaşım atıldı,

“O buralara gelmez.”

“Sana soran oldu mu?” deyip tersledi arkadaşımı.

Sıkıcı bir konuşmaya başlamıştık ki:

“Çok genç, güzel bir kızsın sen”, dedim ona. Niye uyuşturucu kullanıyorsun?”

Burun kıvrıp, yüzünü ekşitti, sanki sorumu duymamış gibi birayı yudumlamayı sürdürdü. Anladım. Üzerine gidilmesinden pek hoşlanmıyordu. Yanımdaki arkadaşım ile konuşmaya başladım. Kısa saçlı kız da konuşmaya katıldı. Çok geçmeden,

“Neden benimle ilgileniyorsun?” diye sordu.

Sigarası bitmişti, bir sigara uzatıp yaktım.

“Sana ilgimin bir nedeni yok,” dedim. “Belki de konuşmak isteyeceğini sezdim. Sen kestirip atınca yanıldığımı anladım.”

Alaylı bir gülümsemeye yüzüme bakıp,

“Ama çok salakça bir soruydu seninki, ”

“Olabilir. O halde sen de cevaplamazsın, ” dedim.

Kısa bir düşündü. Sonra yarım kalmış biramı içmek istediğini söyledi. Ona bir bira daha ısmarlayabileceğimi söyledim.

“Hayır senin yarım kalmış biranı içmek istiyorum.”

Bira bardağını ona uzattım.

“Sen her zaman böyle iyi misin?” diye sordu.

“Her zaman değil,” dedim.

“İnsanları sevmiyorum,” dedi.

Konuşurken zorlandığını görüyordum. Yüzü sanki biraz gölgelenmiş gibiydi.

“Senin az önce sorduğuna bir cevap olabilir mi bu söylediğim?”

Sustum.

Yüzü hüzünlü bir anlatıma büründü, dural bir hal aldı.

Beni üzenleri sevmiyorum. On dokuz yaşındayım ama kendimi çok yaşlı hissediyorum. Bana güzel olduğumu söyledin. Bunu bana ilk söyleyen sen değilsin. Ben güzel olduğuma inanmıyorum...”

O sıra uzun boylu, uzun atkuyruğu saçlı, kırıtkan halleri olan genç bir adam belirdi.

“Kız şıllık ben seni İstanbul’da biliyordum. Ne zaman düştün buraya?” dedi.

Genç adama dönüp,

“Anamın amından düştüm. Göt lalesi. Siktir git başımdan! ” deyip onu yanından savdı.

Sonra bana bakıp,

“Aşk var mıdır sence? ” dedi.

“Onca kişi söylediğine göre, var olmalı,” dedim.

Sinirlendi.

“Sana sordum bunu ben, başkalarına değil!”

“Özür dilerim, genel bir soru sanmıştım. Birkaç kez âşık oldum,” dedim.

Durdu, yüzüme baktı.

“Kimse aşığım demedi bugüne kadar, hep oldum, olmuşum. Bense hep aşkı yaşamak, hiç bitmeyen aşkı tanımak isterdim. Oysa hep bitiyor. Annem babam birbirlerine âşıkmişler, evlenmişler, ben doğduktan birkaç yıl sonra ayrılmışlar. Şimdi annem, babam başka kişilere âşık. Bir süre sonra anladım. Aşk, bir insanla yetinmiyor. Onu sürekli yapmanın yolu başka başka insanlarda yaşatmak. Ben öyle yapıyorum. Birine âşık oluyorum, çok geçmeden sıkılıyorum. İşte böyle...”

Ne söyleyebilirdim? Sustum. Dayanamadı.

“Kafayı bulunca unutuyor insan. Çirkin bildiğin sevmediğin insanlar, kirli ilişkiler bile güzelleşiyor. Of, hiç bu kadar uzun konuştuğum olmamıştı. Sen yalın bir adamsın be, huzur veriyorsun karşıdakine. İnsan seninle sıkılmıyor, kendini baskı altında duymuyor. Çabuk sıkılan biriyim ben. Kimsenin yanında uzun kalamam, durmadan oradan oraya koşturur dururum...”

Durdu. Derin bir iç çekti.

“Benden ne istiyorsun? ” dedi.

Benimle ilgili düşünceleri için teşekkür ettim ona.

“Hiçbir şey istemiyorum deyip, seni şaşırtmak gibi bir niyetim yok. Gördüğüm kadarıyla güzel şeyler umarak, kötü yaşıyorsun. Sana şöyle ol, böyle yap türünden bir şeyler söyleyemem...”

Burada sözümü kesti.

“Lütfen söyle, çekinme,” dedi.

“Hayır, yapamam bunu. Beni bir ağabey gibi gör...”

Bir kahkaha attı.

“Ağabeyim olsaydın, seninle bu kadar açık konuşamazdım,” dedi.

“O halde beni bir arkadaşın gibi düşün. Şu zehir saçan çevrenden, şu umut kırıcı insanlardan uzak dur. Ne düzeyde içici olduğunu bilmiyorum. Kendi çabanla bırakamıyorsan, tedaviyi dene...”

Bir sigara yaktı, dirseklerini masaya koyup, yüzünü avuçlarının içine aldı.

“Söyleyeceklerinin hepsi bu mu yani?”

Evet, anlamında başımı salladım.

“Peki, nasıl olacak bu? Benim bir evim, işim yok. Nasıl geçindiğimi bilmem anlatmama gerek var mı?” dedi biraz kırgın bir sesle.

Masadan kalkmazdan önce bir elimi avucunun içine aldı, sıktı.

“Boş ver şimdi bunları! Bunlar derin mevzular canım. Ben kalkıyorum. Seni dışarıda bekleyeceğim. Beni bir yerlere götür,” deyip uzaklaştı yanımdan.

Sanki dışarı çıkarken gözleri dolmuş muydu, yoksa bana mı öyle geldi.

Yüreğim kıpırtılı bir deniz gibiydi.

Dışarı çıkmadım.

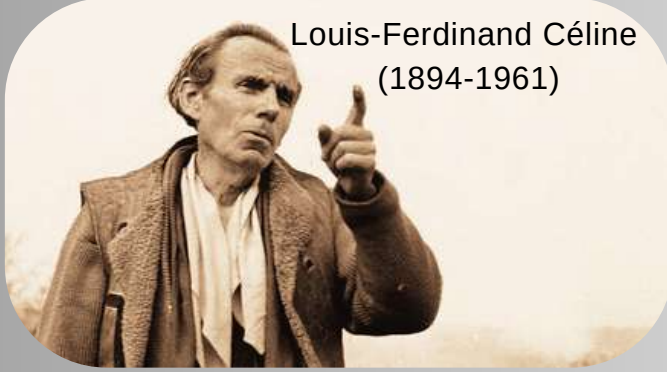
O beni dışarıda ne kadar bekledi, bilmiyorum...

LOUIS-FERDINAND CELINE

DR. UFUK GÜLMEZ

Yirmi iki yıl olmuş. Büyük bir kitapevinin 'ağır kitaplar' bölümünde dolaşıyordum. YKY'nın 'en ağır başlı kitaplar' dizisinden yayınlanmış, ciddi bir kapağı olan, bilmediğim bir yazarın duymadığım bir kitabına takıldım: **Gecenin Sonuna Yolculuk**. Yazar Louis-Ferdinand Céline.

Kitabı raftan alıp biraz karıştırdım. Fransa'da 1932 yılında ilk basımı yapılan eser Yiğit Bener tarafından Türkçeye çevrilmiş ve 2002 yılında Yapı Kredi Yayınları

Louis-Ferdinand Céline
(1894-1961)

tarafından basılmış. İki ay sonra ikinci baskısı yapılmış. Elimdeki bu ikinci baskıydı. Kitabı karıştırırken Céline'in hekim olduğunu öğrenince ilgim arttı. Bir de Ferit Edgü kitaba yazdığı önsözde

"Céline'de bir yazarda aradığım hemen her şey var: Kendini olduğu gibi benmerkezci, bencil, çıkarıcı, korkak olarak ortaya koymaktan çekinmemek... O yirminci yüzyılın yeni bir dil yaratmayı başarmış birkaç romancısından biridir"

dediğinden kitabı okumak farz oldu. Yazar hakkında bir şeyler okuyunca daha önceden bir tanışıklık olmasa da bir yerde birbirimize teğet geçtiğimizi fark ettim: *Taksitle Ölüm* diye de bir romanı varmış. Bu tanıdık geldi. Bir şiirden:

Ölümlerle şaka olmaz diyenler
Kıyasıya yanıldılar bu çağda
Taksitle Ölüm diye bir roman yazıldı artık
Önce Öl/Sonra Öde denilmek suretiyle
Aşılıp geçildi bu roman da

İsmet Özel'in *Üç Frenk Havası* şiirinde geçen bu *Taksitle Ölüm* adlı roman da meğer Céline'in romanıymış.

Kitabı, yani **Gecenin Sonuna Yolculuk**'u okumaya başlayınca önce çok yadırgadığım bir üslupla karşılaştım. Devrik cümleler, yarım cümleler, tek sözcüklü cümleler, argo sözcükler, küfürler, oradan oraya atlayan, yarım kalmış mevzularla dolu hırçın, bıçkın, alaycı, kaygısız bir anlatım. Kafaları iyi sokak serserilerinin muhabbetine denk geldik sandım. Beş-on sayfa okuyunca üsluba alıştım. Öğrenmek gerekiyormuş. Bazı yazarların ne anlattığını anlamak için üslubunu çözmek gerekir, bazen bunu çözmek zor olur, bunu biliyoruz ama burada başka bir durum vardı. Okumaya devam ettikçe anladım. Mevzu üslupmuş. Céline, yazarlıkla ilgili derdini izah ettiği Profesör Y ile Konuşmalar adlı kitabında, üslubuna dair görüşlerini şöyle anlatmış,

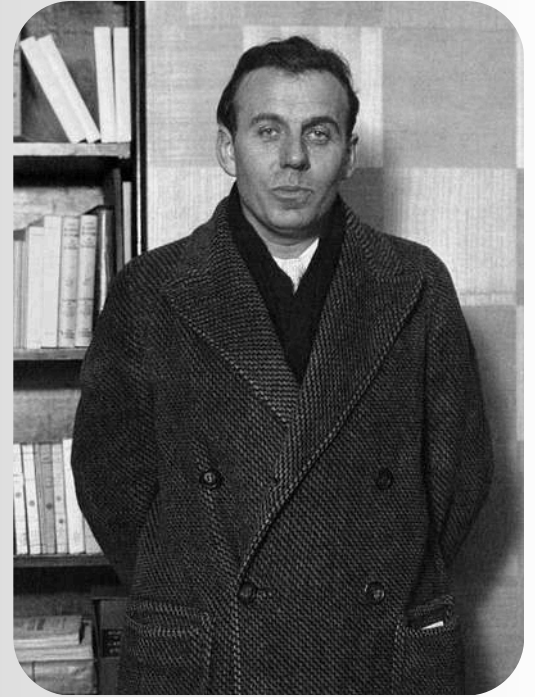

...bunlar ciddi mevzular!... çok zahmetli iştir 'coşkunun dokulu' bir roman yazmak... yakalamak istiyorsan coşkuyu, konuşma dilinden geçeceksin, başka yolu yok!... konuşma dilinin hatırasıdır kağıda dökülen! Sonsuz bir sabır ister! Defalarca yazacaksın, düzeltip baştan yazacaksın! Ölme eşeğim ölme!...

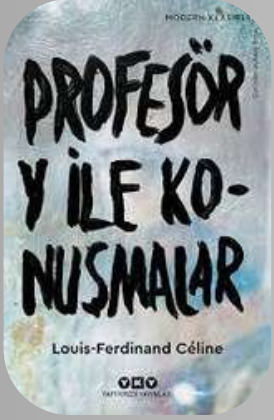
...daha bir bok anlamamışsınız!... su gibi ezberlemeniz gerek bunları!... kafanız basmıyor sizin, kafanız!... o kadar anlattık, daha neden bahsettiğimden haberiniz yok!...

anca hık mık sabahtan beri!... tekrar edeceksiniz şimdi!... önce ben, sonra siz!...

Coşku, yalnız ama yalnız, bin bir cefaya karşılık, 'konuşulan sözün' içinden yakalanabilir... bu yola baş koyan, mecburdur coşkuyu 'konuşulan sözün' içinde kovalamaya... ve o coşkuyu yazı dilinde

yeniden üretmek, sizin gibi bir dallamanın aklının ucundan dahi geçiremeyeceği kadar gayrete, zahmete ve sabra mal olur...

Bu alıntılar yazarın üslubuna dair bir fikir vermiştir sanırım.

Céline'in Türkçeye çevrilip yayınlanan üç kitabı var:

Gecenin Sonuna Yolculuk

Taksitle Ölüm

Profesör Y ile Konuşmalar

İlk iki kitap, neredeyse otobiyografik birer roman. Üçüncüsü ise sanat ve edebiyata dair kendi görüşleri hakkında hayali bir editörle yaptığı söyleşilerden oluşuyor.

Asıl adı Louis-Ferdinand Destouches. Céline, çok sevdiği büyükannesinin adı. Edebiyat dünyasında Céline adını kullanmayı tercih etmiş.

27 Mayıs 1894 tarihinde doğmuş. 1 Temmuz 1961'de ölmüş.

İlkgençlik yıllarında aile işi olan mücevher tamirciliği, matbaa

gibi işlerde çıraklık yaptıktan sonra Birinci Dünya Savaşı öncesinde gönüllü olarak askere gidiyor. Savaşta yaralanıp terhis edildikten sonra, Afrika'daki Fransız sömürgelerinde bir şirketin temsilciliğini yapıyor. Savaş sonrası ülkesine döndüğünde tıp eğitimi alıyor, 1924'te mezun olup Paris'te doktor olarak çalışmaya başlıyor. Sonraki yıllarda Avrupa ve Amerika kıtasındaki değişik ülkelere iki yıl kadar iş ve inceleme gezileri yapıyor. Bu gezilerden ülkesine döndüğünde hekimlik yapmaya ve öğrencilik yıllarında başladığı yazarlık kariyerine devam ediyor.

Céline ilk büyük eseri *Gecenin Sonuna Yolculuk*'u 1929 yılında Paris'in banliyölerinden birinde hekimlik yaparken yazmaya başlamış. Birkaç yayınevi tarafından geri çevrildikten sonra 1932 yılında yayınlanmış. Çok beğenilmiş ama romanı yerden yere vuranlar da az değilmiş.

Şimdi ise yirminci yüzyılın en değerli on romanın arasında kabul ediliyor. 1936 yılında yayınlanan *Taksitle Ölüm* de yayınlandığı yıllarda genel olarak beğenilmemekle birlikte günümüzde hiç de az olmayan sayıda eleştirmen tarafından *Gecenin Sonuna Yolculuk*'tan daha iyi bir

roman olarak kabul ediliyor. Bana göre ikisi de harika romanlar. *Profesör Y ile Konuşmalar*, biçimsel olarak roman olmamakla birlikte diğer romanlardan aldığınız lezzetten sizi mahrum bırakmayacak bir kitap. Céline okuyun. Pişman olmazsınız. Dönüp dönüp okursunuz.

Céline hakkındaki en tartışmalı konu ise edebiyatçı yönüyle değil de siyasi tavrıyla ilgili. Nazi Almanyasına verdiği açık destek, Nazilerin Fransa'yı işgalinde ülkesinin yanında değil de Nazilerin yanında yer alması ve açık açık Yahudi düşmanlığı yapması, bu konulardaki aktif, militan tutumu, günümüzde de devam eden bir tartışma konusu.

Bir yazarın, sanatçının ya da bilim insanının siyasi, sosyolojik, etik tutumuna karşı duyduğumuz uzaklık ile yapıtlarına karşı duyduğumuz yakınlık karşısında yaşadığımız ikilem, bu durum karşısında nasıl bir etik tavır takınmalıyız sorusunun yanıtını zorlaştırıyor. Bu iki yanı birbirinden ayrı tutmak gerektiği görüşüne katılmakla birlikte, bu iki yanın ayrılamayacağı, çünkü Céline gibi çok büyük bir yazarın bu insanlık dışı tutumunun tam da bu nedenle ve bu ölçüde büyük sonuçları olduğu görüşüne de hak vermemek mümkün değil.

Céline, bu Nazi yanlısı görüşleri ve bu konudaki açık tavrı nedeniyle savaş sonrasında ülkesinden kaçmak zorunda kalıyor. Danimarka'ya yerleşiyor. Fakat gıyabında yargılanıyor. Hapis cezasına çarptırılıyor. 1951 yılında çıkan genel aftan yararlanarak ülkesine dönüyor. Daha sonra Danimarka'daki sürgün yaşamını anlattığı eserleriyle tekrar adından söz ettiriyor. 1 Temmuz 1961'de ölüyor.

Kendisiyle yapılan bir söyleşide kendine dair şunları anlatıyor:

Yaşamımda en mutlu olduğum anlar nelerdir? Pek olmadığını kabul etmeliyim. Neşeli biri değilim ben. Öldüğümde mutlu olacağımı itiraf etmeliyim. İşin aslı bu. Karamsar okuldanım ben. İnsan mizantropiktir. Herhangi bir şeye dair umudum yok. Olabildiğince en acısız biçimde ölmek. Sadece bu. Çünkü gerçekten, acıya karşı bir açlığım yok.

Tanrıya inanmıyorum. Hayır hiç inanmıyorum. Pozitivistim ben. Size tanrıya inanmaktan daha iyi bir seçenek sunamam. Ancak kesinlikle mistiğim. Tanrıya gelince, benimle aynı şeylere ilgi duymuyor. Ancak kesinlikle bir mistiğim.

İnsanların yaptıklarıyla, kötülükleriyle ilgilenmiyorum. İnsanlar ilgi alanımda değil. Ben tabii ki nesnelere ilgileniyorum. Yaşamı oldukça keyifli bir şey gibi algıyorsanız tabii ki orada aşk da vardır. Bayağılık da... ama ben mesela, komünal olan, bayağı olan bir şeyden hoşlanmıyorum.

Şu anda ölecek olsam, son düşüncem hoşça kalın ve teşekkür ederim! olur. İşe yarar bu. Kötü olmanızı dilemem, kendinize dikkat edin yeter. Çok da endişeli değilim kendi adıma. Bencilliğim yoktur benim. Dünya zaten oldukça bencil, değil mi?"

Samuel Beckett, Jean Genet, Jean-Paul Sartre, Charles Bukowski, Günter Grass, Henry Miller ve daha pek çok yazar Céline'e çok şey borçlu olduklarını söylemişlerdir. Bence dünyamız Céline'e çok şey borçlu.

Her satırında insana, insanlığa, aileye, topluma, devlete düşman, inançsız, ümitsiz, yorgun, kayıtsız, vazgeçmiş, kaybetmiş bir yazarın soluğunu duysanız da, kitaplarını kapattığınızda size eşlik etmeye devam edecek olan, sizi bu karagöz perdesinin ardındaki hakikate, yaşamın hakikatine çağırın, orada hep birlikte çok eğleneceğimizi duyurmaya çalışan fısıltıların melodisi olacak.

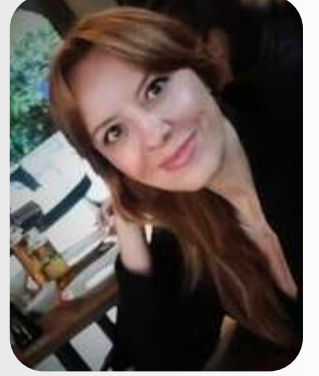
Tekrar söylüyorum, Céline okuyun. Pişman olmazsınız. Dönüp dönüp okursunuz. Çok eğlenirsiniz.

27 Mayıs doğum günü. Bu yıl 130 yaşında. İyi ki doğdun Céline.

ALAMANYA'DA DEVRİMCİ BİR RUH: GÜL ATASEVEN ÖZEN

YASEMİN DEMİREL

İçinde bulunduğumuz Mayıs ayının ev sahipliği yaptığı İşçi ve Emekçiler Bayramı'nda işçi, kadın ve göçmen olarak verdiği mücadelenin bir kısmına hayranlıkla şahitlik ettiğim şahane bir kadını tanıtmak istedim sizlere. Yaşam öyküsü Almanya'da televizyon ve basılı yayında haber ve belgesel yapım olarak yer almış olan bu kadının ismi, Ümmügül Ataseven Özen. Herkes ona kısaca 'Gül' der.

Daha birkaç yıl evvel altmış sekiz yaşındaydı, Oranien Platz'da kendisinden binlerce kilometre uzak vatanındaki hemcinsleri için "İstanbul Sözleşmesi yaşatır!" diye bağırarak bildirge okuduğunda. Nazım'ın şiirinden bir mısraydı adeta o an. "Yani, öylesine ciddiye alacaksın ki yaşamayı, yetmişinde bile, mesela zeytin dikeceksin, hem de öyle çocuklara falan kalır diye değil, ölmekten korktuğun halde ölüme inanmadığın için, yaşamak yani, ağır bastığından..."

-Bize kendinizden, sizi göçmen işçi olarak Almanya'ya götüren süreçten bahsedebilir misiniz?

1953 Çorlu doğumluyum. Beş kardeşin ikincisiyim. Alkol bağımlısı bir baba ve eğitim fırsatı tanınmamış okur-yazar olmayan bir annenin çocuğuyum. Zor geçen çocukluğuma rağmen eğitim hayatımı başarıyla sürdürdüm. Benden üç yaş büyük ablamla birlikte kardeşlerimize

Göçmenlere yönelik şiddete karşı bir protestoda - 2022

ve annemize bakmak mesuliyeti çok erken yaşlarda omuzlarımıza yüklenmişti. Bunun farkındalığıyla, güzel sanatlar alanında okumak istiyorken kolaylıkla hayata atılıp para kazanmamı sağlayacak bir meslek seçmek zorunda kaldım. Çocukları da seviyordum. Böylelikle Kız Meslek Lisesi Çocuk Gelişimi Bölümü'ne girdim. 1972 yılında okul birinciliğiyle mezun olmakla kalmayıp tüm ülkedeki Kız Meslek Lisesi öğrencilerinin başarı sıralamasında ilk derecelere

girmeyi başarmıştım. Gelin görün ki, yaşadığımız o küçük kasabada iş bulamadım. Büyük şehre gidip orada iş aramak bir alternatif değildi benim için. Benden önce buna cüret etmiş(!) ablamı babam zorla geri getirmiş, uçmaya çalıştığı kanatlarını kırmıştı. Denenmiş denemek zaman kaybıydı. Üstelik bir an önce para kazanmaya başlamalıyım. Henüz liseyi bile tamamlayamamış bazı arkadaşlarımla torpil vasıtasıyla kolaylıkla devlet işlerine ve bankalara yerleştiklerini görmek ayrıca üzücüydü. Kanatlarımı kırılmayacak kadar uzaklara açmak, yurt dışına gitmek tek çıkar yol gibi görünüyordu.

Okuldaki yabancı dilim Fransızca olduğu için Fransa'ya, bir de gidişimi garantilemek adına Almanya'ya göçmen işçi olarak başvurduğum. Önce Almanya'dan haber geldi. Başvuruları da ablamla gizli gizli yaptık tabii ki. Babam haberdar olsa engel olur, beni kontrol edemeyeceği bir mesafeye uzaklaşmama asla müsaade etmezdi. Kabul haberi aldığım günleri müteakip okul müdiremiz tarafından okula çağırıldım.

Babam hiçbir okul projem için maddi destek vermezdi ve ben ödevlerimi yapıp not alabilmek için öğretmenlerimin temin ettiği malzemelerle dikiş projelerimi bitirir, tamamlayınca notumu alıp onlara geri verirdim. Üstelik bir miktar cep harçlığı da kazanırdım bu işlerimden. Böylelikle daha o yaşlarda eve yük olmamanın bir yolunu bulmuştum. Dolayısıyla bazı öğretmenlerim ailemin durumunu, eğitimin süresince yaşadığım zorlukları biliyorlardı ve müdiremizi haberdar etmişlerdi. Müdire hanımın beni çağırma sebebi üniversiteye devam etmem için ikna etmektir. Uzun yıllardır okul böyle başarılı bir mezun vermemişti ve öğretmenlerim beni desteklemeye hazırdılar. Okumak istemediğimi, çalışmak istediğimi söyleyerek bu teklifi reddettim. Oysa bu koca bir yalandı. Çalışmak benim için bir tercih değil, zorunluluktur. Bu gerçeği söyleyerek ailemin gururunu zedelemek istemedim sanırım.

Oradan ayrılışım çok hazindir. Bugün olduğu gibi o gün de okumak, öğrenmek en büyük tutkumdur. Ağlayarak döndüm eve. Kursağımın kalan okuma hevesim, annemden ve kardeşlerimden binlerce kilometrelerce uzakta, dilini bilmediğim bir coğrafyada beni bekleyen ve ürküten gelecek, yalnız kalma endişesi, geride bırakacağım sevdiğimlerin yaşayacaklarını bildiğim zorluklar ve o anlarda yanlarında olamamak kaygısı... Bunların her biri ayrı ayrı on sekiz yaşındaki bir genç kız için yeterince zor değilmiş gibi, gideceğimi öğrenen ve bu kalp kırıklığıyla ağladığımı gören babamın bana destek olmak yerine "Almanya'ya

gideceksin de baban senden para isteyecek diye mi ağlıyorsun?" lafı bardağı taşıran son damla oldu. İntihar girişiminde bulundum. Her zamanki gibi yanımda olan, bunu fark eden bir tek ablamdı ve beni tuvalete sokup istifra ettirdi. Kimsenin haberi olmadı tabii olan bitenden. Bu hayattaki ilk ve son yenilgidir. Bir daha asla böyle yenilmedim.

Ne yazık ki ablamın başvurusu kalça çıkıklığı sebebiyle kabul edilmemişti. O, geride kalandı. Ablamla sessiz sözsüz bir anlaşma yaptık, o sıkıntıların manevi boyutunu yüklenecekti ben de maddi boyutunu. Zaman zaman birbirimizin rollerini devralarak sürdürdük, sürdürüyoruz ömrümüzü.

Böylelikle on sekiz yaşında, tek başıma Almanya'ya geldim.

**-Kanat açtığınız uzak ufuklar
beklentilerinize cevap verebildi mi
peki? Genç yaşınızda, yalnız, ağır bir
tecrübe olmalı gurbet.**

Zor günlerim oldu tabii, hasta yatağımdan kalkamıyorken bir tas çorba için ağladığımı bilirim. Nürnberg'in küçük bir kasabasına geldim ilk olarak. Üç km. uzakta bir köyde bahçeli bir evi işçi lojmanına çevirmişlerdi. Servisle gidip geliyorduk fabrikaya fakat alışveriş yapmak için yürümek zorundaydık köyden kasabaya. Bir odada dört kişi kalıyor, ranzalarda yatıyorduk. Şartlar ağırdı. Uçak ve gemi motorlarının porselen şalterlerini üreten bir fabrikada çalışıyordum. Sık sık işçilerden birinin bina büyüklüğünde dev pres makinalarına saçını, elini ya da parmaklarını kaptırdıklarına şahit oluyorduk ve kaza riski yüksek bir iş olmasına rağmen biz işçileri daha çok üretmeye zorluyorlardı. Akort dedikleri bir sistem vardı, işçiyi fazla üretime teşvik için prim vaat ediyorlardı. Benim boyum yetmiyor dev makinalara, korka korka çalışıyorum. Baktım bir tahta kasa getirmiş ustabaşı. "Bunun üstüne çık daha çok iş yaparsın" diyor. "Ben prim istemiyorum, hayatta kalmak istiyorum" diyerek ittirdim kasayı. Sisteme ilk direnişimdir ittiğim o kasa. Acımasız bir düzen anlayacağınız.

O ara göçmen işçiler Türkiye'de bıraktıkları çocuklarını getirmeye başlamışlardı yavaş yavaş. İki dilli eğitimci ihtiyacı doğuyordu Almanya'da. Konsolosluga

Almanya'da ilk yeni yıl kutlaması

gittim yardım umuduyla. Nasıl bir yol izlemem gerektiğini öğrenmek niyetindeydim. On sekizinde, çelimsiz bir kızım. Şartlar, aile özlemi beni zorlamış. Ağlayarak anlattım derdimi konsolos hanıma. Aynı dili konuştuğum insanlardan şefkat umdum sanıyorum fakat karşılaştığım muamele korkunçtu. Adeta taşa dönmüş hissiz bir suratla bana “Sözleşmeniz var ve bitene kadar eşşek gibi çalışmak zorundasınız, ya da toplayın pılınızı pırtınızı dönün” dendi. Türkiye’ye dönmeye karar verdim o an, dayanamayacaktım. Bir yandan da bu yenilgiyi kabullenmek istemiyorum. Akşam arkadaşlarımla dönme fikrimi konuşurken kulak misafiri olan tercüman konuyu personel şefine duyurmuş. Ertesi gün bir bahaneyle pasaportumu istediler benden ve kasaya kaldırdılar. Böylelikle bir yıl o insan öğüten fabrikada çalışmak zorunda bırakıldım. Neyse ki kazasız belasız tamamladım o yılı. Sonraları çok defa “iyi ki el koymuşlar pasaportuma” dedim, hala da derim.

Geri dönme fikrinden vazgeçtim ama aklımda eğitimcilik var. Küçük yerde bunun için bir fırsat göremeyince şansımı Berlin’de denemeye karar verdim ve orada daha güvenli, daha insani şartlarda çalışabileceğim bir fabrikada daha iyi bir pozisyonda kontrolör olarak işe başladım. Bulduğum konuma ait olmadığını biliyor, içimde yanan eğitimcilik arzusuna gem vuramıyordum. Bunun için öncelikle Almanca öğrenmem gerekiyordu. Maaşımın hatırı sayılır bir kısmını gözden çıkararak Goethe Institut’te kurslara başladım. Bu arada ilk iş olarak Türkiye’de kirada oturan ailem için bir ev aldım ve hepsini oraya yerleştirdim. Kolay olmuyordu tabii, bir yandan kurs, bir yandan fabrika. Bunun yanı sıra aileme de destek olabilmek için yedek işlerde çalıştım. Ailemin hayatını kolaylaştırmak adına bütün çabalarım babamın nazarında ona açılmış isyan bayrağıydı ve erkek(!) egosunun öfkesi, bana uyguladığı mobbing ve alaycı tavır, başarılarımı küçümseyişi o ölene dek son bulmadı. Nihayetinde dil eğitimimi tamamlayarak 1977’de eğitimci olarak işe başladım. Fakat bu kısa süreli bir işti. 80’de kadrolu olarak atanana kadar kâh tekrar fabrikalarda, kâh kurslara devam edip kendimi geliştirerek geçirdim zamanımı. 1980’den itibaren Eğitim Senatosu’nun kadrolu elemanı olarak, tam gün eğitim veren ilkokullarda çalışmaya başladım. Türkiye’de henüz yeri olmayan bir sistem yürütülüyor Almanya’da, bunu biraz açmak istiyorum. Çocukların haftalık ders saat toplamı 24-26 saat. Ben bunun on saati öğretmenlerle birlikte derslere giriyordum. Öğle yemeği ile birlikte çocukların sorumluluğunu devralıp, öğleden sonra ise etüt ve sosyal faaliyet programını uyguluyordum.

-Sivil örgütlenmelerle yolunuz ne zaman kesişti peki?

Goethe'den önce devam ettiğim yerel bir dil kursunda eğitimci olarak çalışan teknik üniversite öğrencileriyle tanıştım ilk olarak. Üniversite bünyesinde kendi imkanlarıyla bir halk oyunları grubu kurmuşlardı ve ivedilikle kadın oyunculara ihtiyaçları vardı. Hemen katıldım. Trakyalıyım malum, oldum olası severim halk oyunlarını. Birkaç arkadaşımı da ikna ettim gruba katılmaya. Onları organize edip küçük aidatlar toplayarak bir çift kıyafet temin ettim, kadın-erkek. Elimden geldiği için o kıyafetleri örnek alarak hepimize benzerlerini diktim. Tek odalı, sobalı bir evde yaşıyorum. Tuvalet dışarıda. Çoğu evde banyo yok, çalıştığım fabrikada duş alıyorum. Lavabo yok, onun yerine bir tezgâh üzerine konmuş iki emaye tas. Elimizi, yüzümüzü öyle yıkıyoruz.

O zamanlar Almanya henüz savaşın yaralarını sarabilmiş değil. O yaraları göçmen işçilerle birlikte sardı Almanya. Almanya'nın ekonomik ve sosyal olarak kazandığı bugünkü güçlü konumda göçmen işçilerin döktüğü alın terinin payı büyüktür.

Başlangıçta Alman hükümetinin göçmen işçiler için planı rotasyon usulüydü. Yani, bir grup gelecek, çalışıp dönecekler, ardından diğer grup gelecek. Böylece daimi yerleşmeyi engellemek niyetindeydiler. İşçiler de para biriktirip memleketlerine dönmek amacıyla çıkmışlardı bu yola. 1973'te sözleşmeli işçi alımlarının durdurulmasına karar erince memlekette bırakılan çocuklar getirildi. Mülk edinme, iş kurma, vatandaşlık hakkı derken nesiller burada doğup büyümeye, burada evlenmeye, burada ölenler burada gömülmek istemeye başladı. Kolay olmadı tabii bu süreç. Çok mücadele ettik.

Seksenlerin başında Almanya geçici olmasını umduğu iş gücünün kalıcı olmaya başladığını fark edince, geriye dönüşü cazip kılacak teklifler sunmaya başladı. Ben de herkes gibi dönmek niyetiyle gelmişim fakat geçen zamanda burada verdiğim emekten, kurduğum hayattan vazgeçmeme kararı vermişim.

İrkçı Neo-Nazi Partisi AFD'nin oy oranının yükselmesi üzerine Alman halkının ve göçmenlerin ortak katılımıyla düzenlenen seri mitinglerden biri - SPD'nin Avrupa Parlamentosu Almanya temsilcisiyle - 2024

Çifte vatandaşlık hakkı tanınmamıştı henüz, Alman vatandaşı olabilmek için T.C. vatandaşlığından vazgeçmek zorundaydık. O aralar içinde bulunduğum politik dernekteki bağlantılarım sayesinde, hukuki sistemde bir şekilde aralık bir kapı olduğunu öğrendim. Gerek Türkiye'de gerek burada verdiğim uzun süren bir mücadelenin ardından 1984'te müracaatımı yaparak 1986'da, Almanya'ya gelişimin on dördüncü yılında çifte vatandaşlığımı aldım. 2000 yılına kadar çifte vatandaş olmayı başarabilenler benim gibi bu hukuki açıktan faydalanmayı akıl edenlerdi.

1 Mayıs 1992 - Berlin

Halk Dernekleri Federasyonu'na (HDF) giriş yılım 1978. Karaoğlan efsanesi esiyor o ara. Dernek ilk olarak Berlin'de, buradaki sendikalı işçiler tarafından Sosyal Demokrat Halkçı Devrimci Birliği (HDB) adıyla 1973'te kurulmuş. 29 Ekim 1978'de federasyona çevrilme amacı Almanya genelindeki Türkleri kapsayabilmek. Tarih olarak bilhassa cumhuriyetimizin

kuruluş yıldönümü seçilmiş. Folklor grubumla birlikte derneğin sokak festivaline katıldığımızda yollarımız kesişti. Baktım öğrenciler, işçiler güzel bir dayanışma içindeler. O zamanlar derneğin merkezinde Türkiye politikası vardı. Kalma niyetindekiler çoğaldıkça çalışmalarımızı Almanya'ya doğru da yönlendirdik.

Dernek üyeleri buradaki politik şartlara uyum sağlamak üzere eğitiliyorlardı. Bir nevi Türklerin Almanya'daki politik okuluydu diyebiliriz. Sosyal, kültürel faaliyetlerin yanı sıra spor faaliyetleri de vardı ve amaç Türk göçmenlerin entegrasyonunu kolaylaştırmak, onların sosyal, politik, ekonomik yaşama katılmalarını kolaylaştıracak her türlü desteği vermektir. Bu amaçla çocuklar, gençler, kadınlar için ayrı ayrı oluşumlar mevcuttu. Uzun yıllar bu çalışmalarda aktif rol üstlendim. Folklor ekibinde gerek oyuncu gerekse eğitimci olarak yer aldım ve dört yıl dernek bünyesinde tiyatroculuk yaptım. Ekibimle beraber pek çok oyun sergiledik.

Siyasi tartışmalara katılmak, gereğinde sistemde lehimize değişiklik yapabilecek noktalarda görev almak, tabandan tavana sivrilebilmek için Alman politik sistemine dahil olmamız gerekiyordu. Bunun için derneğimizle paralel dünya görüşüne sahip Alman Sosyal Demokratlar Partisi (SPD) ile ortak çalışmalara başladık. İki sene yabancılar danışmanı olarak SPD delegesi vasfıyla çalıştım. Kırklı yaşlarıma geldiğimde rahmetli eşimle evlendim ve kırk bir yaşında anne oluşumun ardından politik arenadan bir miktar uzaklaştım. Şu an SPD'de yine aktif olarak görev alıyorum. Hem altmış yaş üstü çalışma grubunda hem de göçmenler grubunda çalışıyorum. Ayrıca Kreuzberg yönetim kurulunda delegeyim.

-Sizin nesil göçmen işçi haklarının kazanılması için verilen mücadeleyi ilk omuzlayan nesil değil mi? Sizden sonrakilerin işleri çok daha kolay olmalı. O sancılı süreci asıl sizler yaşadınız sanıyorum.

Evet, şimdi her şey daha kolay olmakla beraber hedeflediğimiz noktadan fersah fersah uzağız hala. Biz Türk eğitimciler ve politikacıların ikazlarına, sorunun büyüklüğüne dikkat çekme çabalarımıza rağmen Alman hükümeti ikinci nesil ve sonrasında dil sorunu, entegrasyon sorunu yaşanmayacağını ısrarla savundu. Fakat sorunlar devam ediyor. İlk neslin ebeveynleri okul toplantılarına Almanca bilmemelerine ve çalışma şartlarının zorluğuna rağmen katılıyorlardı. Sonraki nesiller toplantılara katılmamaya başladılar. Anne-babalar evde televizyon izlemeyi, sosyal medya bataklığında gezinmeyi çocuklarının eğitimi takip etmeye tercih eder oldular. Dolayısıyla ne dil sorununu ne de entegrasyon sorununu tamamen çözebildiğimiz söylenemez.

1 Mayıs 2023 - Berlin

Almanya'da da kurulu sistem işlese de ekonomik, sosyal deformasyon mevcut. Elbette Türkiye'deki gibi değil ama sistem içinde bozulmalar alenen hissediliyor. Eğitim sistemi örneğin oldukça sıkıntılı. Türk çocukları olumsuzluklardan daha çok etkileniyorlar tabii ki. Ana dillerine ait kelime hazineleri çok zayıf, büyük bir bölümü Almanca'da da aynı sorunu yaşıyor.

Elbette iyi yerlere gelenler var. İçimizden belediye başkanları, milletvekilleri, senatörler, hekimler yetişti. Kendi işini kuran girişimcilerin sayısı arttı. Bunun yanında sosyal medya özellikle gençleri esir almış durumda ve okullarda verilen eğitimin bireyler üzerindeki etkisi azaldı.

Geçmişte çocuklar için yuva, kreş imkanları bile kısıtlıydı ve ücretliydi. Bütün kazanımlarımız için mücadele etmek zorunda bırakıldık çünkü biz Almanlar için kolaylıkla vazgeçilebilecek, biri bir diğeriyle değiştirilebilecek iş gücünden ibarettik. İlerleyen zamanda mecburen bizi kabul ettiler zira Alman nüfus artış hızı ihtiyaç duyulan iş gücünü karşılamamaya devam ediyor. Şimdi genç nesli geri göndermemek için onlara türlü kolaylıklar sağlıyorlar.

Benim neslim, bizler farklı şiddetlerde ırkçılığa maruz kaldık. Birçoğumuz için bu böyleydi. Zaman zaman çalışma hayatımda çok iyi anlaştığım arkadaşlarımla bile mücadele etmek zorunda kaldım. On beş yılımı doldurduktan sonra kariyerimde yükselmek için bir Alman arkadaşımınla aynı zamanda müracaat ettim. Onun gibi ben de gerekli

İrkçılığa karşı Alman halkının ve göçmenlerin ortak katılımıyla düzenlenen seri mitinglerden birinde - 2024

bütün şartlara sahiptim. Alman arkadaşımın kariyer kursuna hemen kabul edilmesine rağmen ben kazandığım hakkımı uygulamaya geçirebilmek için iki yıl mücadele ettim. Bölgenin Milli Eğitim Müdürü'nün, üstelik bir okul müdürünün yanında bana hiddetle parmak sallamasına varana kadar türlü

türlü mobbinge maruz kaldım. Ben sadece hakkım olan için mücadele ediyordum oysa o beni onu yabancı düşmanı ilan etmekle suçladı. Hem Türk hem de kadın oluşum sebebiyle mücadelemi sürdürdüğüm kurumlara onu şikayet amacıyla gittiğime inanmıştı. Benim o kurumlarda aktif rol üstleniyor olabileceğim ihtimali söz konusu bile değildi onun için. Yineliyorum, çünkü hem kadındım hem de Türk. Milli Eğitim Müdürü değişip başka birinin evraklarımı imzalamasıyla sonuç verdi bu savaşım da. O bir yıllık kursta da Alman arkadaşşıma uygulanmayan bir prosedür uygulayarak ders çalışma saatlerimi düşürdüler. Gaye beni yıldırmaq. Buna da direndim ve o kursu tamamlayarak kariyerimde derece atlardım. Yine yıllarca birlikte çalıştığım bir Alman eğitimci arkadaşım ufak bir dil hatası yaptığımda bile beni eleştirme hakkı buluyordu kendinde. Ona da sessiz kalmadım, çalıştığım okulda yemek molamızda bile benim gibi Türk arkadaşlarımla dilimizi konuşmamıza karşı çıkanlara da. Verdiğim, verdiğimiz mücadelenin ne kadar kıymetli olduğunu biliyordum ve bunun görmezden gelinip yok sayılmasına asla müsaade etmedim. Ses çıkartamayanlara da ses olmaya çalıştım.

-Türk göçmen işçilerin kazanmak için mücadele etmek zorunda oldukları haklar var mı hala?

Az önce de belirttiğim gibi, 1978'den 2000'e kadar hukuki açıktan yararlanabilenler çifte vatandaş oldu. 2000'de Alman vatandaşlığı alabilmek için T.C. vatandaşlığından çıkma mecburiyeti getirdiler. Bu uğurda çetin mücadelemiz uzun yıllar sürdü ve nihayetinde çoklu vatandaşlığı kabul ettirdik. Şimdi bir dönem T.C. vatandaşlığından çıkmak zorunda kalmış olanlara vatandaşlıklarını geri alabilme hakkı verildi. Çünkü bizler vataniyle bağlarını kopartmak istemeyen nesildik ve tercih yapmak zorunda kalanların vicdanları hiç rahat edemedi.

2018 - Süheyl Batum ile bir söyleşiden

Bir sokak şenliğinde halk oyunları oynarken - 1977

Memleketimizde çocukluklarımız, ilk gençliklerimiz, sevdiklerimiz, anılarımız var. Her ne kadar burada yeni ve müreffeh hayatlar inşa etmiş olsak da bu hayatların temelleri vatanımızda. Çocuklarımız ve gençlerimiz de köklerinden uzaklaşsınlar istemiyoruz. Buraya entegre ve uyumlu; ama, köklerinin farkında bireyler olsunlar istiyoruz.

Ülkemiz AB ülkesi olmadığı için AB ülkelerinden gelen göçmen işçilerden daha zor ve çetrefilliydi her şey bizim için. Önce oturma izni için mücadele ettik, kazandık. Sonra oturma hakkı için mücadele ettik, onu da kazandık. Derken çifte vatandaşlık için uzun sürecek mücadelemiz başladı.

Nihayet Temmuz 2024 itibariyle çoklu vatandaşlık hakkımız uygulamaya giriyor. Eskiden memleketlerimizde yapmayı tercih ettiğimiz düğünlerimiz artık burada yapılıyor, sadece tatil için gidiliyor Türkiye'ye. Şimdi mezarlık hakkı istiyoruz, bunun için mücadele ediyoruz. Çünkü artık birkaç nesil, torun torba burada ve büyüklerinin burada gömülmelerini istiyorlar. Evet biz Türklere ayrılmış mezarlıklar var ama uzak mesafelerde çoğunlukla. Biz her mezarlıkta gömülme hakkı istiyoruz. Onu da kazanacağız.

-Bugün gelinen noktada Türkler Almanya'ya entegre olmayı başardılar mı sizce?

Benim oğlum bir yaşından itibaren iki dilli eğitim ve öğretim aldı. Üniversitede Erasmus öğrencisi olarak Boğaziçi Üniversitesi'ne devam etti. O büyürken evde sadece Türkçe konuştuk ve şunun altını çizmek isterim burada geçirdiğim senelerin beni anadilimden uzaklaştırmasına müsaade etmedim. Buna rağmen oğlumun pek çok akranı gibi "Anne benim için Türkiye bir tatil ülkesinden öte değil" demesi, bunu duymak ve bu gerçekle yüzleşmek, bunu kabullenmek çok zordu. Oğlum, annesi Danimarkalı olan oğlunun ismini Türkçe koymak istemedi. "Yaşadığım zorlukları onun da yaşamasını istemiyorum" diyor. Parlak eğitim hayatına, sahip olduğu başarılı kariyere, burada doğup büyümesine rağmen Almanlar için o hala göçmen ve zannediyorum benim yaşadıklarımı bir nevi o da yaşıyor.

2017 yılında emekli oldum. Artık senenin neredeyse yarısını ülkemde geçiriyorum. Bağla, bahçeyle, toprakla uğraşıyorum. Ailemin geride kalan fertleriyle birlikte olmaya çalışıyorum. Uzun yıllardır özlemimi çektiğim, ertelemek zorunda kaldığım seyahatlere çıkıyorum. Köklerimin ait olduğu yeri biliyorum. Orada kaldığım sürece burayı özlüyorum ama.Buradaysa yarım kalan güzel sanatlarla uğraşma hevesime devam ediyorum. Resim kurslarına katılıyor, amatörce resim yapıyorum. İngilizce öğreniyorum şimdi, rahatça seyahat edebilmek için. Burada, Almanya'da çok emek vererek sahip olduğum bir hayatım var ve onu yok

sayamam, geride bırakamam. Tüm bunlardan sonra, bütün mücadelemize, kazanımlarımıza rağmen yaşadığımız şey entegrasyon mu asimilasyon mu sorgularım zaman zaman ve bu canımı acıtır. Çünkü bizim neslimizin ve bu çabamızın esas amacıydı asimile olmadan uyum sağlamak. Bunu başarabildik mi emin değilim.

*Bu aydınlık, devrimci kadına,
hepimiz adına verdiği onurlu
mücadele için buradan tekrar
teşekkür ediyorum.*

Uğur Mumcu'yu anma gecesi - 2023
Gazeteci Enver Aysever ve Gazeteci Şule Aydın ile

SESSİZ BİR TUTKU

Gecenin sessizliğinde, elimde kahve veya çay fincanı bir koltuğa gömülüp film izlemek, filmin içinde kaybolmak, film bittiğinde yoğun duygu ve düşüncelerle yerimden kalkıp yatağıma gitmek vazgeçilmezim oldu son günlerde. Bu akşam da Terence Davies tarafından yazılan ve yönetilen Cynthia Nixon, Emma Bell, Jennifer Ehle, Keith Carradine, Sara Vertongen'in oynadığı 2016 yılı İngiliz yapımı **Sessiz Bir Tutku**, ismi ve biyografik bir film olması nedeniyle ilgimi çekti.

Bazı şiirlerini bildiğim ama hayatı hakkında pek bilgi sahibi olmadığım Amerikalı kadın şair Emily Dickinson'ı (1830-1886) anlatan film, Emily'nin tanrının koruması altında olmadığına inanan umutsuz bir ruh şeklinde ruhban okulundan ayrılması ile başlıyor. Şairin, dinin geleneksel prensiplerini doğru kabul edip bunlara koşulsuz inanmak yerine, hakikati araması ve hakikati ararken sanatı, şiiri kullanması; bana, hakikate giden yolun sadece dinden geçmediği, dinin yanı sıra felsefenin, sanatın, hatta politikanın da hakikate ulaşmak için bir yol olabileceği şeklindeki kendi görüşlerimi anımsattı.

Geceleri şiirlerini yazmak için babasından izin alan Emily filmde ailesi ve oldukça az sayıdaki arkadaşları ile münzevi bir hayat yaşayan; yaşamı, kendisini, tanrıyı, kiliseyi, sonsuzluğu, aile, evlilik gibi kavramları sorgulayan, dini zorlamaları kabul etmeyen, kalbindekileri tanrının zaten bildiğini, bunları tanrıya hatırlatmak için kiliseye gitmenin gereksiz olduğunu, ruhunun bağımsızlığını korumaya özen göstermesi gerektiğini ifade eden bir kadın.

Emily Dickinson (1830-1886)

Ekmek yapmak ve bahçe işleri ile uğraşmak dışında kadınına yüklenen ve onun sorumluluğu olarak görülen tüm işleri gereksiz sayıyor. Film boyunca içsel dünyasını yansıttığı şiir ve mektuplar düşünceden düşünceye, bir duygudan bir başkasına savurup duruyor insanı.

Bir mektubunda “Tanrı beni hane halkı dedikleri şeylerden korusun” derken, bir şiirinde;

Ben hiç kimseyim peki sen kimsin?

Hiç kimse misin yoksa?

Biz bir çiftiz, ağzını sıkı tut!

Bilirsin sürerler adamı yabana.

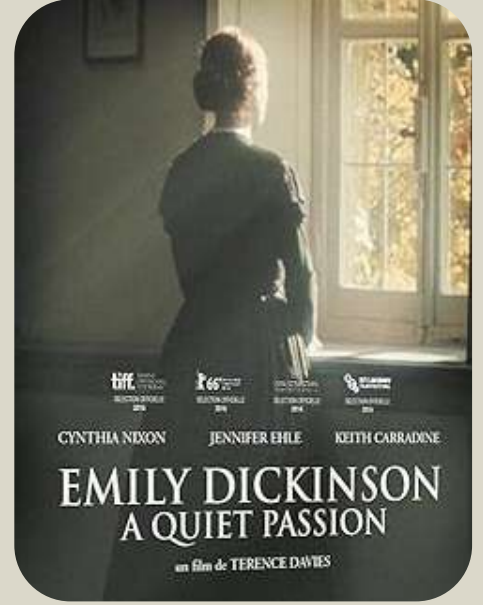
Ne kadar üzücü, herhangi biri olmak,

Bir kurbağa gibi çok sıradan,

Hayranlık duyan bir bataklığa,

Adını söylemek hiç durmadan.

(Çeviri:Anıl Meriçelli-Ahmet Necdet)

Şairin aile kavramından, benlik duygusundan ne kadar uzak bir yaşam sürdüğünü izlerken, kendisini “hiç kimse” şeklinde tanımlayabilecek ölçüde ruhsal olgunluğa ulaşırken deneyimlediği onca zorluğu düşünüyorum.

“... Önce şairler, sonra güneş, sonra yaz, sonra tanrının cenneti, sonra liste bitiyor; ama geriye dönüp bakınca ilki adeta hepsini kapsıyor. Diğerleri gereksizlik. O yüzden şöyle yazıyorum. Şairlerin yazları koca bir yıl sürer, onların güneşini doğu bile müsrif bulur ve ötedeki cennet, onlara tapanların hazırlandığı kadar güzelse, bu hayali aklamak çok zor bir lütuf olur,” sözleri şairlerin dünyasının derinliğini, aydınlığını çok güzel anlatıyor.

Hayattayken sadece yedi veya sekiz adet şiiri basıldığında, “Sunduklarınızı kimse istemeyince metanetli olmak kolay; gelecek nesiller hâlâ bir umut, ama gelecek nesiller de tanrı kadar belirsiz. Öldükten sonra meşhur olmak sadece yaşarken hatırlanmaya değer olmayanlar içindir. Ölmeden onaylanmak güzel olurdu,” diyerek duygularını ifade ettiği sahnede gözleri doluyor insanın. Hastalığı, ölüme adım adım yaklaşması, vedası duygusallaştırıyor beni.

Bir anda olur biter-ölmek

Hiç canın yanmaz diyorlar

Solmaktır aşama aşama

Sonra gözden tamamen yitmek

Kara bir şerit-günün üzerinde

Şapkanın üzerinde bir tül

Derken günün hoş ışıkları gelir

Yardımcı olur unutmamıza.

Yoktur O-gizemli varlık

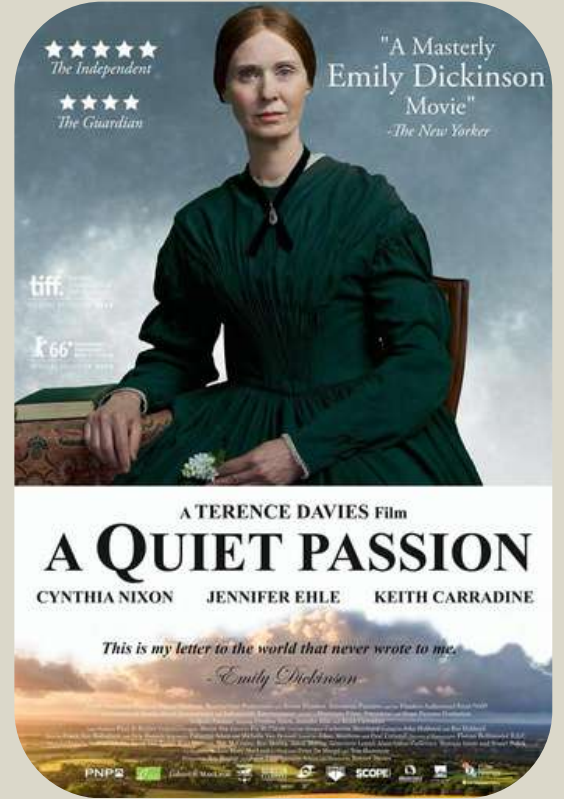
İçi bizim zekamızla dolu

Çekildi derin uykuya

Artık kalmadı yorgunluğu. (Çeviri: Tozan Alkan)

Cynthia Nixon ve Jennifer Ehle

Filmin en yürek burkan sahnesi, kardeşi Austin'in bir gazete makalesini yüksek sesle okurken, Emily Dickinson'un yaşadığı hayal kırıklığını resmediyor. Çünkü bu makede kadınların kalıcı edebiyat

eserleri yaratamadıkları, klasik eserleri daha çok erkeklerin yarattığı, okuru konunun içine çekmeden sempatisini cezbeden yazıların daha çok kadınlar tarafından yazıldığı, kadın edebiyatçıların yetenekli olmalarına rağmen düşünceyle, duyguyla, hayallerle dolu, fakat perişan, yalnız ve mutsuz oldukları ifade ediliyor.

Soyutu somut kılmanın; yaşam, ölüm, sonsuzluk gibi düşüncemizde yer etmiş tüm kavramların anlamlarını sınırlamadan tanımlamanın, mümkün ancak henüz gerçekleşmemiş olanı ifade etmeye çalışmanın zorluğu karşısında yalnız ve mutsuz bir yaşam süren, mutluluğu yazı ve şiirlerde bulan Emily Dickinson 15 Mayıs 1886 yılında 55 yaşındayken yaşama veda ediyor.

Ölümünden sonra 1800'e yakın şiiri odasında kız kardeşi Lavinia tarafından bulunduğundan dört yıl sonra, 1890 yılında şiirlerinin ilk cildi yayınlandığında Amerika'da çok büyük ilgi görüyor ve iki yıldan az sürede on bir baskı yapıyor.

Kadınların maruz kaldıkları tüm toplumsal kısıtlamalara karşın, her devirde ve ne pahasına olursa olsun, gelecek nesillere derin ve dönüştürücü yapıtlar bırakabildiğini kanıtlayan bir şair Emily Dickinson. Şiirleri ancak ölümünden sonra okuruna ulaşmış ve hak ettiği yeri bulabilmiş bu sanatçıyı anlatan filmi ben çok sevdim. Bizlere miras bıraktığı müthiş şiirlerden biri ile seslenmek istiyorum kendisine. Beyhude demle geçti demesin hiç ömrüne.

Eğer bir kalbi korursam kırılmaktan,

Ve el verdiğimde diğer kederi kovarsam

Beyhude demle geçti demem ömre

Ya da keskin acıyı serinlettiğimde

Ya da bitkin nar bülbülüne

Nefes verirsem yuvaya dönüşünde

Beyhude demle geçti demem ömre. (Çeviren: Bilen Kale)

İNAT

DENİZ TÜTÜNCÜOĞLU

Batmak üzere olan güneş ufuk çizgisine dayanmış, gökyüzü turuncu ve kızıl tonlara boyanmıştı. Öğlenin bunaltıcı sıcaklığı yerine bacaklarımı usul usul serinleten bir rüzgar gelmişti. Kulağımda oyun oynayan çocukların, yüzen, güneşlenen, sohbet eden insanların gürültüsü birbirine karışıyordu.

Bu kargaşanın içinde kumdan kale yapmakla meşgul olan oğlumu izliyordum. Kırmızı kovanı kumla dolduruyordu oğlum. Yüzündeki ciddi ifadenin sevimliliği beni gülümsetiyordu. Anne yüreğim, bir mühendis edasıyla kaleler yapan çocuğumla gurur duyuyordu. Ancak suların damladığı balık desenli şortunu gördükçe hastalanacağından endişeleniyordum.

“Oğlum, hava serinledi. Hadi eve gidelim.”

Dalgalı saçlarının altında çatılan kaşlarıyla cevap verdi bana. Güneşten dolayı kısılmış ela gözleri ve sinirlenince alnında ortaya çıkan kırışıklık aynen babasını andırıyordu. Bu benzerlik içimi sızlattı.

“Ama anneannen seni özlemiştir. Evde yalnız kaldı.”

Çatık kaşlarında bir yumuşama gördüm sanki. Anneannesine olan sevgisiyle kumdan kale yapmaya olan tutkusu çarpışıyordu içinde.

Ancak kumdan kaleler galip geldi ve tekrar başını salladı. Onunla tartışmaya gücüm yoktu aslında. İşten alabildiğim birkaç günlük izinle annemin yanına gelirken biraz ferahlamayı ummuştum. İş stresine, yeni atlattığım boşanma sürecinin acılarına, sürekli akşam ne yemek yapacağım derdine ve elbette beş yaşında bir çocuğun getirdiği tüm sorumluluğa biraz olsun ara vermek istemiştım. Bıraksalar da günlerce yataktan çıkmasam, kafa dinlesem ne güzel olurdu. Annem sayesinde biraz rahatlamış ancak dertlerimi unutmamıştım.

“Hadi artık gidelim, yemek zamanı geldi.”

Şimdi de kumsalda oynayan diğer çocuklardan biriyle arkadaş olmuştu oğlum. Ondan bir iki yaş daha büyük görünen bu çocukla beraber kovayı doldurmayı bitirip ters çevirdiler. Çocukların kovayı kaldırıp yarım yamalak bir kale elde etmesini izlerken gözlerime ağırlık çöküyordu adeta.

“Oğlum, hadi!”

Anne olmayı onun varlığını ilk hissettiğim günden itibaren çok sevdim. Kalp atışlarını ilk kez duyduğum an hayatımın en mutlu anıydı. Onu ilk kez kucağıma aldığımda onun için her fedakârlığı yapabilecek güçte hissetmişim kendimi. Ancak şu gibi anlarda hiç doğmasaydı hayatım nasıl olurdu diye düşünmeden edemiyordum. Bu düşünce aklımdan ok gibi geçip giderken suçluluk duygusu tüm benliğimi kapladı. O hayatımın en değerli varlığıydı. Ancak doğduğu günden itibaren hayatımda pek çok şey değişmişti. Özel günleri unutmayan, çok iyi anlaştığım, âşık olduğum adam; çocuğumuz doğduktan sonra farklı bir insana dönüşmüştü. Yeni doğmuş bebeğimizin tüm ihtiyaçlarıyla ben ilgilendiğim hâlde her şeyden şikayet eder olmuştu. Ne oğlumuz ne de ben onu mutlu etmeye yetmiyorduk belli ki. İşten eve döndüğünde öfkemizi birbirimize kasmaya, sürekli birbirimizi suçlamaya başlamıştık. Böylece çoktan bitmiş olan aşkımızın küllerini de savurarak, sancılı bir boşanma sürecinin ardından evliliğimizi sonlandırmıştık iki ay önce.

“Oğlum, gidiyoruz artık!”

Beni hiç duymamış gibi davranıyordu oğlum. Akli hâlâ yeni edindiği arkadaşıyla birlikte kale yapmaktaydı. Bu sefer beni ciddiye almasını istediğim için eşyaları topladım.

“Ben gidiyorum.”

“Hayır!”

Babasının minyatürü gibi karşımda duran oğluma bakarken kendimi çok yorgun hissediyordum. Mücadele etmekten, tüm gün onun peşinde koşturmaktan, babasının niye eve gelmediğini soran beş yaşında bir çocuğa boşanmanın ne demek olduğunu açıklamaktan, özlemekten ve öfkeden yorulmuştum.

“Beş dakika sonra gidiyoruz o zaman.”

Hemen hevesle kale yapmaya geri döndü. Derin bir nefes alıp tekrar şezlonga oturdum. Gözleri gibi inadını da babasından almıştı güzel oğlum.

BEN GİTMEM, O GELSİN ÖZÜR DİLESİN...

PİNAR DEMİRERİDEN

İnce, esmer bir el tarafından masanın taa öbür yanından bana doğru uzatıldığı sırada birden yan gelen kahve fincanını, fincanın şangır şungur masaya inişini; kitabıma, ajandama dökülen kahveyi görmem ve fincanı tutan elin sahibinden çıkan “Allahh!” nidasını duymamla “Aaayyy!” diye çığlık atmam neredeyse aynı anda oldu.

“Ablam kusura bakma, kusura bakma ablam, üstüne bi şey oldu mu? Teh Allah’ım yaa!”

“Tamam, olsun sorun değil... Yok, bana bir şey olmadı da kitap defter...”

Kitap, defter, bilgisayar çantası, gözlük, telefon, masa, sandalyenin sol kısmı... Ooo masa dahil herkes kahve içti. Ben hariç.

“Bez getirem temizleyem hemen. Kusura bakma, çocuğa çarpmayam, diye şey edince...”

Kafasında, benim oturduğum yerden bir hışımla kalkacağıma, “Bu ne rezalet! Dikkat etsene be! Her yer battı! Offf!” gibi bazı klişe çıkışlarla çığlık çığığa bağırmaya başlayacağıma düşünüyor. Bir yandan açıklayıp bir yandan temkinle uzak uzak bana bakışından anlıyorum bunu.

“Boşveer bırak ben hallederim. Bana bir tane daha kahve getirir misin? Ama bu seferkini ben içeyim mümkünse, tamam mı?” Gülüyorum. O da gülüyor. Az önceki ihtimaller kafasından silindi, çok rahatladı.

“Hemen getiriyom abla!” Fırılıyor. Gençliğinin çevikliğiyle kafenin kapısından içeri dalıp kayboluyor. O sırada biriyle göz göze geliyoruz. Bir saniyelik bakışmadan sonra kendi işimize dönüyoruz. Kısık gözlerinde tikslenmeyle acıma karışımı bir ifade olan gençten bir kadın bu. Güneşten öyle bakıyor da olabilir. Karşısında bir adam... Şu, arkası bana dönük oturan, omzuyla beli aynı dikey çizgide buluşmuş, ensesi iki kat kıvrılmış adam... Kocasını olmalı...

Masanın bir o tarafına bir bu tarafına gidip gelen, elindeki kırmızı oyuncak arabayı masada sürerek oyun oynayan üç yaşlarındaki çocuk da oğulları... Kadın, masadaki tabaktan iki kızarmış patates alıp birini kendi ağzına atıyor, birini de çocuğa veriyor. Sonra ellerini birbirine sürterek temizliyor, eteğindeki kırıkları silkiyor. Başörtüsünü düzeltirken kaçamak bakışlar atıyor kocasına, çevresine. İşte, o anlardan birinde yakalandı bana. Adamsa konuşmuyor, ha bire yiyor. Hiç ama hiç konuşmuyorlar. Çok dikkatimi çekiyor bu. Aralarındaki bu ayan beyan muhabbetsizlikten, adamın soluk almadan sokuşturduğu patateslerden, çocuğun vuuuuğğğvularından sıkılıveriyorum.

Kahvem geliyor o sıra...

Öğlen güneşinden yanan ayağımı az geriye çekiyor, gözlerimi kapatarak az önce yaşadığımız kahve dökmeli/fincan kırmalı mini travmamızdan bir önceki çok ulvi duygularımı yeniden yakalamaya çalışıyorum. Şu kalabalıkta, şu sıcakta mümkün mü bu bilmiyorum.

Öğlenin bu saatinde neden gelmiştim ben buraya? Omzumdaki ağır çantayla Kızılay'ın ortasına, Yenişehir'e, neden yürümüştüm? Bu küçük kafeyi Piknik'e benzetip neden buraya oturmuştum? Epeydir küskün olduğum bu şehrin hiç olmazsa bir sokağını, bir kitapçı dükkanını, yıkılmaktan her nasılsa kurtulabilmiş bir eski apartmanını yeniden sevebilmek için mi?

Masadaki kitaba gözüm ilişiyor. Kitabın kapağında orta yaşa özgü bir merhametle bana bakan kısa saçlı kadının yanağı kahve içinde kalmış. Yozlaşmışlığın bu şehri yavaş bir itina ile kuşatan çizgileri sonunda bu kitabın kapağına kadar ulaşmış, bu güzel kadının bakışlarını da ele geçirmeye çabalıyor gibi.

Kitabı elime alıp kahve izlerini siliyorum; bir yarayı, yaftayı siler gibi. Mustafa Arslantunalı'nın kitap için kaleme aldığı "-Miş'li Şimdiki Zaman" başlıklı ön sözün çok beğenip işaretlediğim bazı bölümlerini yeniden okuyorum:

"Ön sözler kitaplarla, kitaplar şehirlerle aranıza girebilir. Bir kitabı da bir şehri de tanımanın en iyi yolu, doğrudan içine dalmaktır oysa. Bana sorarsanız bu öz sözü atlayıp kitaba doğrudan başlayın derim, çok isterseniz sonra geri dönersiniz: Henüz tanışmadığı kişilerin dedikodusundan ne kadar haz alabilir ki insan? (...)"

Ön sözleri okumak, temelde kendini iyi bir okur olarak görüp aldanan birçoğumuz gibi benim de pek adetim değil. Oysa başarıyla yazılmış bir ön sözü okumadan kitaba dalmak, etini çok beğenerek yediğiniz bir kazın ciğerini çöpe atmaya benzer. Bir tür eksiklik bırakır bu, kitapla okur arasında. Hele ki okuduğunuz roman bir şehrin kalbinde geçiyor ve sizi hem romana hem de kendinize bağlayacak sağlam ipler taşıyorsa... O nedenle ilkin Arslantunalı'ya bu düşüncesinde katılmamıştım. Sonradan anladım ne demek istediğini... Sayfaları çeviriyor, ön sözün beğenip de işaretlediğim bir bölümünü daha okuyorum:

“(...) Her kuşağın bir öncekinden miras devralmaksızın nedense okumaya sıfırdan başlamak zorunda kaldığı, edebiyat ortamının süreklilikten yoksun olduğu ülkemizde, bugün, yeni kuşağın ‘Yenişehir’de Bir Öğle Vakti’nde neler keşfedeceğini de merak ederim.”

“Yenişehir’de Bir Öğle Vakti”ni kapatıp hesabı ödüyorum, kalkıyorum. Sevgi Soysal’ın kahveye bulanmış sağ yanağı avucumun içinde. Göz ucuyla bizim çekirdek aileye bakıyorum geçerken. Patatesler bitmiş, sigara yakılmış. Çocuk, kadının kucağında derin bir uykuda. Kadının yüzündeki tikslenmeyle acıma arası ifadesi halen asılı duruyor. Yine göz göze geliyor, sanki saniyenin onda biri kadar bir zaman diliminde birbirimizle dedikodu ediyoruz. Erkekleri, eltilerimizi çekiştiriyoruz. Olmamışlıklarımıza, yapamamışlıklarımıza iç çekiyoruz. Bu ülkede, bu şehirde kadın olmak zor, bunu ikimiz de biliyoruz.

Bayındır Sokak’tan kıvrılıp Tuna Caddesi boyunca yürümeye başlıyorum. Selanik ile Tuna’nın kesiştiği yerde durup Piknik’in yerini tayin etmeye uğraşıyorum. Şurada olmalı, şu simit sarayının olduğu yerde... Burada biraz daha durup beklesem Necip Bey’in pantolundan sökülen düğme tengerlenip ayağıma çarpar mı? Ahmet’le ablak yüzlü Şükran’ı görür müyüm Piknik’te? Biraz daha yürürsem Hatice Hanım’a çarpar mıyım? Başımı yukarıya kaldırırsam, şu gri apartmanlardan birinin penceresinde perdenin ardından gizlice bakan Mevhibe Hanım’ın memnuniyetsiz suratıyla karşılaşır mıyım? Karşıda konuşan iki genç, Doğan’la Ali olmasın?..

Bir öğlen vakti, ben de buradayım işte... Çevredeki lokantalardan gelen simit, döner, pide kokuları, çocuk çırkışmaları, balıkçılar, kenardan sakince

geçen tekir kedi, bulvardaki sürgit korna sesleri, satıcı sesleri, hemen ardımda telefon kabı satan dükkanın önündeki genç çocuğun içtiği sigaranın bir an yüzüme çarpan dumanı, delice bastıran bir sıcak... Bu rahatsız gri bulutun içinde öylece kalakalmış buluyorum kendimi. Hatırladığım, aradığım, peşine düştüğüm ile bulduğum, içine düştüğüm aynı değil.

Otobüsler, renkli telefon kapakları, simitler, parlak giysili cansız mankenler, tekir kediler, sokak satıcıları, yer tezgahlarındaki garip sesli dönen oyuncak arabalar, kendilerine eşlik eden insan kalabalığıyla birlikte çevremde bir süre daha dönüp duruyorlar. “Sevgi Soysal’ın ayrıksı geçmiş zamanı”nın peşine düşmek hataydı belki de. Kendi geçmişimi bile bu denli kaybetmişken ben neyi arıyordum bu sokaklarda?

“Yenişehir’de Bir Öğle Vakti”ni Nilüş önermişti bana. Kaşlarını kaldırıp “Çok seversin.” demişti. İkimizin de boşanma öncesi bir o yana bir bu yana sallandığımız, bir gülüp üç ağladığımız zamanlardı. Tamam okurum, demiştim hafif de savuşturarak. Seveceğimi biliyordum ancak kitabı okuduktan neden sonra kitabın bana uzattığı eli tutup da yıllardır küs olduğum, o yüzden de gelmediğim bu sokaklara bir yaz günü öğle ortasında ayağымda terliklerle sürüklenebileceğimi tahmin etmemiştim, yalan yok.

Küstük, evet... Küsüm ben bu şehre. Tozlu yollarına, telaşlı insanlarına, gelemeyen baharlarına, gitmeyeceğim diye ayak direyen kışlarına, olmayan denizine, hadsiz arabalarının “daaat daaat!” kornalarına, lüzumsuz trafiğine, müziğine, bir avuç yeşil sudan ibaret ahmak kandıran göllerine, kedisine, köpeğine, yolsuz bürokratına, baharda pamukçuklarını kar gibi yağdıran kavak ağaçlarına... Hepsine küsüm. Barışmaya da uğraşmıyorum hiç... O benimle barışsın... Gelsin efendi efendi özür dilesin benden... 90’ların başlarında çiçekli uzun etekleri, topuklu ayakkabılarıyla aynı sokakları, caddeleri arşınlarken saçlarını savutturan, eli sevgilisinin elinde terleyen o genç kızı koca kıçlı, kısa saçlı, kuşkucu, apolitik bir kadına dönüştürdüğü için özür dilesin örneğin. Geçmişini yeniye mahkum ederken umuttan da yontan suratsızlığından ötürü de özür dilesin. Dört başı mamur, olgun bir şehir olmayı beceremeyip ruhsuzlaştığı, dahası bizim ruhlarımızı da kendine benzettiği için özür dilesin...

Güvenpark'tan dolmuşa atlıyorum. Dolmuşun kapısı pencereleri açık gidiyoruz. İçeride sıcak bir esinti dolaşıyor. Bir süre sonra kapanan kapı, içerinin daha da sıcak olmasına neden oluyor. Yolcular olarak hepimiz, parlayan yüzlerimizde boncuk boncuk biriken terle Bombay'dan Yeni Delhi'ye yapılan bir yolculuğu konu alan belgeselin figüranları gibi bitiğiz. Köfteciler, ikinci el telefoncular, Hatay dürümcüler, kadın çamaşırı dükkanları, beyaz eşyacılar, yol boyu ağaçlar ve yürüyen sıra sıra insanlar; dolmuşun penceresinden film şeridi gibi geçiyor.

Nereye gidiyorum? Bilmem... Belki Nilüş'e uğrar bir kahve içerim. Yeni bir kahve makinesi aldı, kahvesi harika. Giderken eve uğrayayım önce; kedilere mama vereyim... Marketten yoğurt da alayım... Bugünkü geziyi kimseye anlatmayayım iyisi mi... Ne diyeceğim hem?... İnsanları güldürmeyeyim kendime...

BÜTÜN KARA PARÇALARINDA CEMAL SÜREYA

“Kapitalist gelişimle şiirin gelişim süreci arasında bir ters orantı olduğu kanısındayım. Kapitalist toplumlarda şairin önü tıkanmıştır; öyle ki en kapitalist toplumda en çok tıkanmıştır. Kapitalist üretim, sanat verimlerinin de kendi ardılı olarak gelişmesini ister. Şiir, eğlence niteliğini hiç taşımayan bir sanat. Resim mobilya olarak da kullanılabilir, roman vakit öldürmek için de okunabilir. Şiir ise, kendi akışı dışında, kapitalist ölçülere göre yararlanılacak yanı olmayan bir sanat türü. Asi bir sanat.

Bu yüzden para-mal düzenine pek ayak uyduramıyor, ‘başka özel bir planda’ görünemiyor. Kapitalist sistem de kendine elverişli gelmeyen bu uğraş alanını kovuyor, gerilere itiyor. Türkiye gibi ülkelerde ise o ülkelerin halklarının benliklerindeki deha en katkısız görünümüyle şiirde beliriyor. Başka türlü söyleyeyim: şiir bu halklar için, en elverişli dışavurum olanağı olmaktadır”

diyerek elli sene sonrasına peygamberce bir inci bırakan Cemal Süreya Cumhuriyet dönemi şiirinin en önemli mihenk taşlarından biri kuşkusuz. Şiiri ve aşkı onun yazgısı olarak tanımlarsak abartmış olmayız.

Süreya'nın hayatındaki sayısız aşklar ve evlilikler şiirlerine yansımış; Tomris Uyar'la yaşadıkları tutkulu aşk Süreya'nın Tomris'e asla tam anlamıyla ulaşamayacağı takıntısı yüzünden ayrılıkla bitmişti.

. . .aklıma bile gelmiyorsun artık

O kadar kalbimdesin ki. . .

Sevmek; onun dizelerinde gökyüzünü ikiye bölerdi çünkü iki kişiydiler.

Hangi üç bu kadar akılda kalabilirdi?

. . .Seni bir kere öpsem ikinin hatırı kalıyordu
İki kere öpeyim desem üçün boynu bükük. . .

Şiirlerinde lirizm zekâ kıvılcımlarıyla çarpardı insana:

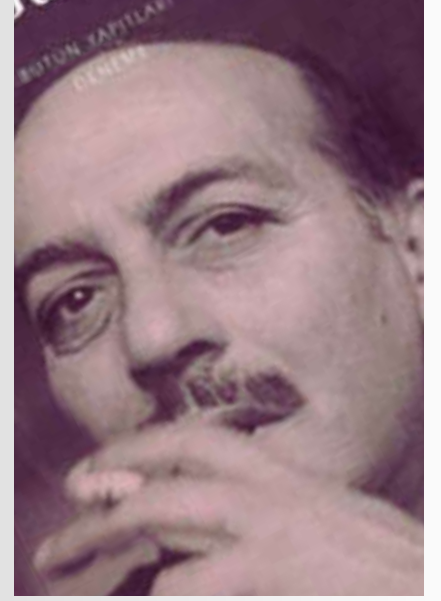
*Her gece onu düşünmekten saatim ilerlemez oldu
Kim sorsa saat kaç diye,
Cevabım hep aynı
O'na doğru*

Onun dizelerinde hüznün bir başka tona bürünürdü;
muzip ve buruk. . .

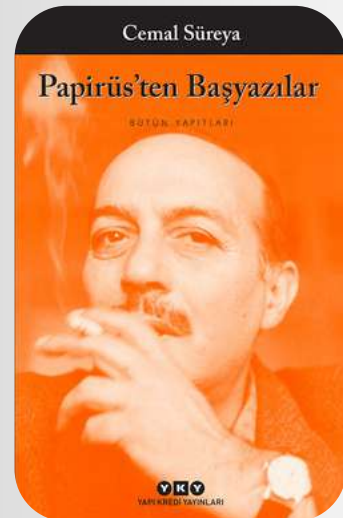
*Bir gün ayrıldık ve
Sevmekten eskimiş
Bir renk gibi hissettim kendimi*

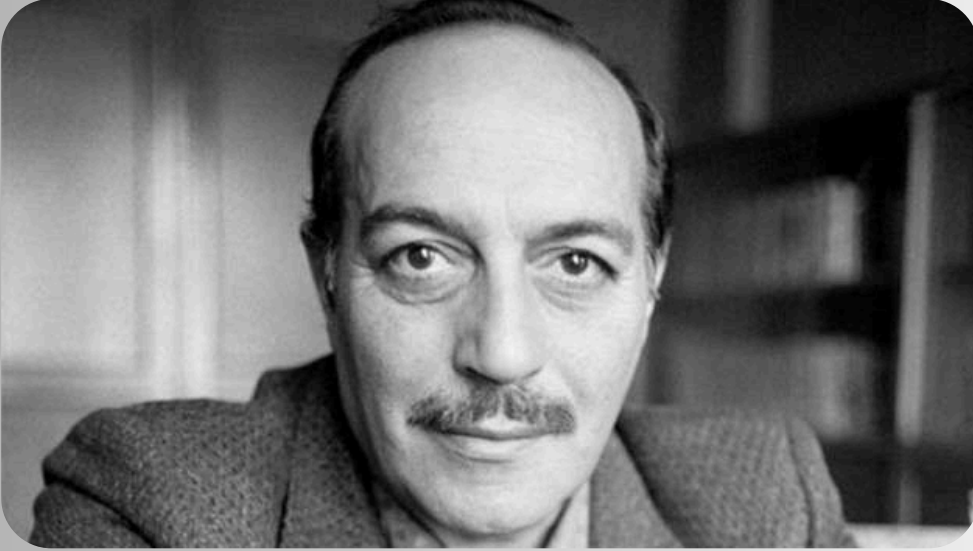
1931 yılında Erzincan Pülümür'de doğdu. Sevmek, büyümek acı çekmek ve özlemek içindi bu dünyaya geliş. Annesini küçük yaşta kaybedince özlem ve huzursuzluk duygusu yakasını hiç bırakmadı. Dersim İsyanı'ndan sonra ailece sürgüne gönderilmeleri onun hem hayatını hem şiirini etkiledi.

"Bizi bir kamyonu doldurdular. Tüfekli iki erin nezaretinde. Sonra o iki erle yük vagonuna doldurdular. Günlerce yolculuktan sonra bir köye attılar. Tarih öncesi köpekler havlıyordu. Aklımdan hiç çıkmaz o yolculuk, o havlamalar, polisler," dedi. Yedi yaşında çıktığı bu yolculuk şiirini besleyecek bir kaynak olmuş, annesini küçük yaşta kaybetmesi, yoksun kaldığı anne sevgisi şairi hep sürgün bırakmıştı.

Cemal Süreya
1931 - 9 Ocak 1990

“

*. . .Kan görüyorum taş görüyorum
bütün heykeller arasında
karabasan ılık acemi
- uykusuzluğun sütlü inciri -
kovanlara sızıyor.*

*Annem çok küçükken öldü
beni öp, sonra doğur beni.*

Süreya, çağcıl şiirimizin aykırı şairlerindendi. 1950'lerde doğan İkinci Yeni hareketi kalabalık bir şair topluluğunu kapsamıştı içinde. Cemal Süreya İkinci Yeni şairlerinden epey farklı, hayata, sokağa, aşka dayanarak yazdı. “Çocukluğumdaki benle şimdiki ben arasında çok fark yok,” dedi. Gülümsemeyle, hüznün, acı ve umut yan yana gitti onun şiirinde.

*Baktım gülüşünden güzel şiir olur
Sevdim gitti...*

Süreya'nın şiiri cesur bir şiirdi. Bir kapalılık taşıyordu ama bu kapalılık en algılanabilir halindeydi. Süreya İkinci Yeni'de kendi kuralları içinde yazıp şiiri fazlalıklardan kurtarmıştı.

*Ama senin
Daha nen olayım isterdin
Onursuzunum senin...*

Onun şiiri haylaz bir çocuk gibiydi ağlarken güldürür, ölümlle dalga geçerdi.

Ölüyorum tanrım

Bu da oldu işte.

Her ölüm erken ölümdür

Biliyorum tanrım.

Ama, ayrıca, aldığın şu hayat

Fena değildir...

Üstü kalsın...

Aşk hayatın merkezindeydi ve dünyaya aşk üzerinden açılırdı insan.

. . .Sevişmek bir kere daha yürürlüğe giriyor

Bütün kara parçalarında

Afrika dahil. . .

derken, ötekileştirilen ve yok sayılan bir coğrafyayı, Afrika'yı, aşkın evrensel gücünün simgesine dönüştürmüştü.

Süreya'nın şiir kadar vazgeçilmez tutkusu da dergicilikti. Ara ara yayımladığı Papirüs'ü imkansızlıklar nedeniyle üç ayrı dönemde çıkarabilmişti.

"Bir dergi gibidir benim yaşamım, bu yüzden ben ölmem, batarım," demişti.

Maliye müfettişliğinden emekli olduğu 1982 yılına kadar adaletli bir bürokrat olarak tanındı ve mesleğini hep önemsendi.

Çocukluğundan itibaren tutkunun, sürgünlüğün gölgesinde yaşadı ve güvenli bir liman arayışı hayatı boyunca sürdü. Süreya için dostlukların sığınağı her şeyden değerliydi:

Yeşil ipek gömleğinin yakası

Büyük zamana düşer

Her şeyin fazlası zarardır ya,

Fazla şiirden öldü Edip Cansever

Bilinçaltının durgun sularında yüzdürdü dizelerini; bir daha ve kadın olarak gelse dünyaya, eşcinsel olacağını söyleyecek kadar sevmiştir kadınları.

1989 yılında *Yeni Yaprak* dergisinde dönemin başbakanı Turgut Özal'a açık mektup yazarak birlikte intihar etme önerisinde bulunmuştu. Yer Kadıköy iskelesiydi; "Ülkemiz sizden kurtulsun, biz de bir işe yaramış olalım," demişti.

O şiire elma yedirip, erotizmi en ince işleyenlerdendi.

*Kırmızı bir kuştur soluğum
Kumral göklerinde saçlarının
Seni kucağıma alıyorum
Tarifsiz uzuyor bacakların
Kırmızı bir at oluyor soluğum
Yüzümün yanmasından anlıyorum
Yoksuluz gecelerimiz çok kısa
Dörtnala sevişmek lazım*

Cemal Süreya sakin bir liman arayışından hiç vazgeçmedi. Gelgitler, huzursuzluklar onu hiç yalnız bırakmadı. 9 Ocak 1990'da son kez baktı dünyaya; ardında sevda sözleri kaldı; kuşlar ve aşklar kaldı; soru işaretleri kaldı.

Şu sisli havalarda şapkası çiçeklerle dolu gelebilseydi keşke. . .

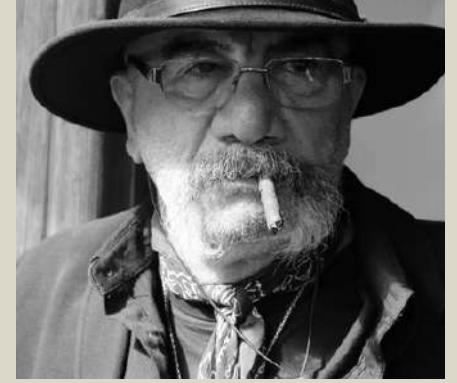
Cemal Süreya gibi aşklarımızı tamamlayanların olması dileğiyle....

KORDEBES'İN NOT DEFTERİNDEN

HASAN KARCI
KORDEBES

ÇOCUKTUM, ATARA ATAR YAPAN BİR ANKARA BEBESİYDİM SİNEMAYLA TANIŞTIĞIMDA

Ankara'nın Özer Sineması benim sinemacı geçmişimde çok önemli, çünkü küçük bir çocuktum o günlerde, ilkokuldaydım ve annemle gittiğim yazlık açık sinemada gördüğüm Yeşil Köşkün Lambası filmi büyülemişti beni.

Babam sahibiyle görüşmüştü ve her gün sinemaya gider olmuştum ama bu kez orada gazoz satıyor ve harçlığımı çıkarıyordum. Hem de perdede her akşam bir Türk filmi izleme olanağına kavuşmuştum. O günlerin perdeleri briketten yapılıyordu, üstü sıvanıp, beyaz badana çekiliyordu. Perdenin kenarlarında sıra sıra renkli ampuller yanardı.

İlk etkilendiğim film Ringo Kid adını taşıyordu ve Cüneyt Arkın'ın başrolünü üstlendiği bir kovboy filmiydi bu. Benim gibi meraklı oğlanlarla mahallede mantar tabancalarımızla kovboyculuk oynadığımızı hatırlıyorum. Bu günleri doksanlarda çevirdiğim Bir Avuç Sevgi'de yansıtmıştım.

Ortaokul günlerim Sanat Enstitüsü'nde geçmişti, ama çoğunlukla okulu ekerdim. Çünkü Ankara Cebeci Sineması'nda makinist yardımcısı olmuştum. Asım abinin yardımcısıydım artık. O günlerde western'ler modaydı. Giuliano Gemma, Lee Van Cliff, Clint Eastwood gibi aktörler bayağı tutuluyordu. Lisede ise Cebeci'deki İnci sinemasına geçmiştim. Artık deneyimli bir makinisttim. 1500 kişilik balkonlu, güzel bir sinemaydı bu. Hint filimleri oynadığımızı hatırlıyorum (Raj Kapoor'lu filan).

1974'tü galiba, sürekli film izliyordum. Ege Telgraf'ta çalışan bir arkadaşım, "Bu kadar film izliyorsun yahu, film eleştirileri yazsana," dedi. O günlerde bugünkü gibi bir kaynak bolluğu yoktu ama paçaları sıvayıp, yönetmen nasıl çekmiş, oyuncular nasıl oynamış, öykü nasıl; başladım yazmaya. Ege Telgraf aynı zamanda Yeni Asır ile kardeş yayın organıydı. Birinde çıkan haber ötekinde de yayınlanıyordu. Böylece adımları ilk kez orada duyurdum

Yetmişlerin ikinci yarısında ise tanışmış olduğum TRT kameramanı Hasan Ulucan beni Mümtaz Alpaslan ile tanıştırdınca ilk asistanlık deneyimlerimi iki filmde yaşama olanağı buldum: Eşkiya Kanı ve Zahide isimli filmlerdi bunlar.

Bu dönemde tanıştığım yapımcı Şahin Koçak ise bana ilk filmimi çekme fırsatını sunan kişi oldu. Kendisi bir yazıhane açmıştı Ankara'da. Ahmet Mekin ve Cihangir Gaffari gibi oyuncularla western tarzı şeylerin yapımlarını üstleniyordu. İş yerine gelen Savaş Başar, Levent Kırca, Tanju Turunç gibi oyuncu ve yönetmenlerle de tanışmıştım orada. Ama ilk filmim öncesi Saklambaç'a bir fotoroman çektim Koçak'ın yapımcılığında. Orçun Sonat başroldeydi.

Ve bu gazla ilk senaryomu yazdım. Bir hapishane firarı esin vermişti bana. Dört hükümlü firar etmiş, ama araçları devrildiği için yakayı ele vermişlerdi. Sene 1979'du. Koçak'ın desteğinde çekimler için aralıklarla çalışmış, paramız bittiğinde aylarca ara vermek zorunda kalmıştık. *Ankara Peşimizde*'ydi filmin adı. Tam Gölbaşı'nda yaptığımız çekimler sona erdiğinde 12 Eylül Darbesi olmuş, 25 kilometrelik yolu tam sekiz saatte,

sayısız jandarma çevirmesinden sonra kat etmiş, Kızılay'daki otelimize gelebilmiştik. Filmin yarısını 16'lık, yarısını da 35'lik negatiflere çekmiştik, maddi zorluklar yüzünden.

Filmin pazarlanması ise başka bir serüvendi. Şahin Koçak İstanbul'a yerleşecekti, birlikte gitmemizi önermişti. Böylece Konstantinopolis'in yolunu tuttuk tercihen bir bahar günü. Burada tanıştığımız yapımcı Şevki Tosunoğlu'nun yardımlarını unutamıyorum. Beni iş yerinin bulunduğu binanın dördüncü katına yerleştirmiş, ben de burayı gavurların dediği gibi 'home office' yapıp, döşemiş, yazıhane olarak da kullanmıştım.

Filmi pazarlamamız başka bir öykünün konusuydu. İstanbul, Samsun ve İzmir işletmelerine satmıştık epey zorlandıktan sonra. Yeşilçam'da tanışmış olduğum Yunus Yılmaz, Kemal Kan ve Seyfi Havaeri gibi yönetmenler benimle sıcak iletişim kurmuşlardı. Ama kavgacı halime bakıp, Yeşilçam'da başarılı olmam için daha sakin ve uyumlu davranmam için uyarılmışlardı beni.

Tosunoğlu tanıştığımızda soyadım Karcı'nın manasını merak etmişti. Yeri gelmişken buna da değineyim. Ben ailemle Altındağ, Kayabaşı'nda (şimdiki Kale Mahallesi) yaşamıştım ama atalarım Erzurum'dan gelmişti.

Dedelerimin kar kuyuları varmış orada, buradan aldıkları karları buz yapar, satarlarmış. Buzdolapları henüz yok tabii o tarihlerde. Dedemin babası yirmili yıllarda kervaniyla yollara çıkmışken, tesadüf işte, büyük Atatürk de o tarihlerde Erzurum'daymış. Görüp çağırtmış yanına dedemin babasını. Sen ne iş yaparsın diyince, öğrenmiş kar kuyuları ve buz işini. Böylece dedemin babasına, Senin adın Karcı olsun, demiş! Soyadımın hikayesi de işte böyle.

FRANKFURT OKULU VE MARCUSE

FATMA ECE
GÖDEOĞLU

Frankfurt Okulu çağcıl toplumun iç içe geçmiş karmaşıklığını derinlemesine sorgulayan bir pusula gibi hâlâ yolumuzu aydınlatıyor. Almanya'nın Frankfurt kentinde doğan bu felsefi hareket, sosyal bilimlerde ve felsefede devrim niteliğindeki yaklaşımlarıyla modern dünyanın sosyal, kültürel ve siyasi yapısını dikkatli bir gözle incelemeye devam ediyor.

Okulun değerli üyelerine göz atalım hemen.

Theodor Adorno ve **Max Horkheimer**, *Diyalektik Aydınlanma*'da, aydınlanma sürecinin çağcıl toplumda nasıl bir tuzak haline geldiğini, bireylerin özgürlüğünün nasıl gölgelendiğini ve kalıplaştığını keşfetmişlerdi. Adorno'nun kültür endüstrisi ve medya eleştirileri ise günümüzde medyanın ve kültürün nasıl şekillendiğine dair düşündürücü sorulara kapı aralıyor olanca güncelliğiyle.

Walter Benjamin *Teknik Olarak Yeniden Üretilebilirlik Çağında Sanat Yapıtı* ve *Pasajlar* eserleriyle, sanatın ve teknolojinin modern toplum üzerindeki derin etkilerini ve 19. yüzyıl Paris'ini tarihsel ve kültürel bir bakış açısıyla incelemiştir.

Max Horkheimer'ın kapitalizm eleştirisi, modern toplumun özgürlük ve bireysellik kavramlarına zarar verdiği yönündeki görüşüyle dikkat çekiyordu.

Walter Benjamin (1892-1940)

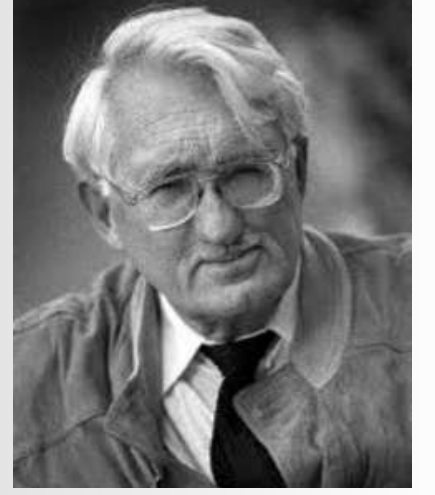

Max Horkheimer (1895-1973)

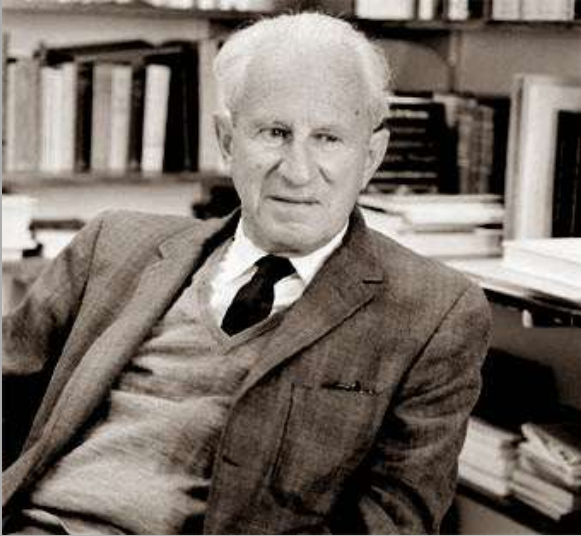
Herbert Marcuse *Tek Boyutlu İnsan ve Özgürlük Üzerine Bir Deneme* eserleriyle anamalcı toplumun bireyleri tüketicilere dönüştürdüğünü ve bu durumun özgürlük ile eleştirel düşüncüyü nasıl baskıladığını çözümlemişti yetkince.

Jürgen Habermas ise iletişim ve kamusal alanın merkeziliğine odaklanarak, demokratik toplumların işleyişini ve bireylerin kamusal tartışmalarda nasıl etkin bir rol üstlenebileceği üstüne kafa yormuştu.

Frankfurt Okulu'nun bu öncü düşünürleri, kapitalizmin eleştirisi, medyanın ve kültür endüstrisinin etkileri, özgürlük ve eleştirel düşünce gibi konularda yeni ufuklar açtı önümüzde. 21.yüzyılda da bu düşünceler, toplumsal değişimin ve bireysel farkındalığın anahtarları olarak karşımıza çıkıyor.

Jürgen Habermas (d. 1929)

Herbert Marcuse (1898-1979)

HERBERT MARCUSE

Herbert Marcuse 19 Temmuz 1898'de Berlin'de doğdu. Üst-orta sınıf bir Yahudi ailesinin çocuğu olarak büyüdü. Öğrenimi Berlin'de başladı ve askerlik dönemine kadar burada sürdü. Askerlik süreci, onun siyasi farkındalığını artırarak marksizme ilgi duymaya yöneltti.

Marcuse 1919'da Humboldt Üniversitesi'nde başladığı yükseköğrenimini Freiburg'da sürdürdü ve Alman edebiyatı üzerine yoğunlaştığı doktora tezini 1922'de tamamladı. Bu süreçte estetikten felsefeye kadar uzanan büyük bir birikimi doldurmuştu heybesine. Martin Heidegger'in Varlık ve Zaman başlıklı yapıtı ise felsefede derinleşmesine vesile olmuştu. Böylece Freiburg'a dönerek Heidegger'in asistanlığına soyundu, ancak ustasının nazizme yakınlığı nedeniyle 1932'de yollar ayrıldı vedalaşmadan.

Nazi rejiminin yükselmesi ve Yahudi düşmanlığının belirginleşmesiyle birlikte Marcuse, Almanya'dan ayrılmak zorunda kaldı. Oysa Frankfurt'taki Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'nde iş bulmuştu. 1934'de Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etti. Önce Columbia Üniversitesi'nde, ardından Brandeis Üniversitesi'nde dersler verdi. 1942'de Amerikan vatandaşlığını aldı ve California Üniversitesi'nde öğretim görevlisi hayatına devam etti.

Marcuse'un düşünceleri, kapitalizm, tüketim toplumu ve otoriterliğe eleştirel yaklaşımıyla bilinir. Dahası altmış sonlarında, hem Amerika'da, hem de Avrupa'da sol hareketlerin ve aktivist grupların ilham kaynağı olmuştur.

ÖZGÜRLÜK ÜZERİNE BİR DENEME

“Özgürlük, tahakküm altında refah için gerekli olan rekabetçi eylemlere artık uyum gösteremeyen, yerleşik yaşam tarzının saldırganlığına, vahşiliğine ve çirkinliğine artık tahammül edemeyen bir organizmanın ortamı haline gelebilir. O zaman, isyan doğanın tam içerisinde, bireyin “biyoloji”sinde, kök salabilir ve bu temel üzerinde, asiler özgürlüğün somut amaçlarının belirlendiği tek yer olan politik mücadelenin hedeflerini ve stratejilerini yeniden tanımlayabilirler” demişti Herbert Marcuse, *Özgürlük Üzerine Bir Deneme*'de.

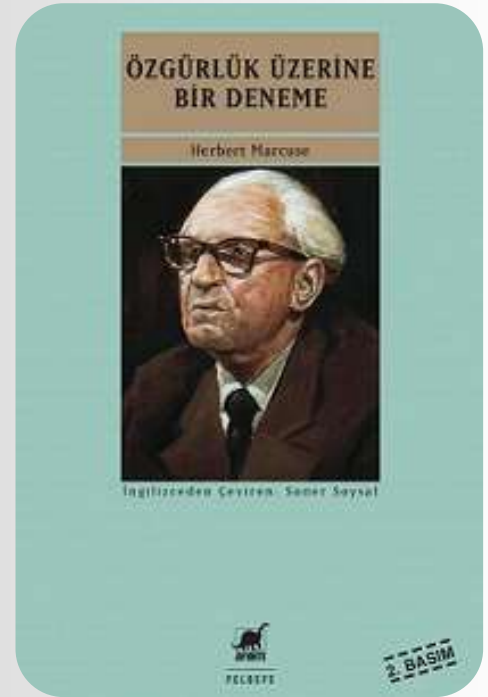
Tek Boyutlu İnsan (One-Dimensional Man, 1964), tüketim toplumunun eleştirisine odaklanır. Burada teknolojinin sadece kâr amacıyla ve insan ruhunu kiteselleştirme aracı olarak kullanıldığına dikkat çeker Marcuse, teknolojinin özgürleştirici gizilgücünün nasıl kaybedildiğini vurgular. Kurtuluş umudunu sadece bu sistemi sorgulayanlar arasındaki toplumsal ötekileştirme katmanlarına yerleştirir ve baskıcı teknolojik sistemin parçalanmasını savunur.

1969 yılında yayımlanan *Özgürlük Üzerine Bir Deneme (An Essay on Liberation)* adlı eseri, önceki çalışmalarından farklı olarak daha umutlu bir tonla yazılmıştır. Özgürlük kavramını kapitalizmin baskıcı yapıları ve bu yapılar içinde bireylerin nasıl sıkışıp kaldığı üzerine yoğunlaştırır.

Marcuse'e göre, kapitalist toplumda bireylerin "özgürlük" deneyimi aslında baskıcı kurallar ve beklentilerle sınırlıdır ve bu durum bireylerin "sahte bir özgürlük" algısına sürüklenmesine yol açar.

Marcuse'nin bu bağlamda kullandığı terimlerden biri **"teknolojik akılcılık"**tır. Teknolojik akılcılık kapitalist toplumun, *üretkenlik* ve *verimlilik* üzerine kurulu mantığını ifade eder. Bu mantık, sürekli olarak daha fazla üretim ve tüketim talep eder ve bu da bireyleri sürekli çalışmaya ve tüketmeye iten bir baskı yaratır. Böylece, insanlar sürekli daha fazla çalışarak "özgürlükleri" için savaştıklarını düşünürken, aslında bu baskıcı sistemin bir parçası olurlar.

Gerçek özgürlük, kapitalist sistemin baskıcı yapılarından çıkabilmek ve bireylerin kendi potansiyellerini gerçekleştirebilmesindedir. Ancak bu, mevcut toplumsal yapıları ve baskıları reddetmek ve alternatif bir yaşam tarzı arayışıyla mümkündür. Bu nedenle, özgürlük sadece bireyin içinde bulunduğu toplumsal yapıyı değiştirme ihtiyacı duyduğunu dile getirir. Ona göre, gerçek özgürlük, mevcut baskıcı yapıları reddetmektir,. Ve kendi gizilgücünü gerçekleştirmek de ancak toplumsal dönüşümle olanaklıdır.

Kapitalist sistemin sürekli tüketim baskısı altında bireyler, gerçek özgürlüklerini satın alabilecekleri ürünlerle ilişkilendirme eğilimindedir. Marcuse, bu durumu "zımbırtılar" olarak adlandırdığı, bireyin ihtiyaç duymadığı ancak tüketim kültürü tarafından dayatılan gereksiz ürünlerle açıklar. Bu tüketim kültürü, bireyin özgürlüğünü ve özgün arzularını bastırarak onları sadece tüketiciler olmaya indirger.

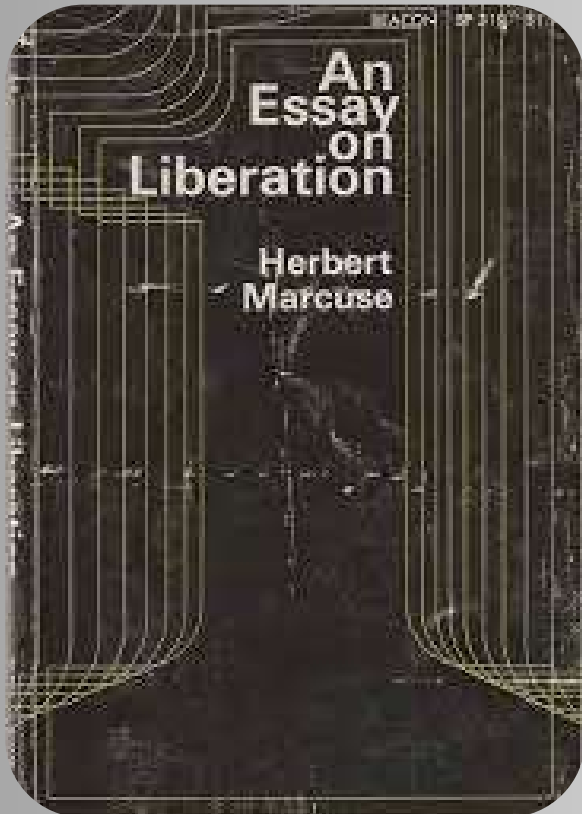
Marcuse'nin özgürlük üzerine vurguladığı bir diğer konu da "toplumsal hareketler"dir. Ona göre, gerçek toplumsal değişim, bireylerin ve grupların bir araya gelerek baskıcı yapılar ve kurallar karşısında birlikte mücadele

etmeleriyle gerçekleşebilir. Ancak bu hareketlerin sadece mevcut sistemi eleştirmekle kalmayıp, aynı zamanda alternatif bir toplum modeli oluşturma çabası içinde olmaları gerekir. Bu süreçte bireylerin ve grupların "özgürlük mücadelesi"ne katılması önemlidir. Söylemek bile fazla, bu mücadele, bireylerin kendi özgürlüklerini kazanmalarının yanı sıra, toplumun genel olarak daha özgür, adil ve eşit bir yapıya kavuşmasına da katkı sağlayacaktır.

Bu noktada Marcuse, **Freud**'un psikanalitik kuramından da yararlanır. Ona göre, bireyin özgürlüğüne kavuşabilmesi için içsel baskılarını ve bastırılmış duygularını anlaması ve bunları ifade edebilmesi gerekir. Ancak bu şekilde birey kendi özgürlüğünü gerçekleştirebilir ve toplumun genel özgürlüğüne katkı sağlayabilir.

Ayrıca bireyin ve toplumun özgürlüğüne kavuşabilmesi için eğitim ve bilincin önemi bağlamında da eğitim sistemlerinde ve kültürel yapıda dönüşümler gerekir.

Gelelim estetik ve kültürel değişikliklerin bireyin özgürlüğüne katkıda bulunma konusuna: Sanat, bireyin duygusal ve yaratıcı gizilgücünü ortaya çıkarabilir, toplumsal yapıları sorgulayabilir ve alternatif düşünce ve yaşam biçimleri için bir altyapı sağlayabilir.

Marcuse'e göre, toplumlar bireyleri denetim altında tutmak için gelişmiş düzenekler kurar ve bu düzenekler bireyin özgürlüğünü ve varoluşunu sınırlayan gereksinimler, doyular ve değerler üretir. Bireyler, bu yapılar tarafından içselleştirilen değerlerle "gönüllü" kölelere dönüşür. Ancak bu "gönüllü" kölelik, bireyin içselleştirdiği derecede "gönüllü" olduğu sürece devam edebilecektir. Marcuse bu "gönüllü" köleliği kırmak için köktenci bir siyasal eylemin gerekliliğini vurgular. Değerlerin kökten bir yeniden değerlendirilmesi ve düzenden sistemli bir kopuş, Marcuse'e göre, bu "gönüllü" köleliği kırmak için zorunludur. Bu, bireyin özgürlüğünü ve varoluşunu sınırlayan toplumsal yapıları ve değerleri sorgulamasıyla ilişkilidir.

Marcuse'e göre, teknoloji kapitalist üretim ilişkilerinin bir parçası olarak bireylerin özgürlüğünü kısıtlar. Teknolojinin kullanımı ve sunumu, bireyleri daha fazla tüketmeye ve kapitalist beklentilere uyum sağlamaya yönlendirir. Örneğin, yeni teknolojik ürünlerin ve hizmetlerin sürekli olarak piyasaya sürülmesi, bireylerin beklentilerini ve ihtiyaçlarını sürekli artırır. Bu durum, bireyleri sürekli daha fazla çalışmaya ve tüketmeye teşvik ederken, aslında bireylerin gerçek özgürlüklerini kısıtlar.

*Marcuse'un söyleminde, **pazar** sadece ekonomik bir alan değildir. Aynı zamanda toplumun sınıf yapısını dikey/yatay olarak koruyan ve tahakkümü sürdüren bir düzenektir. İleri kapitalizmde, üretim sürecinin değişmesiyle **teknolojinin** rolü de evrim geçirerek dönüşmüştür.*

Teknoloji, sadece araçlar veya makineler olmakla kalmaz, aynı zamanda toplumda tahakküm aracı olarak da kullanılabilir. Teknolojinin kullanımı ve kısıtlamaları, onun tahakküm aracı olup olmadığını belirler. Mesela otomobil, televizyon ve ev aletleri tahakküm aracı ve baskıcı değildir. Ancak, bu ürünlerin üretim ile sunum koşulları ve kullanım şekilleri baskıcı olabilir. İnsanlar, bu ürünleri satın alarak kendi varoluşlarını gerçekleştirmeye çalıştıklarını düşünseler bile, aslında bu insanların toplumsal varoluşları sermaye aracılığıyla gerçekleşir. Kitle iletişim araçları ve günümüzde sosyal medya aracılığıyla da bu sınıf çıkarları desteklenir ve kitleler yönlendirilir. Marcuse'in ifadesiyle efendiler, geniş kitlelerin taleplerine uyarak sınıf çıkarlarını destekler.

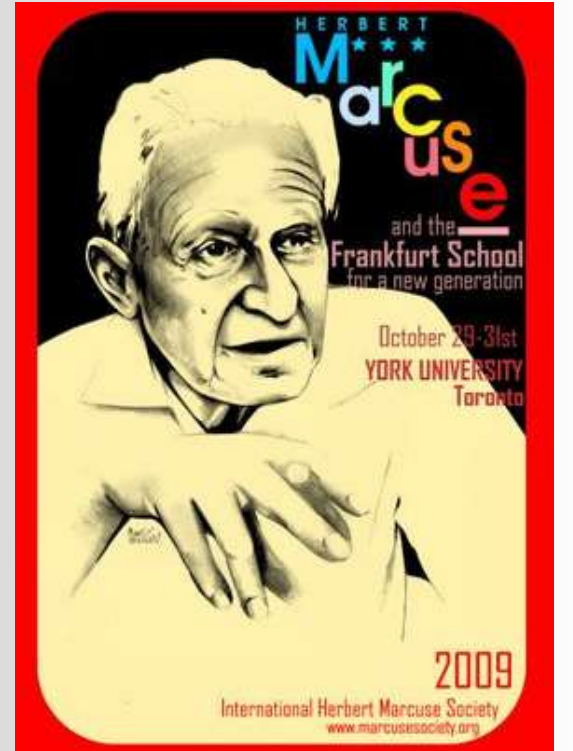
Marcuse için özgür irade, bireyin kendi aracıyla seyahat etme, elektrikli ev aletlerini kullanma ya da silah satın alma gibi özgürlüklerini ifade eder. Bu özgürlükler, bireyin düşüncelerini, ne kadar kışkırtıcı veya köktenci olursa olsun, özgürce ifade etme hakkını içerir. Örgütlü kapitalizm, bireylerin hayal kırıklığını ve içgüdüsel saldırganlığını, toplumsal verimlilik için bir araç olarak kullanır. Bu, şiddetin ölçüsüne değil, bireylerin "**gönüllü köleliği**"ni yeniden üretme yeteneğine dayanır.

Hayal kırıklığı, mutsuzluk ve hastalık bu sistemde var olsa da, kapitalizmin verimliliği ve gücü bu sorunları denge altında tutar. Başarılar, baskı sistemini meşrulaştırır ve toplumun yerleşik değerleri, bireylerin kendi değerleri haline gelir. Uyum, özerklik gibi algılanırken, toplumsal zorunluluklar arasında seçim yapma özgürlüğü gibi görünür. Sömürü, sadece teknolojik gelişmelerin arkasında değil, aynı zamanda dönüştürülmüş bir şekilde de karşımıza çıkar. Kapitalist üretim ilişkileri, sadece çalışma ve kölelikten değil, aynı zamanda büyük mutluluk ve eğlenceden de sorumludur. Bu ilişkiler, bireylerin beklentilerini artırarak daha fazla mal ve hizmet sunar.

Herbert Marcuse'un yaşam öyküsü ve fikirleri, bireylerin özgürlük arayışını ve kapitalist toplumun baskılarına nasıl direnebileceğimizi anlamamızı sağlıyor. Nazi Almanyası'nın zorluklarından kaçarak Amerika'ya gitmesi, bireysel ve toplumsal özgürlüğün değerini bizzat yaşayarak kavramış olması, Marcuse'un düşüncelerini daha da önemli kılıyor. Marcuse, teknoloji ve kapitalizmin bizi nasıl şekillendirdiğini kendi bilgisi ve deneyimleriyle derinlemesine ele alıyor. Onun bakış açısından gerçek özgürlüğe ulaşmak için eleştirel düşünceye ve sorgulamaya her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyuyoruz işin açıkçası.

2009'da Toronto'da York Üniversitesi tarafından düzenlenen "**Marcuse and the Frankfurt School for a New Generation**" başlıklı konferansın afişi.

<https://www.marcuse.org/>

SAÇMALIKLAR ÜZERİNE

ÖMÜR ÖZCAN

Emekli olduktan sonra televizyonu daha çok izler oldum. Televizyondan kastım dijital platformlar değil, bildiğiniz yerli kanalları içeren ortam. İzledikçe daha sinir oldum, sinir oldukça sosyal medyaya eleştirilerimi akıttım. Kibarca yapmaya çalışıyorum bunu; ama kibar davranmakta o kadar zorlanıyorum ki, gözüm seyiriyor bazen!

TV'de seyrettiğimiz programın arasına reklam girdiğinde kanal değiştiririz. Ben bu ara değiştirmiyorum; bakın, neler neler gördüm...

Bir yoğurt reklamında marşimsı bir şarkı çalıyor, millet bağıra çağıra, taklalar atarak yoğurt yiyor. Sakin sakin yoğurt yersek sanırım boğazımızda kalacak. Bir bebeğin annesi avaz avaz bağıriyor bir bebek maması reklamında. Dikkatimizi çektiğinden emin olduktan sonra şarkılar eşliğinde mamayı bebeğine yediriyor. Bebek pek oralı değil tabii. Kadın sakın olsa da, bebek o mamayı yiyecek aslında. Dolayısıyla, bebek maması fonda şarkıyla daha güzel yeniyor diye birşey yok; mamayı daha çok alalım da gelmiyor. Bir diğerinde, iki kadın göbek atarak fırın temizliği yapıyorlar. Fırın temizlendi diye, sevinçten mi göbek atıyorlar, o çok anlaşılmıyor. Biz evde bu ürünleri kullanırken sessiz bir tutum izliyoruz. Fonda bir müziğe ihtiyaç duymuyoruz.

Çok değerli bir vakfımızın reklamında yine çok değerli bir sanatçımız bir çocuğun yerine konuşuyor. 4-5 yaşlarında bir çocuğun duygu ve düşüncelerinin, yaşını hayli almış birisi tarafından verilmesi biraz tuhaf kaçıyor. Öte yandan, bu reklamda bir çocuğu oynatarak ona gereksiz travma yüklemek de akıllıca değil. Tam da bu sebeple bir sanatçı kullanılmış da olabilir. Burada iletilmek istenen mesajı vermek için farklı bir yöntem denemek gerekli belki de. . .

Sanırım probiyotik ya da benzeri bir maddenin reklamıydı. 5 yaşında bir bebe annesine "midemde bir huzursuzluk var" diyor. Karnındaki rahatsızlığı bu

şekilde ifade eden bir çocuk gösterin bana, yemin ediyorum dişimi kıracağım. O yaştaki çocukların karnı ağrır; bu kadar basit.

Yabancıların reklamlarında genel bir huzur hakim. Huzur veren bir sesle konuşan reklam oyuncusu ihtiyacı belirliyor ve akabinde ürünü ya da hizmeti tanıtıyor. Bizde ise reklamın olmazsa olmazı göbek atmaktır. Aslında reklamlarda amaç ürünü pazarlayarak tüketicinin satın almasını sağlamak. Ama adeta satılmaması için ellerinden geleni yapıyorlar. Yine de kendimi şanslı hissediyorum. En azından, bir süredir, kıvırtta kıvırtta arkadaşının boğazından soda dökmeye çalışan vatandaşı izlemekten kurtulduk.

En sonunda reklamlar bitiyor ve ben her bölümü bir film uzunluğunda olan dizilerime başlıyorum. Ah, o dizilerde neler var, neler. . . Farkında mısınız? Şu sıralarda neredeyse her dizide bir metres görüyoruz. Hem de hadsiz metres. Metreslik, bir kadının inebileceği en alt merteye olduğu halde, bu kadınlar utanacaklarına, bir de sağa sola saldırı peşinde. Burnundan kıl aldırın da yok. Ama aslında şaşkınlık lazım, çünkü hadsiz metresin düşük bir ihtimalle gelecekte kocası olacak şahıs da basiretsiz.

Dizilerimizde mutlaka bir de kötü kalpli kurt var. Kadın ya da erkek. Bu manipülatif ruh hastası ortalıkta at koşturur, dizideki diğer karakterlerin tamamı gerizekalıdır, istisnasız hepsi kolayca manipüle edilir. Birisi de çıkıp kötü kalpli kurdun ağzının payını vermez, hiçbiri bu şahsın çevirdiği dolapları anlamaz.

Ne saçma! Hayatın olağan akışında böyle bir insanı fazla yaşatmazlar, meydanı bu kadar boş bulamaz, hatta birisi çıkar ilk turda eşek sudan gelinceye kadar döver bunu. Her sezon da bir yenisi eklenir bu karakter türüne. Diziyi uzatmanın ilk yolu, her yıl diziyeye yeni bir rahatsız dahil etmektir. Senaristlerin en sevdiği şey çünkü, milleti travmayla beslemek. Kadın entrikası bile ikinci sırada kalır.

İntihara kalkışan, palavradan hamile kalan ya da kendi kendisini döven (darp eden deniyor günümüzde) kadınlar en azından 3-5 bölüm boyunca gündemi oyalıyor. Sözde hamile kalan kadından kanıt isteyen yok; beline lastik göbeği

bağlayan ben hamileyim diye dolaşüyor, koca ya da sevgili de “aç bir karnına bakayım” demiyor. Kadını zerre sevmeyen adam, kadın intihara yeltenince birden değişiyor, kendini yerden yere atıyor. Bu kadınlar doğru düzgün bir damar da kesmez ha; bir de kazara ölürüm diye korkarlar. Kadın kül tablasını kafasına vurur, kocam beni darp etti der. Ortada ne bir şahit var, ne birşey. Bu kadar kolay mı birisini suçlamak? Aslında bunların hepsi sevginin kötülükle kazanılacağını zanneden yarım akıllılar. Bize de bunları seyrettiriyorlar, hemen hemen her yapımda. Şimdi dersiniz, seyretme madem. Doğru dersiniz.

Bu arada gerçekten hamile kalan kadınları da atlamayayım. Bunlar ilk girişimlerinde hamile kalır, hiç sektireni görmedim. Asla zaman değişmez bu. Kadının da, adamın da üreme hizmetleri tam gaz servis vermektedir. Bundan sonra da ilk hedefimiz adamın servetine çökmektir, plan budur.

Dizilerde hikâyenin tıkanıdığı ama yapımcının hala para kazanmak istediği durumda bir intikam meleği peydahlanır. Bu bütün dizilerde sabittir. Ne idüğü belirsiz bir akraba çıkar gelir, sonradan uydurulan bir mevzunun intikamını almaya çalışır.

Hatta yapımcı şirketin kadrolu intikam melekleri (aynı oyuncu) vardır. Olay örgüsü tıkanıldığında ortaya bu aynı şahsı sürerler. Bu kadın/adam ilerleyen sezonlarda ortaya çıkar, bir sezon boyunca kasıp kavurur ortalığı ve en sonunda, en başta yapılması gereken şey olur ve ya hapse atılır ya da birisi bunu öldürür.

Bizim dizilerimizde huzur yok, bu da yoruyor insanı. Konunun ucundan tuttum sadece. Yazdıkça da, yazasım geliyor, durmak gerek bir yerde. Ben bu saçmalıklar üzerine ne ilk yazı yazanım, ne de son olacağım sevgili okuyucu.

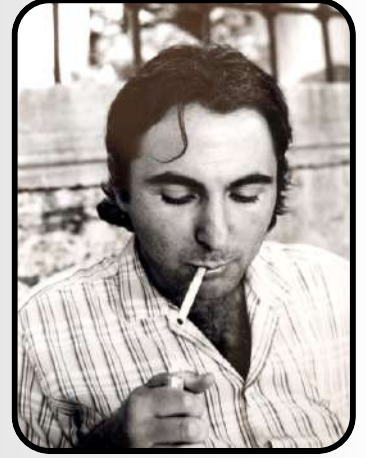
Görüşmek üzere.

2024'ÜN YENİ ALBÜMLERİ

THE CHOIR INVISIBLE, *TOWN OF TWO FACES*

Babür Bentürk abimizin senenin en iyileri çizelgesinde kafalarda yer alan *Town of Faces*, mahallemizde el üstünde tutulan, özellikle katalogunda yer verdiği kadın sanatçıların etkinliği ve yetkinliğiyle gözbebeğimiz konumuna tırmanan İsviçre'nin değerli Intakt etiketinin mümtaz bir ürünü. Görünmez Koro bir üçlü, gurubun dışıl ögesi Charlotte Greve şahane bir altocu. Üstelik şarkı söyleme yetisine de sahip. 23 Ocak 1988 günü Berlin'de doğmuş Alman sanatçı.

Babür abi onun Big Heart Machine, Lisbett Quartett, Malte Schillers Red Balloon, Sooner, Stefan Schultze Large Ensemble, Webber/Morris Big Band, Wood River ile olan çalışmalarını da dinlediğini, özellikle 2015 sonrası yoğun çabalarının alkışa değer olduğunu altını çiziyor kalın kalın.

Üçlünün başçısı Christopher Tordini ise 1984 doğumlu, New York'da yaşayan bir yiğit. Babür abi onu da avucunun içi gibi tanıyor, All Set, Becca Stevens Band, Chris Speed Trio, Dapp Theory, David Schnug Trio, Jo-Yu Chen Trio, Igor Lumpert Trio, Timuçin Şahin's Flow State gibi guruplardaki çalışmalarıyla dikkat çektiğini söylüyor.

Üçlünün Amerikalı davulcusu Vinnie Sperrazza. Ultica, New York'ta 1979'da dünyaya gelen Sperrazza şimdilerde Brooklyn'de yaşıyor. *The Choir Invisible* kayıtları 14 Aralık 2022 günü yapmış. Mekan The Bunker Brooklyn stüdyosu. 10 adet şirinlik var cd'de: Greve'in üç, Tordini'nin üç, Sperrazza'nın üç bestesi var. Bir de David Lynch ve Peter Ivers imzalı *In Heaven* tamamlıyor dağarcığı. Fay Victor şarkı söylüyor bu sonuncusunda. Greve'in altoda kulakları şenlendiren bir tonu var, ezgi dolu, görkemli. Üçlü uyumu mükemmel. Vokalli parçalar ise bambaşka havalar şırıngalıyor. Ama ben en çok hüzünlü havalar tutturduklarında sevdim onları.

FRANZ KOGLMANN, NEAR BLUE- A TASTE OF MELANCHOLY

Avusturya'nın gözbebeği trompetçi, flügelhorncu ve besteci Koglmann'ı (22 Mayıs 1947) mahallemizin mutlak kulaklı piyanist, saksofoncu ve klarinetçisi Sami Altındağ tanıtmıştı müzikseverlere. Yetmişli yıllarda Steve Lacy'li Flaps (1973) ve Bill Dixon'lu Opium for Franz (1977) uzunçalarını Kozanlı Tugi Baba'nın da büyük övgüleriyle karşılanmıştı. Sonrasında

sanatçının İsviçre mucizesi, şapkacıların en üstün ürünleri imal eden Werner X. Uehlinger'in Hat Hut'undan ve Hat Art'ından gelen birbirinden başarılı çalışmalarla vazgeçilmezimiz olmuştu: *Ich* (1987), *About Yesterday Ezzhetics* (1988), *Orte Der Geometrie* (1989), *A White Line* (1990), *The Use of Memory* (1991), *L'Heure Bleu* (1991), *Annette* (1992, Paul Bley ve Gary Peacock ile), *Schlaf Schlemmer*, *Schlaff Magritte* (1993), *Cantos I-IV* (1993), *We Thought About Duke* (1995), *O Moon My Pin-up* (1998). İki binlerde *Between the Lines*, *Ictus Records* ve *Col Legno* etiketlerinden gelen ürünlerle şenlenen kulaklarımız bu kez de kara duygulara bürünmüş bir Koglmann incisiyle ödüllendiriliyor. Bu kez üretimi Hat Ezz-Thetics üstlenmiş. Albüme yerleştirilen 20 parça Duke Ellington,

Joseph Haydn, Johann Strauss gibi müzikçilerinden esintiler de taşıyor, bestecinin derin yazın zevklerinin etkilerini de. Yedilide önder flügelhorn, Gert Schubert keman, Kurt Franz Schmid klarinet, Sandra Miori tenor ve soprano saksofon, alto flüt, Rudolf Ruschel trombon, Raoul Herget tuba, Robert Michael Weiss piyano çalıyor. Kayıtlar 6 ve 8 Ekim 2023 günleri yapılmış. Koglmann günümüzde ödünsüz yaklaşımı, çağdaş klasiği olanca dürüstlüğü ve yalınlığı caz ile bütünleştirmesiyle benzersiz bir yer tutuyor müzik arenasında.

THE JAMIE BAUM SEPTET, *WHAT TIMES ARE THESE*

Sunnyside etiketinin yayınladığı albümün mahallemizde el üstünde tutulan değerli flütçü ve besteci Jamie'nin çok başarılı bir çalışması

olduğunu Sağır Sultan bile *Jazz Times* dergisindeki köşesinde ballandıra ballandıra yazmıştı.

Hemen kadroyu sıralayayım öyleyse: önder flüt, vokal ve besteler, Jonatham Finlayson trompet, vokal, Sam Sadigursky alto saksofon ve klarinet, Chris Korner korno, Brad Shepik gitar, Luis Perdomu piyano ve Fender Rhodes, Ricky Rodriguez bas, Jeff Hirschfield davul. Ama eklemeyi de ihmal etmeyeyim, kayıtlara katılan vokalistler üzülmesin: Theo Bleckmann, Kokayi, Sara Serpa, Aubrey Johnson. Jamie doksanların başından bu yana takibe aldığımız şahane bir sanatçı. Her yapıtında aşama kaydetmesi sevindiriyor; başta flüt tutkunu Bediz Baysal abimizi.

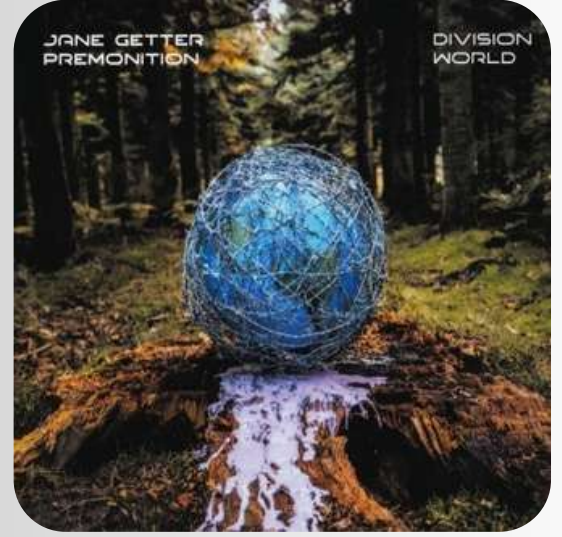
Yedili ise önderin 2004'te kurduğu ve yirmi senedir bir arada olan sımsıkı, taş gibi bir gurup. Bu albüm topluluğun beşinci çabası. Jamie bunalıma düşünce yapmış bu albümü (salgın nedeniyle yedilinin bütün konserleri iptal edilince), hapis kalmış dairesinde,

Jamie Baum

Fotoğraf: Erika Kapin

dünyadan kopmuş. O sırada keşfettiği şair Bill Moyers'in şiirleri yaşamına nur yağdırmış. Her şiire müzik yamamaya karar vermiş böylece. Yapıtın söz kısmını vokalistlerle kotarmış, kamış ve piriç üflemelilerle de sözleri desteklemiş. Esinlenen dokuz şiir cd'ye eklenen kitapçıkta mevcut neyse. Bediz abi müziği çağdaş caz ile oda müziğinin mutlu ve sevecen ve sevişken bir kaynaşması olarak betimliyor. Kişisel sivrilişler için de gitaracı Shepik (wah wahlı gitarıyla neşe saçıyor, çok akışlı), Steve Coleman'ın topluluklarında uzun zaman hizmet sunmuş Finlayson, sözlere büyük anlam katmayı başaran şarkıcı Theo Bleckmen, basını dans ettirmekte nice mahir gözükten Rodriguez ilk aklıma gelenler. Ama aslan payı elbette sözlerle müzik arasında müthiş bir denge kuran bestecide.

JANE GETTER PREMONITON, *DIVISION WORLD*

Mahallemizde merakla izlenen gitarcılardan biri de Amerika'nın kadın yiğitlerinden Getter kuşkusuz. Doksanlardan bu yana hem enstrümana hakimiyeti, hem besteciliği, hem de şarkı söyleme yetenekleri nedeniyle bol hayran devşiren sanatçının iki binlerin başından bu yana prog rock, hard rock, caz ve r&b esintileriyle doldurduğu söylemine diyecek yok doğrusu. Bu bağlamda Getter'in Hammond B-3'ün devlerinden Jack McDuff ile yaptığı çalışmalar da övgüye değer elbette. *Division World* ise gitarcının Premonition adını verdiği gurupla yaptığı bir çalışma. Kadroda gitar ve vokalde Getter, gitarda Alex Skolnick, klavyeli çalgılarda Adam Holzman, davulda Gene Lake ve basta

Paul Frazier var. Bir de konuk göze çarpıyor bu arada: Lo-Fi Resistance'ın şarkıcısı Randy McStine. Gurup şarkı formuna sadık kalmış, çalgı müzikleri ise tek bir örnekle sınırlı bu kez. Getter yaptığı bestelerde hep bir dokusal zenginlik arayışına girmiş ve sağlam yapılar kullanmış. Zevkli bir renk kullanımı, ayrıntılara yoğunlaşma yapımın ayırıcı özellikleri. Gurubun mahallemizde çok sevilen 2021 senesi ürünü *Anomalia*'ya oranla genel çizgideki farklılık ise bayağı belirgin. *Anomalia*'daki prog rock ve coşkulu kaynaşım anlayışı *Division World*'de yerini daha bir mesafeli, daha armonik zenginliklerin hedeflendiği, daha oturaklı bir çizgiye kaymış.

Bunu Adrian Belew'in gitarı ve vokalleriyle hizmet sunduğu King Crimson kadrolarına benzetirsem yanılgıya düşmem herhalde. Birbirini tamamlayan gitarlar, kaygan bir bas ve senkoplu çalan davullar ile. Biraz da *Porcupine Tree* diyeyim bu arada. Skolnick'in gitarda, Holzman'ın da orgda patlattığı sololar da hiç de yabana atılır cinsten değil ayrıca. Benim kulağıma *Dissipate*'in içedönük ve karanlık havası ise doruk olarak görüldü. Bir de çalgı müziği olarak tek örnek olan *Compass*'ta gitarlar ile ritim gurubunun yarattığı birliktelik.

Jane Getter

Haziran 2024 sayımızda yeniden
buluşmak dileğiyle...

Demokrat İzmir gazetesi
16.08.1958

TURİSTİK MOGAMBO PAVYONU

BU AKŞAM MEVCUT PROGRAMA İLÂVETEN
1956 Şehrimizde alkış toplayan
Büyük fedakârlıklarla Avrupadan getirdiğimiz İspanyol

FIESTA REVÜSÜ

Vedet: KARMEN—MARIETİNA—ANTOİNO MARIO

İspanyol Mondial atraksiyon orkestrası
FRANCISCO HERRERO
Blynelmlel komikler Balarısı
ENGİN ve GEM
(Honey Brothers)

Ölüm akrobatları
TRIO OBÜS
Pek yakında: Fransız REFLETS de PARİS de
BERTEL REVÜSÜ

Masalarımız numaralıdır. Evvelden ayırınız.

Tel: 24487